

АРХИТЕКТУРА

НАЦИОНАЛЕН
ПРЕГЛЕД

ИЗДАНИЕ
НА СЪЮЗА НА АРХИТЕКТИТЕ
В БЪЛГАРИЯ
СПИСАНИЕ
ЗА АРХИТЕКТУРНО ТВОРЧЕСТВО,
АРХИТЕКТУРНА ТЕОРИЯ
И КРИТИКА

4
1993

КОНКУРСИТЕ

ОФИС И БАНКОВО ОБЗАВЕЖДАНЕ ОТ НАЙ-ДОБРИТЕ ИТАЛИАНСКИ ДИЗАЙНЕРИ

SORIN INTERNATIONAL

Постоянна изложба: бул. "Хр. Смирненски" 1
(сградата на ВИАС), 1421 София, тел./ факс: 65 82 26

КРАСОТА, ЕЛЕГАНТНА ЛИНИЯ, КОМФОРТ

ГРЪЦКИ МЕБЕЛИ ЗА ВАШИЯ ДОМ И ОФИС

- холни гарнитури
- луксозни спални
- хотелско обзавеждане
- кухненско обзавеждане по индивидуални размери

РАДОС LTD.

Кухни - пълен комплект аксесоари и шкафове, изработени от съвременни материали: меламин, мебелно дърво и масив. При оформяне на лицевата част се използва богата гама от цветове. Здравината на механизмите и обкова гарантира многогодишна безпроблемна експлоатация и комфорт.

За контакти: София, ул. "Раковски" 74
тел. 818022, факс 815951

Варна, ул. "Братя Шкорпил" 21 А
тел. (052)255477, факс (052)252048

Пловдив, ул. "Тракия" 16
тел. (032) 227501, факс 267477

АРХИТЕКТУРА

4.1993

КОНКУРСИТЕ
Константин БОЯДЖИЕВ
КОНКУРСИТЕ - ПОГЛЕД ОТВЪН

4

КОНКУРСНАТА ПРОГРАМА
Разговор с Борис КАМИЛАРОВ

6

Татяна ГЛЕБОВА
Симеон ЦОНКОВ
ДА ПРЕКРАЧИМ КЛИШЕТАТА
И БАРИЕРИТЕ

7

Величко КУРТЕВ
ЗА АРХИТЕКТУРНИТЕ КОНКУРСИ

8

BARCELONA '96
НОВ ЖИВОТ В СТАРИТЕ ГРАДОВЕ

9

НОВИ КНИГИ
Вилхелм ИВАНОВ
ЗА ИНТЕРИОРА
ОСНОВИ НА ПРОМИШЛЕНИЯ ДИЗАЙН
В АРХИТЕКТУРАТА

10

ХРОНИКА
Матей МАТЕЕВ
В СЯНКТА НА ЦАРЕВЕЦ

12

БЪЛГАРСКА АРХИТЕКТУРА
НАЦИОНАЛНИЯТ ПРЕГЛЕД-КОНКУРС
НА БЪЛГАРСКАТА АРХИТЕКТУРА '93

14

ЮБИЛЕЙ
Миряна ЙОРДАНОВА
ХРИСТО АНАСТАСОВ И КНИГАТА МУ,
ПУБЛИКУВАНА В ГОДИНАТА
НА НЕГОВАТА 80-ГОДИШНИНА

ГОДИНА ЧЕТИРИДЕСЕТ СЪДЪРЖАНИЕ

16

ПРЕДСТАВЯ
ОРИГИНАЛЕН ТВОРЧЕСКИ ПОЧЕРК

21

ПРОСТРАНСТВЕН ДИАЛОГ

●

Издание на Съюза на архитектите
в България

Адрес на редакцията: 1504 София,
ул. "Кракра" №11; тел.: 46-31-03

A Journal of architectural design,
architectural theory and criticism. Published
by the Union of Architects
in Bulgaria

Address: Bulgaria, 1504 Sofia,
11 Krakra st. Phones: 46 31 03

Издава: ЕФ "ВЪЛКОВ - АРТ"

Редакционен съвет:

доц. Матей Матеев - председател,
доц. Веселина Троева, проф. Стефан Попов,
доц. Марта Петрова, Константин Бояджиев,
проф. Илия Калайджиев, Петър Диков,
Георги Станишев, Росица Гъдева,
Ленко Петков

И. д. главен редактор Росен Вълков, зам.-
главен редактор Лило Попов

©Графична идея: Иван Газдов,
Димитър Трендафилов

Редактор-специалист Миряна Йорданова

Координатор Анна Георгиева

Редактор Мариана Русинова

Оформяне и компютърна
графика Йордан Баръмов

Технически редактор Кирил Настрадаинов

Коректор Анна Стаменова

Монтаж: Поли Евтимова, Ваня Методиева

Снимките в броя са на Иван Чехларов

Печат: ЕАД "Наука и образование", София
Формат 1/8 - 60/90

Печатни коли - 7,5; Подписана за печат на
03.12.1993 г. Излязла от печат на 14.01.1994 г.

Периодичност - 4 книжки в годината

Годишен абонамент - 280 лв.

Иво ПАНТЕЛЕЕВ
АРХИТЕКТ И ИНВЕСТИТОР

26

КОНКУРСИ
Миряна ЙОРДАНОВА
ОЧАКВАНА НЕПОПУЛЯРНОСТ

31

ЗА ЦЕННОСТНОТО ПРОСТРАНСТВО

35

Ани ДОБРИНОВА
НОВА КОНЦЕПЦИЯ ЗА АКАДЕМИЯТА
"БАУХАУС" - ДЕСАУ

36

КОНКУРСЪТ - ЕДНА ОТВОРЕНА
ДИСКУСИЯ
Разговор с Пеню Столаров

38

Нела ИВАНОВА
БЕЗПРЕЦЕДЕНТЕН ОБЩЕСТВЕН ЦЕНТЪР

46

ТВОРЦИ
Емил МОМИРОВ
ВЪЗПОМИНАНИЕ ЗА ПЛОВДИВСКИЯ
АРХИТЕКТ ХРИСТО ПЕЕВ

48

Йордан ТАНГЪРОВ
МОСТЪТ СОФИЯ - РИО ДЕ ЖАНЕЙРО

51

СВЕТОВНА АРХИТЕКТУРА
Асен ТОПРЕВ
АРХИТЕКТУРНАТА АТРАКЦИЯ НА ВИЕНА
•ХУНДЕРТВАСЕР•

55

ИЗЛОЖБИ
Елка КАМБУРОВА
СИМФОНИЯТА НА АКВАРЕЛА...

●

КОНКУРСИТЕ ПОГЛЕД ОТВЪН

Личното ми участие в конкурси беше до около края на 70-те години (двадесетина колективни участия с три-четири награди) с изключение на едно скорошно упражнение на тема православен храм за Смолян. Ползата от подобна отдалеченост би била само в независимостта и безпристрастността на "погледа" на някой, който все пак е стоял, макар и отдавна, на чертожната маса.

Между различните дейности на САБ конкурсното дело е една от най-оживените. Точно тази дейност привлича вниманието не само на професионалните среди, но и на широката общественост. Независимо че по-нататък ще засегна различните страни в един конкурс - обявител, инвеститор, жури, участник, главното, което ме занимава, е общественият отзвук от даден конкурс и ролята на обсъжданията в неговото формиране, тъй като по този начин се формира и част от мненията за дейността и състоянието на САБ.

Преди това обаче мисля, че мога да споделя някои вече пробиващи си път и в изказвания на други колеги идеи. На първо място това е необходимостта от двустепенно провеждане на някои конкурси, които няма да бъдат никак малко. Примерите са черквите, банката в София и някои други показват, че не може, както се казва "от раз", да се достигне до решение, удовлетворително за всички. Още повече, че става дума не само за архитектурна концепция, която може да се изясни или не в хода на конкурса, но дори и за оспорвана големина на сградата - последното вече е въпрос и на пари.

Когато задачата на един конкурс е да противопостави различни идеи за непрочуван досега и дори необичаен обект, полезен ще се окаже може би вариантът на двустепенен конкурс с облекчена първа фаза. На този първи етап идейният проект е близък до ескиза и, макар достатъчно конкретизиран като площи и дори стойност, главното са допълнителните материали от всякакъв характер (от социологически данни до детайла или светещата емблема), представени в скици и текст, в непретенциозни макети. Ползата от тази фаза е на първо място

за инвеститора, който след нея трябва да е наясно какво точно и колко иска. Ползата е и за журьорите, които могат да формират някаква система от възгледи, според която да действат, след като са я обявили официално. Полза по мое убеждение ще има и един много по-голям кръг проектантите. Практиката в чужбина показва, че за някои конкурси се събират по стотина участници.

Първата фаза на конкурса така, както е изложена по-горе, представлява преди всичко свободна конфронтация на идеи, обществена дискусия в рамките на професионалните, възможност за изява на нестандартно мислещите и в този смисъл и гаранция за равнопоставеност на участниците. Освен концептуалната си значимост като проява на архитектурното творчество, тази фаза има и чисто практическо, също концептуално значение. И тук искам да поставя един въпрос, който не беше засегнат на нито едно обсъждане и към който ме насочва скромната ми практика на преподавател по градоустройство.

В сегашното жилищно строителство на частни терени много бързо бяха намерени начините за максимално използване възможностите на терена. Това все още не е така при обществените сгради, където се запазва и модернистичното, и социалистическото разточителство на терен. При една свободно формулирана задача за първата фаза на даден конкурс няма да е учудващо, ако инвеститорът открие, че съотношението между застроените разгнати площи или изобщо полезните пространства при отделните проекти се движи в рамките на 1 към 2 или дори 1 към 3.

Оттук нататък откупването на няколко проекта за участие във втората фаза би трябвало да доведе до обоснован окончателен избор на първопремиран проект и да се отстоява неговата реализация, след като и самите изисквания за участие във втората фаза са прецизно установени. Във връзка с това трябва да се спомене и задължителното изискване за макет и за мащаб, в който трябва да се представя той. Като че ли отмина времето на известна самоцелна представителност на конкурсите. Още в далечни-

те ми студентски години Нимайер по време на варненския международен конгрес на архитектите беше направил една изложба в София и един колега от тогавашния "Металпроект", където се изпипваха макети на метални конструкции, намери изложените от бразилеца за много слаби. По-късно и макетите за дипломните работи, подпомогнати от таткото или майката-архитект, се превърнаха в нещо като тогавашната надпревара на абитуриентските балове.

Както се видя от конкурсите за черквите, накупените макети в мащаб 1:200 всъщност прикриват основните градоустройствени проблеми, отношението с неопределената околна среда, гледните точки към катедралния храм и мястото му в градския център, да не говорим за "пътя към храма". Всичко това би могло да се види в един по-непретенциозен, но по-информативен макет в 1:500. В това отношение една конкурсна програма би трябвало да е съобразена с конкретната задача и конкретното място, като се прояви и известна гъвкавост в полза на участника, когато по негова преценка особеностите на проекта му изискват и особено представяне.

В началото посочих, че особен интерес представляват разгорещените обсъждания на проведените конкурси и все по-засилващите се съмнения от полезността на тези обсъждания. Необходимо е според мен да бъдат отбелязани няколко момента като прояви на излишен максимализъм.

Една от тези прояви е изразеното от редица изказали се желание да бъдат формирани точни критерии от страна на журитата и едва ли не за някакво точкуване в проценти по всеки критерий. Подобно предложение е несъстоятелно и изразява скрита носталгия по детерминираността от близкото минало. Ако трябва да се изрази с по-претенциозен научен речник, от десетина години вече няма естетически Бог, т.е. не съществува единно ценностно пространство. Ценното за един не е ценно за друг. Или както беше писал, наскоро мисля, известният философ Даренфорф "постмодернистичният плурализъм ни захвърля в дълбоката яма на ценностния вакуум". Нещо повече, ценното при едни обстоятелства при други вече не е ценно. Свидетелство за това са споровете между икономистите у нас за или против монетаризма. В световната икономическа наука и едните, и другите имат своите нобелови лауреати. Разбираемо е защо журитата обикновено разпределят наградите по един алтернативен начин: първа награда примерно на традицио-

нен проект, специалната - на претендиращия за новаторство и т.н. Спорът следователно не може да се реши и същността му не е традицията срещу новаторството, а кога много добрите традиционен проект (интерпретацията на традицията) е изправен срещу неубедителното и необосновано новаторство и кога реалният новаторски изблик противостои на баналната интерпретация на традицията, което всяко жури трябва да аргументира.

В горната ситуация не са малко онези, които биха желали някой друг да поеме отговорността и да реши въпроса, като поднесе на архитекта някаква външна "технология" или "методология". Ако в случая с банката или парка адресът не е изяснен, то в случая с черквите погледите на редица участници в обсъжданията са отправени към Църквата като институция и администрация. Веднага трябва да се отговори, че от това нищо няма да излезе.

На първо място крайно време е да бъдат забравени функционалистичните в основата си надежди за извеждане на архитектурното решение непременно и главно от ритуала. Достатъчно е да се проследят стиловите промени при относителна стабилност на ритуала и да се припомни превръщането на черкви в джамии и след това на джамии в черкви, от което най-малко ритуалите са пострадали.

На второ място Храмът е духовен израз и визуален образ на Вярата. Това вече не е приоритет нито на църквата като институция, нито на архитекта като творец, нито на общността на вярващите и на цялото общество като участници в процеса (само и само не като "потребители" по досегашните терминологии).

В действителност част от вярващите, предимно по селата, вече строят самостоятелно по традиционен начин малки черквички. В това ще се ограничи и проектантският им принос, защото друго по характер и влиянието на обществото. И църковниците имат ограничен роля във формирането на архитектурната концепция. От друга страна обаче за архитекта е особено опасно създаването посредством архитектурата на сградата (новаторската) на някакъв личен, свой вариант на Вярата, едва ли не на свой персонален бог, откъснат, различен и неразбран от другите вярващи. Великият новатор, водач и възпитател на масите, известен доскоро и като "жизнестроител", се оказва фикция и ако това е вярно примерно за жилищното строителство с неговия "потребител", още по-вярно е за Храма и вярващия. Необходимо е следователно, ако прибегна до израз от сентименталните романи, "сливане на души" на архитекта, свещеника и вярващия.

Използвам горния израз, а не по-теж-

кото и многословно научно описание на процеса, като дан на скептицизма по отношение на "сливането", с което се приобщавам към хранещите съмнение, че точно сега съществуват условия за една нова архитектурна концепция за православния Храм, възприета и от църквата, и от вярващите. Спомням си за онова "нещо", наречено пионерски дом, което в продължение на десетилетия не можа да получи форма, въпреки претенциите за социална поръчка и дори за "ритуал". Храмът, разбира се, не е мъртвородена идея като пионерския дом и точно затова е необходимо да бъдат преодолените досегашните схеми за социалната поръчка или за водещата роля на архитекта в посока към по-трудното и по-сложно мислене, където обществото с помощта на проектанта и църквата си създава представа, отговаряща на обществената идея за Храм, а всъщност и за каквото и да било друго.

Отделих повече място за конкурсите за черкви, тъй като там най-остро се поставя този проблем, присъстващ и при другите архитектурни състезания. Ако формата е външният израз на "ейдоса" (идеята) според Аристотел, то тази идея днес е преди всичко обществената идея за "нещото", както посочих по-горе. При банките примерно според мен обществената идея за банка, макар и отскоро, е идеята за една преди всичко обществена сграда като другите (сп. "Архитектура", бр. 1/1993). Това вече не само не е "храм на парите", но не би трябвало да е и "символ на долара" (Дженкс за банката в Хонконг).

Очевидно е, че степента на съзряване на дадена идея за конкретната сграда не е еднаква. Ако за банките има известна яснота, то каква е идеята на обществото не само за Храм, но и за Южния парк например, за градината на паметника на бившата съветска армия и т.н. или може би идеята за театър, за гробище, за парламент, за музей?

Като си дадем сметка, че Торньов, Цолов, Васильов и други не са създали съвсем нова концепция за православния Храм, като се въздържа от обвиненията в конформизъм и се откажем от максимализма, можем да приемем, че сегашната "компанийност", "мероприятност" (какви думи само!) при проектирането на черкви ще донесе най-малкото нови моменти в интерпретацията на националното наследство, съизмерими като постижение с 30-те години. Не може да не се отбележи видимият в това отношение напредък от конкурс в конкурс.

Обсъжданията на проведените напоследък конкурси създадоха известно напрежение между отделни личности от проектантските среди, а така също и между отделни личности от научните среди. Тъкмо защото мисля, че дори мнението

на една само личност може да тежи повече от колективното мнение, бих искал да засега този проблем на друго място, в по-широк план и с повече участници. Тук само накратко ще отбележа две причини за взаимното недоверие от двете страни.

Професионалният жаргон, основно средство за комуникация между двете страни, е ненаучен и все още е далече времето, когато ще бъде подменен от нещо по-добро. Независимо от това осъдителни са свободата и небрежността в някои текстове на т.нар. характеристики на конкурсните проекти, където елементарната логика и добросъвестност са заменени от високомерно всезнайство. Когато се пише примерно че "архитектурата е студена и непривлекателна", уважаемият журиор би трябвало да каже с какъв термометър ще измери "температурата" на проекта, а не на осъществената сграда, и към каква "температурна" таблица за черква, банка, хотел и т.н. ще отнесе измереното. За привлекателността би трябвало сам да избере уред за измерване - сградата не е жена и няма нито светли очи, нито тънка талия, нито големи цици. Когато пък проект за банка прилича на друга банка и това се разглежда като отрицателен момент, онзи, който работи върху жанра, приемствеността, архитектурния тип, интерпретацията (за някои като че ли все още "мръсна" дума), може само да вдигне рамене и да се изпълни с недоверие.

Претенциите на някои колеги от научните среди за точни оценки (може би известните вече критерии) и за някакви особено прецизни планови задания, на които като отговорих също така прецизно, успехът ти е гарантиран, ми приличат на математическа задача. Само че всички, които достигнат до верния отговор, трябва да получат шестици. Архитектурният конкурс не е изпит и творческото начало интуитивно започва да роптае, и с право. Още по-лошо е, че никой не дава убедителен пример за точно формулиране на проблема. В устните си изказвания повечето колеги веднага се прехвърлят на позицията на онова почти митично "животно", каквото е архитектурният критик (Бр. Дзеве е един много лош пример), и тогава започва проявлението на същото това всезнайство и високомерие, този път от другата страна. Участието на научните среди в конкурсното дело следователно има своето място, но самите тези среди трябва да изяснят за себе си как и с какво ще участват и тогава, струва ми се, може да се окаже, че полето за това участие е по-широко, отколкото си мислим. ●

Константин БОЯДЖИЕВ

КОНКУРСНАТА ПРОГРАМА

РАЗГОВОР С ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА СЪЮЗА НА АРХИТЕКТИТЕ
В БЪЛГАРИЯ АРХ. БОРИС КАМИЛАРОВ
ПО ПОВОД АРХИТЕКТУРНИТЕ КОНКУРСИ

Арх. Борис Камиларов: В последно време всеки конкурс поражда негодувание по отношение на заданието, понякога до такава степен неоправдано, че на едно от последните обсъждания бе изразена препоръката да се направи най-сетне едно свято задание за черква (?!). Не мога да си представя какво имат предвид. Има колеги, които си мислят, че някой ще им опише разработваната материя, а те ще грабнат молива и ще направят добра архитектура.

Арх. Лило Попов: Програмата за черква е много проста.

Б. К.: За черква е достатъчно да се определи ориентировъчната стойност. Традиция у нас е две съседни селища да се конкурират коя черква ще е по-хубава. Но да се посочва в програмата, че сградата трябва да внушава определени чувства или пък респект - това е смешно!

Арх. Миряна Йорданова: И обидно за твореца, може би...

Б. К.: На обсъждането на конкурса за банката отново се заговори за програмата.

М. Й. При конкурса за идейно решение на парка около паметника на съветската армия - също.

Б. К.: Това се превръща в мода - какво може да се очаква от един конкурс, когато програмата му е калпав!

Л. П.: Но това е много стара мода.

М. Й.: При конкурса за паметника на съветската армия имаше известно разминаване между програмата, която даваше свобода на участниците, решенията на Столичния съвет, които предвиждаха демонтаж на паметника, и допълнителната, дошла по странични пътища, информация.

Б. К.: Има програми за международни конкурси, които са ми направили изключително впечатление. Например програмата за НАРА.

Л. П.: Конкурсът ще бъде публикуван в списанието.

Б. К.: Програмата не съдържа подробности относно градоустройството. Разбирам, че трябва да се подхожда от гора към дървото, но при конкурса за банката имаше претенции да се решават градоустройствените проблеми от Цариградското шосе до изхода за Белг-

рад. Защо? Защото някои акцентират върху градоустройството повече, отколкото е необходимо при решаване на конкретна сграда. За мен като участник в конкурса за банката програмата бе ясна.

Л. П.: Две изисквания затрудниха преценката. От една страна се искаше да се реши градоустройството, от друга страна - самата сграда. Някои проекти чудесно се справяха с градоустройствените проблеми, други - със сградата.

Б. К.: Предварителното градоустройство решаваше, че там е възможно да се появи банка. И най-добре беше исканото решение в мащаб 1:1000 да отпадне. Според мен журито не е обърнало внимание на нито един от проектите от такава гледна точка, разгледало ги е в такъв аспект само дотолкова, доколкото това неизбежно влияе върху всяка отделна сграда.

Програмата за японския конкурс съдържаше план, ограничителни регулационни линии, аероснимка, задължителните ограничения във височина. Нямах и намек какво ще се строи наоколо. У нас това би било невъзможно. И никой от участниците не се е затруднил. Защо ли? Защото това е начинът да се мисли конкретно върху задачата. Програмата умислено не включва допълнителни подробности, които само биха усложнили работата на участниците. Това може да се дължи и на японския подход при планирането на Токио, града, за който се говори, че няма никакво градоустройство.

Освен това на професионалистите бе дадена свобода. Програмата изискваше само три зали - голяма, средна, малка. Архитектът професионалист знае как да реши анексите към тях и от него именно обявителят се надява да получи най-доброто предложение.

Свобода може би предостави и провеждането на конкурса в две фази (въпреки че програмата бе същата и във втория етап), което до голяма степен ще позволи да бъде намерена философската и архитектурната идея. По този начин отпада опасността архитектът да бъде изцяло погълнат от мисълта да не пропусне б кабинета, поради което проектът му да бъде отхвърлен от техническата коми-

сия, и той спокойно може да работи в името на най-доброто архитектурно решение.

Още по-показателен беше конкурсът за хотел в Сан Себастиан преди години. Програмата беше изложена в една дебелина книга и съдържаеше текстове за икономиката на Испания, данни за отделните провинции, както и конкретни икономически данни за самата провинция и града, данни за географията, климата, извадки от строителния правилник на Сан Себастиан, стойност на терена, данни за туристите, от какви среди са те и т. н. Така постепенно кристализираше идеята, че там идват едни от най-богатите хора и на основата на тези дадености и на снимки, като се имат предвид мястото, рекламната цел, посетителите, трябва да се направи един свръхлюксозен хотел в един много дисциплиниран град. Архитектът има възможност да прояви цялостно своите качества не само като артист, но и като социолог, финансист и т. н. Програмата ясно и точно трябва да отрази намерението на обявителя, неговата цел.

Л. П.: Стига на него да му е ясно. Понякога твърде много недоразумения произтичат от факта, че обявителят не изразява ясно намерението си.

Б. К.: Затова програмата задължително трябва да се прави от професионалисти. Не казвам, че това е САБ. Но от момента на възлагането на разработването на дадена програма започва процес на търсене на оптималното.

При конкурсите за реконструкция програмата трябва да включва задължителни подробности, което ще позволи тя да бъде изпълнена по най-изискания начин.

Точните намерения и цели на обявителя трябва задължително да бъдат подчертани в конкурсната програма. Тя трябва да е освободена от незначителни подробности, които изместват големия проблем за добрата архитектура. Така ще отпадат и забележките в смисъл защо даден проект е награден, след като не предвижда въпросите б кабинета.

Обхватът трябва да се определи точно. Програмата трябва да включва изисквания за кубатурата, застроената площ, приблизителна стойност.

М. Й.: Когато конкурсът има по-широки цели или е по-сложен, вероятно трябва да се провежда в някол-

ко етапа.

Б. К.: Двуетапните конкурси за уникални сгради са задължителни. В конкурса за острова на Берлин на първия тур бяха допуснати изключително широк кръг участници, от които се очакват идеи. От тях само 50 се класираха във втория тур. Двуетапните конкурси са изключително подходящи, когато се търси голяма идея.

Друго задължително качество на програмата е, че тя непременно трябва да предоставя равни условия на участниците. Не бива да се допускат недомълвки или недоизказани неща, които някои от участниците могат да получат като странична информация. Журито не би трябвало да дава преднина на проект, който е разработван на основата на странична информация, непредоставена на всички участници. Това вече не са равни условия. Програмата трябва да дава необходима и достатъчна информация. Примерът на Сан Себастиан в това отношение е показателен. Огромно количество информация за мястото, и то за всички!

Програмата трябва да притежава и задължителни ограничения, отново валидни за всички - точно определен терен, рамка във височина, стойност, обем.

Нещо много важно, което днес много малко хора разбират, е, че програмата трябва задължително да има стойност на договор, който се сключва между участника и обявителя, т. е. както участникът много лесно носи последствията от непазване на срока, от непълно комплектуване на всички материали или дори поради неточност в цветовото представяне, така и обявителят на заданието, с който се сключва равноправен договор, трябва да търпи последствията при нарушаването на договорните условия.

Преди няколко дена арх. Тотева-Дамянова предостави от архива на баща си, покойния професор Тошо Тотев, оригинала на програмата за конкурса за Народната библиотека в София през 1937 година. Един изключително интересен документ, защото представлява договор, в който се решават въпроси като: строителството се възлага на спечелилия конкурс автор; ако авторът е от провинцията, задължително е да се установи на постоянно местожителство в София; авторът е задължен да присъства или всекидневно да осигурява свой представител на строежа; авторът е длъжен в срок от три месеца и половина след приключването на работата на журито да предаде техническия проект с тържбена книга и т. н., и т. н. Конкурсът е обявен даже не за проект, а за идейни скици. Срокът за следващата фаза е определен и стойността на работата възлиза на 3% от стойността на сградата за проектантската работа и още 3% за другите специалности, за съгласуване и т. н. При такива условия архитектът получава

гаранции още преди да се е ангажирал дори с дадена работа.

Конкурсната програма трябва да се прави от специалисти конкретно за всеки случай и задължително да се утвърждава от инвеститора и от САБ. Световната практика показва, че МСА или съответният национален съюз на архитектите винаги са ангажирани при обявяването на конкурсите. Още повече, че САБ разполага със структури и експерти, които могат да бъдат изключително полезни.

Аз лично се обявявам срещу т. нар. конкурси-търгове. Те се превръщат в едно надлъгване - тук-там се орязват някои хонорари или срокът за изпълнение се намалява с един месец. Практиката за избиране на най-добрия проект чрез конкурс и предварителното обявяване на стойността, която не бива да бъде надхвърляна, както и на процента за авторските хонорари изключва всякаква корист и опити за дъмпинг. Етични норми, които бяха нарушени в конкурса за Благоевградския университет.

А. П.: Ако под търг се разбира кой ще даде най-ниска цена, то това просто е нелепо.

Б. К.: Това са търговете.

А. П.: Под търг аз разбирам следното - един проект печели и работата се възлага на авторите му, а другите просто пият по една ступена вода.

Б. К.: Това е конкурс. При търга се появяват парите. И срокът. И цената на проектиране. А през 1937 г. хората са го решили - предварително се знае размерът на хонорара. Участва онзи, за когото това е приемливо.

А. П.: Вие започнахте разговора с една реакция по отношение на хората, които критикуват програмата. Възщност и вие разкритикувахте нашите родни програми за конкурси, сравнявайки ги с чуждите. Но не това е важно. А защо те са такива? Според мен обявителите не знаят какво точно искат. Освен това са изпълнени с недоверие и пренебрежение към услугата, която ще получат. Като оценявам това, че има международно приета практика, че у нас има традиция, у мен естествено възниква въпросът - след като виждаме как се правят и как са били правени нещата, как да постигнем това сега. Как да предложим тази програма като договор?

Б. К.: Аз се спрях на чужди примери, но посочих и български. Спомням си, разговаряхме с един инвеститор, който се вслуша в съветите, обяви конкурс вместо търг и после ни благодари.

М. Я.: Изготвянето на програмата трябва да се възлага действително на професионалист. Но при

оценката за това понятие се крие известна доза субективизъм. Възможно е обявителят да се обърне към някого, когото смята за професионалист, а възщност работата да не бъде извършена професионално.

Б. К.: Затова според мен съществено е съгласуването, без да става дума за монопол.

Вижте драстичния случай с Американския университет в Благоевград. Програмата е направена от администрацията на университета без участието на архитект, като препис на американски тържни документи, без да е посочено, че това е търг.

Още когато се появи съобщението за конкурса, с проф. арх. Стефан Попов и проф. арх. Евлоги Цветков потърсихме ръководството на университета, за да настоим за съгласуване на програмата. Но отговор не получихме. Час преди раздаването на програмите все пак направихме среща, на която настоявахме, че в програмата има много неизяснени неща. Включително и това, че на първопремиерния проект се възлага строителството без награда, втората награда е 100 000 лева, а третата - 50 000. Но не е ясен случаят, ако не бъде дадена първа награда или ако не бъде сключен договор с първия, а с втория класиран, например, какво ще стане с първия... По това време вече много колеги от цялата страна започнаха да идват с исканите 1000 лева в джоба и за чест на колегията всички до един изразиха неудовлетворение от програмата. Липсваше даже геоложкото проучване за мястото, където се предвижда сградата на общежитието. Беше споменато, че ще има и американски колективи, но кога щяха да ги завеждат на оглед на мястото - не стана ясно. Осъзнаването на очевидно конфузната ситуация доведе до споразумение за бъдещи срещи. Които така и не се състояха.

При една среща в посолството на САЩ, преди отпътуването ми за конгреса в Чикаго, си позволих да спомена за проблема с този конкурс. На другия ден дойдоха представители на университета. Предоставихме им мнението си в писмена форма. Нищо не приеха!

Когато дойде време и потърсиха журьори, проф. арх. Ст. Попов отказа. Обърнаха се към САБ за един представител. Също отказахме. Защото има правила, според които най-малко 50% от състава на журито трябва да бъдат архитекти.

Последваха изявления във вестниците от страна на администрацията на университета, в които се твърдеше, че Съюзът на архитектите се сърди, а не бивало, тъй като този конкурс е много важен

● ● ●

● ● ●
за тях и те имат намерение да го проведат на много високо равнище, а не както досега са провеждани конкурсите - победителят е известен предварително. В началото на юни в "Стандарт" писа, че около конкурса се оформя скандал. Трябваше на 7 юни да бъдат обявени резултатите. На 8-9 юни обясниха, че се налага да се направят допълнителни консултации със спонсорите - нещо невероятно!, но до десетина дена ще последва резултат. Мина месец и половина. От името на САБ до новия ректор на уни-

верситета бе изпратено писмо. Подчертано бе, че създадена се ситуация поражда настроения срещу американската страна. Никакъв отговор! Около 7 ноември получих лично писмо като участник, че конкурсът е приключил, първа награда не се дава, СИТИКОМ печели. Няма автори! Пише, че конкурсът е бил на изключително високо ниво, че след първия тур (!) са останали 7 проекта. С авторите на два от тях са водени допълнителни преговори. На какво прилича това?! Искахме задължителна публичност, обсъждане с изложба. Такава е практиката.

В. "Демокрация" предварително писа, че СИТИКОМ печели. А по-рано се появи изявление на мистър Портър, председател на журито, в смисъл, че ако СИТИКОМ "продължава по този начин", ще бъде отстранена от конкурса (?!). Всъщност още в самото начало недвусмислено беше казано, че това не са нашите конкурси. Трябва да участва силна фирма. Никой не говореше за добър архитект...

Разговора проведеха:
арх. Миряна ЙОРДАНОВА и
арх. Лило ПОПОВ

ДА ПРЕКРАЧИМ КЛИШЕТАТА И БАРИЕРИТЕ

Архитектурният конкурс е тема, в която се събират безкрайно много аспекти, а също и мнения. За да се доближим до реалните й стойности несъмнено трябва да прекрачим купчина клишетата и бариерите, които десетилетия са се натрупвали около явлението "Национален архитектурен конкурс" и които и днес безропотно и пасивно продаваме да приемаме.

Неизбежно и необходимо е да погледнем към държавите, където нивото не само на архитектурата като реални резултати, но и на всички останали аспекти на икономиката и културата, е несравнимо далече от нас. Когато там бъде обявен архитектурен конкурс, очакваните резултати са: най-доброто, най-професионалното и новаторско решение. Критерии неизненадващи, тъй като в тези страни отдавна са се убедили, че некомпетентният, лишен от въображение архитект едва ли ще допринесе за просперитета на частния инвеститор или за общия вид на града, който несъмнено говори за нивото на нацията, материалното, разбира се, но и за далече по-престижното - културното равнище на хората, обитавали тези градове.

Едва ли е необходимо да правим паралел с българските архитектурни конкурси - резултатът би бил болезнен за всички нас, плачевното им равнище е факт, който едва ли би могло да бъде опроверган. За нас е по-интересно да посочим причините, които са определящи за този факт. Водещите две от тях, по наша преценка, са липсата на критерии и ниското обществено положение на българските архитекти.

Без да изпадаме в излишна елитарност, всички добре осъзнаваме наистина голямото значение на архитекта в историята и културата на един народ. Сградите са артефактът, по който съдим за културното и икономическото ниво на предците ни. Без да забравяме другите градове, нека се вгледаме в София - столицата. Обкръжават ни ужасяващи блокове и още по-плашещи обществени сгради. Още по-страшни, за-

щото не можем да не мислим и за сумите, потънали в безвкусните им фасади и интериори. Обременени от професионална деформация, ще забележим под мръсотията и запустатостта разкошни сгради, но едва ли някоя от тях датира по-късно от 40-те години.

Имаме ли право да виним поредния инвеститор, дошъл при нас с настояването да има същата къща като тази на своя съсед, къща, която в повечето случаи е в разрез с придобитото ни образование и професионален опит?! Защото едва ли изискванията на същия този инвеститор биха били същите, ако като малък майка му го и разхождала в парк като "Ла Вилет", ако е прекарал живота си в съседната до "Саграда Фамилия" сграда или всеки ден е пътувал до работата си покрай "Дефанс"!

И докато, говорейки за инвеститора, все още не чувстваме конкретната вина на всеки един от нас, нека да споменем и САБ, който едва ли положи особени усилия, за да стимулира формирането на качествени възгледи и критерии у същия този инвеститор - бивш и бъдещ.

Трудно е да се въздържим да не приведем един изключително фрапантен пример: пълното фиаско на един от най-мощабните и привлекателни от професионална гледна точка национални конкурси - конкурсът за сградата на Българската национална банка. Вярваме, че не по обявените в него резултати трябва да съдим какво е състоянието на съвременната българска архитектура, защото е тъжно, когато 60 години по-късно награденият проект е на несравнимо по-ниско ниво от вече съществуващата сграда на Българската национална банка на архитектурите Цолов и Васильов.

За да може резултатът от един конкурс да бъде качествен, също толкова важен фактор като нивото на участващите архитекти, е необходимостта от включването на елитни архитекти в журито, на творци с неоспорима репутация както като професио-

налисти, така и като личности, което да им дава необходимото самочувствие да поощряват перспективните и кадрини свои колеги без чувство на професионална завист.

Пропускайки редица фактори, причини и следствия, оформящи положението на българския архитект, не може отново да не говорим за ниското материално равнище, което голяма част от колегите твърдо започват да преодоляват. То несъмнено е следствие от ниското обществено положение на българския архитект, за което вината е преди всичко наша - на колегията. Причините: липса на каквато и да било солидарност при защитаване на общите за всички нас интереси. Отношение, което започва още от залите за лекции и упражнения, резултат от отношението на преподавателите, сред които с малки изключения липсват ярки индивидуалности, умеещи да възпитават бъдещия архитект като сложна и с несъмнено сериозно и отговорно място в обществото личност.

Всъщност равнището на образование и под всякаква критика, независимо от призоваването на образователната ни програма от страна на европейците, програма, чиито резултати, убедени сме, биха били на съвсем друго ниво, ако бе поднесена от личности-професионалисти, както това е практика във всички уважавани учебни заведения по света.

Независимо от всичко това работата на големия брой доказали професионализма си архитекти, практикуващи в България, и неизбежно налагащата своите закони пазарна икономика ще породят конкуренция, всред критериите на която със сигурност ще липсват безвкусницата и посредствеността, а това неизбежно отново ще доведе до класа в националната ни архитектура. Вярваме, че и едно осмисляне, както и изразяването на категорично мнение от всеки един от нас за равнището и критериите на провежданите у нас конкурси ще породят ново отношение към българската архитектура както сред колегите, така и сред непрофесионалистите.

Татяна ГЛЕБОВА
Симеон ЦОНКОВ

В архитектурните конкурси има нещо специфично. Появили се в контактната зона на творческата и стопанската дейност отдавна, те изглежда никога няма да изчезнат. Архитектурата очевидно се различава от изищните изкуства - правото на свободна изява на субективното в живописата или музиката е нещо съвсем различно от творческата свобода на архитекта, който работи по някаква поръчка и желае да се хареса на своя клиент. Трудно можем да си представим анекдотичната ситуация с архитект, който проектира без ограничения, воден единствено от вътрешните си импулси. Той е творец с ограничен суверенитет, стоящ твърде близо до сферата на обслужването и носещ за съжаление нейния отпечатък. Участието или неучастието му в един архитектурен конкурс с нищо не може да промени това.

Тук е скрита не една духовна драма. Има примери с международни конкурси, превърнали се в нещо като класика - конкурсът за сградата на вестник "Чикаго трибюн", сградите на Обществото на народите в Женева или Дворецът на Съветите в Москва. Това, че някои от участвалите в тях проекти днес са по-известни в професионалните среди от спечелилите тогава, е само слаба компенсация за провалените творчески търсения, прахосаното време, а дори и пропуснатите шансове на обществото. Разбира се, нищо не е така просто и еднозначно. Може да се каже, че конкурсите дават добра възможност на клиента да отложи своето решение от момента на възлагане до получаването на готовия проект, при това вече избирайки между различни идеи. Най-малкото се гарантира едно приемливо професионално ниво. Има и други положителни аспекти, добре известни - възможност за налагането на нови имена, обмяната на идеи, лансирането на нестандартни виждания, които може да додат резултат в бъдеще, дори когато са отхвърлени.

Поводът за написването на тези редове обаче не е доказването на тези очевидни истини.

Можем да се замислим над това какви са били резултатите от провежданите у нас конкурси. Ако отделим настрана големия брой градоустройствени конкурси, при които оценъчните критерии са в по-голяма степен рационални, като че ли няма толкова много значими сгради, построени след спечелването на някакъв конкурс. Обратното, доста много са примерите, когато проектите-победители така и не са видели реализация. Заедно с естественото разочарование на неуспелите това действа малко обезкуражаващо. Малко смущаваха и начините на оценка, които обикновено бяха прилага-

ЗА АРХИТЕКТУРНИТЕ КОНКУРСИ

ни. Така например опитите за обективизиране на критериите с анализ на отделните страни на всеки проект с коефициенти за тежест и класиране с оценки понякога довеждаха до резултати, изненадващи и за самото жури. Влиянието на субективната гледна точка така или иначе не може да се избегне. И в последна сметка има избор, който всеки прави за себе си - дали трябва да се съобрази с установения във времето вкус, с предполагаемите предпочитания на членовете на журито, дали може да опита нещо ново и различно. А и с какъв успех при тази пословично българска прагматичност. Не че не е имало изключения. Но в тази обстановка от близкото минало поне за младите отдушник бяха тогавашните младежки пленери. Там можеше да се предлага всичко без страх от отхвърляне, лудите идеи бяха на почит, а сблъсъкът им беше съпреживяване в един друг свят, илюзорен и свободен. И изявите бяха различни - от езиковския език на бумажниците, поколенията, прикрило социалното си недоволство в причудливия свят на архитектурната графика, толкова различна от обкръжаващата не-свобода, до нашите мечти за неограничените технологични възможности на богатия Запад.

В последните години картината доста се измени. Институциите се разтърсиха и някои от тях изчезнаха, други се обезсмислиха, а държавата просто остана без пари. Новото започна да се създава в една обща политическа и икономическа несигурност. Дилемата за свободата и правото на избор се обезсили, изместена от естествения стремеж за оцеляване и успех. Разбира се, и младежките пленери изчезнаха. Един-единствен сериозен конкурс беше проведен, и това неслучайно беше конкурсът за сграда на Българската народна банка в София. По същото това време новите строителни предприемачи откриха, че архитектурните конкурси може да бъдат един добър инструмент в инвестиционната дейност. Резултатите, които се наблюдават обаче, като че ли потвърждават направените в началото констатации. В по-голямата си част това са всъщност оферти за търгове и тяхната роля е твърде прозаична. Резултатите също, макар че е

трудно да бъде назован конкретният виновник. Дали това е новата роля на неразвитото обществено съзнание, все още неотделимо от битовото, продължилата тъй дълго културна изолация или просто ограничените материални възможности. Дори и при тази моментна ситуация у нас обаче не може да се отрече, че деловите среди не са толкова привързани към идеята да организират конкурси, колкото държавните институции. И не само у нас. Големите международни конкурси по правило се провеждат в страни с традиционно етатичен характер. Нека сравним само Съединените щати и Франция. Обясними са и причините, принуждаващи държавата да прехвърля отговорността за взетото решение на журито, но ако резултатите там ни впечатляват, заслугата може би е тъкмо негова. Можем да си представим идеалната картина на един престижен международен конкурс, придобил характера на културно събитие и ангажирал творческия потенциал на много страни. По-трудно би било да видим същото в ограничените рамки на нашата страна, разполагайки с това, което имаме, и с това, което сме. И понеже няма нищо страшно в един конкурс да се явят и слаби проекти, а журито трябва на всяка цена да бъде на ниво, получава се така, че участниците ще бъдат по-некомпетентни от тези, които ги оценяват.

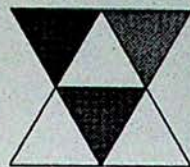
Какво обаче трябва да бъде това идеално жури, което да може да отсее просто доброто от наистина голямото, безпогрешното традиционно решение от ризикованото и авангардното? Каква роля ще играят тези безапелационни съдници и каква - архитектът, когато застане пред тях със своя проект, изпълнен с надежда и вълнение? И не е ли това образът на строгия баща, който раздава награди на послушните, трябва строго да накаже лошите и великодушно, може би с цената на вътрешни терзания, да подкрепи онези палави умници, които един ден ще заемат и неговото място.

Образ, от който толкова дълго се опитвахме да избягаме.

Величко КУРТЕВ

В редакцията се получи първият брой на информационния бюлетин на организационния комитет на XIX конгрес на МСА, Барселона '96. Ще правим необходимото, за да осведомяваме нашите читатели за подготовката на този кон-

грес. От друга страна сме готови да предоставим място в списанието на всеки, който реши да откликне на темата на В'96 - "Нов живот в старите градове". Това мото става една от постоянните теми в бъдещите броеве на сп. "Архитектура".

Към XIX конгрес на МСА - Барселона'96:

НОВ ЖИВОТ В СТАРИТЕ ГРАДОВЕ

Целта на конгреса в Барселона е да стимулира размисъл и дискусия върху съвременната архитектура, често пренебрегвана в културен аспект, която в действителност е сцената на живота за повечето от нас.

По-голямата част от живота ни преминава в офиси и кантори, на спортни игрища, летища и метростанции. Често обаче тази архитектура ни се струва банална и уния, лишена от качествата, които смятаме, че притежава традиционният град. Достигнахме до истинска шизофрения в архитектурната култура: от една страна носталгия по миналото, от друга - неловкост за настоящето.

Това чувство на неловкост преоблада-

ва през 70-те и 80-те години. Архитектурата, основана на стереотипните рецепти на Атинската харта, очевидно се провали. Продуктът беше толкова различен от очаквания, че единственият отговор беше бягство към образите на миналото: възрождение на фундаменталния пуризм на авангарда, на буржоазния град от миналия век или на средновековните центрове.

В същото време в старинните ни градове се развиваха процеси, които останаха незабелязани или лък бяха отхвърлени. Безпрецедентното в човешката история нарастване на покрайнините на големите градове е истинска градска революция.

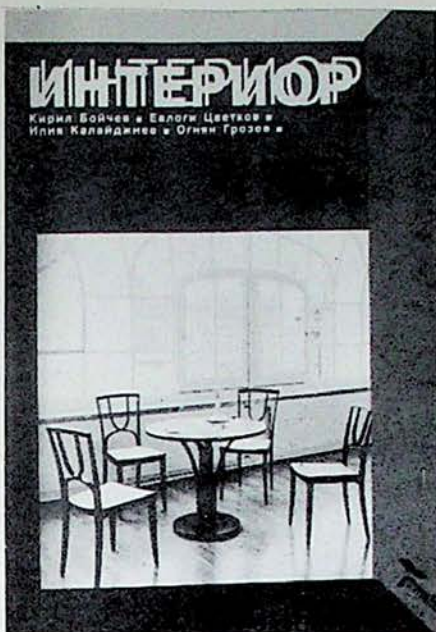
Възможно е решенията на проблеми-

те да не са в сферата на стилистиката. Често ние, архитектите, се опитваме да се убедим, че с ефектни жестове и лингвистични приумици можем да посрещнем предизвикателствата. Но ние не знаем как да контролираме движението, телематизацията, експанзията; как да се справим със строителство в условията на непрекъсната промяна, с натрупванията, с намесата в градските пространства.

Това е новият живот, който вече е тук, който тече в нашите градове по на сто петстотин хиляда години. Това е проблемът, който предлагам да обсъдим в Барселона.

(Из изложението на Игнаси де Сала Моралес, главен докладчик на конгреса)

ЗА ИНТЕРИОРА

Днес една от характеристиките на архитектурата като изкуство е нейната синтетичност, която не предполага деленето на интериор и екстериор. Това обаче не означава, че подхождат към

Интериор, Кирил Бойчев, Евлоги Цветков, Илия Калайджиев, Огнян Грозев, София, Техника, 1993, стр. 160, цена 61.50 лв.

проблемите на интериора няма своя специфика. От друга страна въпросът за интериора като информация и научен анализ не е достатъчно разработен както у нас, така и в световен мащаб. Интериорното проектиране също има своите характерни особености, които се нуждаят от изясняване. Интериорът е най-автономната творческа територия на архитектите. По традиция той винаги е бил вън от филтъра на административно-нормативните санкции. Тук архитектът, независимо от многото ограничители, винаги е имал възможност за широка изява на творческите си способности. Безспорен е фактът, че в тази област е невъзможно да се прилагат правила или рецепти, но все пак е наложително да се анализира спецификата на интериора. Именно това е била и целта на авторите на този труд - да поднесат една оптимална информация - както като историческа ретроспекция, така и като обзор на съвременните проблеми.

Първоначално са разглеждани въпросите за интериора като сърцевина и същност на архитектурата, за архитектурата и мебелните стилове и за интериора и мебелите на античния свят (Древният Египет и Древна Гърция), на средновековието (Византия, романика и готика), на Ренесанса (Италия и Франция), както и на новото време (барокът в Италия, Холандия и Франция, рококо във Франция, класицизмът във Франция или стиловете Луи XVI и ампир във Франция, чипендейл, адам, хепълуайт и шератон в Англия и бидермайер в Германия и Австроунгария).

След това вниманието на авторите е насочено към интериора и мебелите на историзма като еkleктиката във Франция, на стила сецесион в Европа и в България.

Подробно са разглеждани различните видове мебели - за сядане, за спане, за съхранение, маси (видове, размери, конструкции и материали).

Обърнато е особено внимание върху емоционалното въздействие на вътрешните пространства - формите и емоционалното въздействие, мащабът на вътрешното пространство, светлината и емоционалното въздействие, симетрията и асиметрията във вътрешното пространство, емоционалното въздействие на цвета в интериора, лицевите материали в интериора, предметният свят във вътрешното пространство, художествената мяра при изграждането на образите, растителността в интериора, единната образна стилистика и синтезът на архитектурата с другите изкуства.

Книгата е богато илюстрирана с разкошен снимков материал и скици, които надхвърлят 240 позиции.

Тази ценна научно-практическа книга е предназначена главно за студентите по архитектура при Университета по архитектура, строителство и геодезия в София, но тя несъмнено представя интерес за практикуващите архитекти, декоратори, дизайнери, мебелисти, курсисти от строителните техникуми и техникумите по вътрешна архитектура и други.

ОСНОВИ НА ПРОМИШЛЕНИЯ ДИЗАЙН В АРХИТЕКТУРАТА

В сравнение с вековните традиции на архитектурата промишленият дизайн е ново, характерно за съвременното ни, явление. Историята му е пряко свързана с развитието на художествената култура и индустриализацията. Това предопределя и двойствения характер на дизайна, обусловен от естетическите разбираня за хармония и красота, от една страна, и от техническия прогрес - от друга.

* Стоян Делчев, Основи на промишления дизайн в архитектурата, София, Техника, 1993, стр. 204, цена 73 лв.

Промишленият дизайн е в процес на развитие, като постепенно се уточняват предметът, сферата на приложение и методите му. Вече съществува единство във възгледите на специалистите, че дизайнът като явление на съвременната промишлена епоха се поражда от съвременния научно-технически прогрес, той съпътства и характеризира развитото индустриално общество. Дизайнът като практика е немислим без наличието на такова производство, а дизайнът като теория - без осъзнаването на културно-естетическата специфика на промишлената цивилизация.

Предлаганата книга разглежда в подробности всички въпроси, свързани с появата и развитието на промишления дизайн в архитектурата, анализира факторите, които го обуславят, спира се и на същността, предмета и обхвата на промишления дизайн в архитектурата и изискванията към изделията, произвеждани по промишлен начин, а така също на методите му. Текстът е богато илюстриран с над 200 рисунки и скици.

Първоначално е изяснена историята на промишления дизайн в архитектурата, неговото зараждане, началото на промишления дизайн и неговите периоди (през първите десетилетия на XX век и след 30-те години). Посочени са материалите, които се използват днес, като слоистата дървесина и пластмасите. Проследено е индустриализирането на масовото жилищно строителство и използването на мебелните плочи. Разгледано е обучението по промишлен ди-

зайн през 60-те години на XX век, развитието на прогнозирането и възникването на дизайнграмите.

След това е развита теорията на промишления дизайн в архитектурата като същност, обхват, значение, цели и задачи. Обърнато е внимание върху изискванията на дизайна към изделията, произвеждани по промишлен начин, като потребителски изисквания (социални, функционални, ергономични и естетически - художествен образ, форми и композиция, особеностите на възприемането на формите от човека, теория на композицията и структурна комбинаторика). Изяснени са и производствените изисквания към дизайна.

Накрая е разглеждана методиката на промишления дизайн в архитектурата - спецификата на каноничния и проектантския начин за възпроизводството на предмети, прогнозирането на дизайна, планирането и проектирането му (предварително дизайнерско проучване, идеен дизайнерски проект и работен проект). Посочени са особеностите при проектирането на промишлени изделия от унифицирани гравирни елементи, както и оценяването в дизайнпроцеса.

Тази ценна научно-практическа книга е предназначена главно за студентите по архитектура от Университета по архитектура, строителство и геодезия, но може да се използва и от практикуващите архитекти и от всички, които проявяват интерес към проблемите на промишления дизайн в архитектурата.

ВИЛХОЛМ ИВАНОВ

В СЯНКТА НА ЦАРЕВЕЦ

Опит за дневник на
НАЦИОНАЛНАТА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ
за черквата "Свети четиридесет мъченици"
и манастира
"Великата Лавра" -
проучване, проблеми, бъдеще
Велико Търново,
26 - 28 октомври 1993 г.

Не от броя на докладите, включени в програмата (37), нито от броя на присъстващите през двата дни на конференцията (малко по-малко или малко повече от 37), нито пък от факта, че толкова много капацитети - археолози, изкуствоведи, изследователи, обществени дейци, журналисти и не на последно място и архитекти бяха събрани в Мраморната зала на Националния музей на архитектурата във Велико Търново, се определя значението на тази конференция. Тя имаше неподозирано важна роля - първа дискусиите, проведени през двата дни, и направените изводи ще "обясняват" на обществеността и на България, на Европа и на света какво представляват останките от черквата "Свети четиридесет мъченици", защото този храм е посветен на загиналите с мъченическа смърт - голи в замръзналото езеро, 39 елитни римски легионери и охраняващият ги един, каква е съдбата на черквата през вековете и

КАК ДНЕС ТЯ ДА БЪДЕ ИЗВАДЕНА ОТ ПЕЧАЛНОТО СИ СЪСТОЯНИЕ И ПОКАЗАНА НА БЪЛГАРИЯ И НА СВЕТА.

Защото по странно стечение на обстоятелствата много малко българи знаят, а съвсем нищожен брой туристи и посетители-чужденци предполагат, че в черквата "Свети четиридесет мъченици", "въздигната" от Иван Асен II и осветена в чест на победата над ромеите при Кло-

котница в деня на Четиридесетте мъченици в лето 1230, се намират (или са намерени тук, но сега се пазят другаде)

ВЕЛИКИТЕ РЕЛИКВИ НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА

- като никъде другаде: "Родоската" колона на хан Крум (а може би, както твърди един учен, тук е бил и "старият дом" на великия хан Омуртаг, т.е. старият дворец, аул или лагер на Крум или Омуртаг), Омуртаговата колона, Асеновата колона с надписа на цар Иван Асен II (с един по-ранен надпис от 993 година, обърнат с главата надолу), гробът, скелетът, черепът и златният пръстен на Калоян - ромеюбиеца, монетите на всички български царе от Второто българско царство и на техните ромейски партньори, западни монети като нагръдни амулети на кръстоносци, воители и търговци.

А като се добави, че има още толкова много "бели петна" - неразкрити (не-разкопани) и непроучени терени около черквата, звучи съмнително родолюбиво и съмнително научно уверението на някои от участниците, че няма какво още да се разкрива (по-убедително е: "омръзна ни - тази свещена българска фраза (б.а.) - да копаем и спорим"), че всичко е ясно и няма основание да се очакват никакви изненади - бързо да направим още един конкурс (за кой ли път? - пети - б.а.) и да "строим" - да преминем към реставрацията, консервацията и експозицията на този паметник заедно с археологическия комплекс, в който той се намира - т.нар.

манастир "Великата Лавра".

И така обект на вниманието на конференцията бяха проблеми, свързани с разкриването, проучването, историческата жустификация и бъдещето на ансамбъла на т.нар. манастир "Великата Лавра" с черквата "Свети четиридесет мъченици" в него.

Не е без значение да се споменат някои от докладите, които бяха изнесени (защото няколко не бяха изнесени):

- арх. Теофил Теофилов - "Архитектурно-исторически анализ на автентичните структури на храма "Св. четиридесет мъченици" и манастира "Великата Лавра";
- Вло Вълв - "Строителни етапи на черквата "Св. четиридесет мъченици" и тяхната датировка (според археологическите разкопки 1970 - 1974 г.);
- арх. Стефан Бояджиев - "Черквата "Св. четиридесет мъченици" в светлината на най-нови данни";
- арх. Маргарита Харбова - "Строителни периоди в изграждането на манастира "Великата Лавра" в Търновград";
- Маргарита Ваклинова - "Пластични архитектурни детайли от черквата "Св. четиридесет мъченици" и манастира "Великата Лавра";
- Лиляна Мавродинова - "Новото за живописата в черквата "Св. четиридесет мъченици" през последните три десетилетия";
- проф. Любен Прашков - "Технико-технологически и маниерни особености на стенописите в черквата "Свети четиридесет мъченици";

• проф. д-р Йордан Йорданов - "Резултати от медико-антропологическото изследване на останки от гроб № 39 (Калояновия гроб - б.а.) при черквата "Свети четиридесет мъченици";

• Иван Чокоев - "Наблюдения върху текстилните останки, открити при проучванията на черквата "Свети четиридесет мъченици" (1992 - 1993 г.);

• Радка Анчева - "За семантиката на монограма "М" върху съдовете от "Великата Лавра";

• проф. Елка Бакалова - "Култът към Светите четиридесет мъченици във Византия през XIII век";

• Пламен Павлов - "Битката при Клокотница и култът към Светите четиридесет мъченици";

• проф. Димитър Овчаров - "Наблюдения върху крепостната стена при "Великата Лавра".

Странно беше отсъствието на Съюза на архитектите в България, а и на САБ - Велико Търново както в поименника на организаторите на конференцията (десетина), така и на т.нар. кръгла маса за бъдещето. Нямаше ги официално обявените говорители от САБ на тази "кръгла маса".

Проявите на арх. Емма Москова (НИПК) и на автора на тези редове (САБ) не може в никакъв случай да компенсират толкова необходимата в момента "намеса" на Съюза на архитектите в България - не само като участник в дискусиата, съорганизатор на един бъдещ конкурс, спонсор, но главно като активен организатор на общественото и държавно-институционалното внимание към този уникален ансамбъл край Янтра - ярък символ на българската държава през вековете (от IX до XIV век според чутото на конференцията).

Всъщност дали става дума за един действително уникален ансамбъл? Не е ли това поредна измислица на пристрастени археолози и изследователи-иманяри?

Мисля, че окончателният отговор на този въпрос трябва да се отложи за близкото бъдеще, когато по инициатива на САБ биха били предприети "интензивни" разкопки в зоната на сегашното шосе, което изхвърля прах и бензинови замърсявания направо в абсидата (или абсидите) на черквата, като самото то бъде прехвърлено от военните по другата страна на Янтра. Защо пък от военните? Защото това може да бъде техният първи и не последен принос за опазване на

ВОЕННАТА КАТЕДРАЛА НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ.

Защото една нова версия казва:

На тази странна, оградена и прилепена към крепостта на Царевец терито-

рия винаги е домувала войска. Не е далеч от вероятното - тук през вековете преди Крум е имало лагер на римски легион или стан на византийска армия (от шесте капители на черквата - разбира се, те може да са донесени отвсякъде - един е подчертано къснокоринтски, а един е византийски). По-късно - няма основание да не се допусне, че тук е бил "аул" на Крум или "старият дом" на Омуртаг. По-късно - върху руините на античния храм или на войскава византийска базилика се гради черквата "Свети четиридесет мъченици" с необяснимия и до днес притвор между нея и т.нар. мавзолей, а казармата на елитната гвардия на българските царе - след Иван Асен II се превръща във военен или просто в манастир, оцелял дълго след идването на османите и превземането на Царевец. Исламът на завоевателите превръща черквата в джамия - забива до нея минаре и трансформира манастира в духовна обител на новата религия - медресе, в което се съхраняват останките (въпреки съмненията на много автори) на пълководеца, превзел с хитрост и предателство (имало е и български отряд на страната на обсадителите) Царевец. Разбира се, Царевец е бил обречен. На новото нашествие от Изток не е устоял дори Вечният Константинопол-Цариград.

За току-що изказаната версия в докладите и съпроводилата ги дискусия имаше много "за" (включително за чудноватата "крепостна" стена към Янтра със стълбата от Царевец до реката в северния ѝ край) и много малко "може би" и "против".

Радостно бе, че конференцията отбеляза приноса на най-големите изследователи на този ансамбъл от първите разкопки от XIX в. до днес - Андрей Грабър, Моско Москов, Атанас Попов, Никола Мавродинов, Богдан Филев и др. от миналото и на съвременните изследователи. Похвална бе толерантността към ценността на изказаните досега различни "тези" за научно изясняване на проблема и за правилната ориентация при неговото бъдещо изследване.

От силно пристрастени до напълно равнодушни към своите и чуждите "тези", участниците в конференцията съумяха да я превърнат в един научен форум с достойнство в нашия така обеднял напоследък на подобни прояви културен живот.

Не бяха отминати и чисто практически въпроси - необходимостта от финансови ресурси за разкопки и укрепване, техните източници (нима САБ, който е предоставил с решение на управителния си съвет 200 000 лв. за стенописите в "Св. Кирик", не е в състояние да отдели същата сума за "катедралата на българската държава"?), необходимостта от подготовка и провеждане на достоен конкурс за ансамбъл, необходимостта от бързо ре-

шение за поразяващата останките тук, на Царевец и Трапезица, растителност, за състоянието на части от стенописите - сега на съхранение в случайни, непригодни за целта помещения и други подобни.

"Кръглата маса", обявена като свободна дискусия за "конкурсна програма и идейно задание (?!) за опазване и експониране на черквата "Свети четиридесет мъченици" и манастира "Великата Лавра" бе полезен, но слабо резултатен разговор. Отсъстващият (в чужбина) арх. Васил Китов не можа да представи своето експозе. Затова дискусията бе водена и обясненията за нейното предназначение бяха дадени от арх. Емма Москова.

В състоялата се действително няколкочасова дискусия бе изяснено (заключението ѝ не гласи така), че още не е назрял моментът за обявяване на конкурса, материалите за него още не са достатъчно подготвени, макар че графичната подложка е почти окончателно завършена (без нанесена датировка). Необходимо е (дори да се абстрахираме от необходимостта за допълнителни разкопки, особено в източната зона на черквата) време за добро съгласуване между обявителите на конкурса - Министерството на културата, община Велико Търново и Съюзът на архитектите в България, и за прецизна подготовка на статута, журито, техническия екип и програмата (процедурата) за провеждането на конкурса с определянето на достойни награди (а не символични - до болка омръзнали на българските архитекти).

Все още не е ясно коя институция - от съществуващите или нова, ще бъде главният организатор на това събитие. По мое скромно мнение това може да бъде само Министерството на културата или Президентството, защото става дума за ансамбъл - преди всичко символ и паметник не на българската култура изобщо - като Боянската черква или подобни на нея феномени на изкуството, а символ и паметник на

ДЪРЖАВАТА НА БЪЛГАРИТЕ.

И в тази сложна, но благородна инициатива приносът на Националната научна конференция във Велико Търново, състояла се в края на октомври 1993 година, е безспорен и укрепен от надеждата, че макар и да лежи долу до реката, в сянката на Царевец, ансамбълът "Свети четиридесет мъченици" ще получи своето достойно

БЪЛГАРСКО ПРИСЪСТВИЕ В ИСТОРИЯТА И КУЛТУРАТА НА СВЕТА.

Матей МАТЕЕВ

НАЦИОНАЛНИЯТ ПРЕГЛЕД-КОНКУРС НА БЪЛГАРСКАТА АРХИТЕКТУРА '93

Завърши поредният национален преглед на българската архитектура. На изложбата-конкурс бяха представени 54 проекта и 48 издания, проектирани, част от тях реализирани или публикувани през последните две години - 1991-1993 г. След пет заседания жури в състав: проф. арх. Маргарита Тодорова (председател), арх. Славей Гълъбов (зам.-председател), проф. арх. Евлоги Цветков, арх. Красимира Василева, ст.н.с. I ст. доктор Маргарита Харбова, ст.н.с. I ст. арх. Николина Пенева и арх. Елисавета Куршумова (техн. секретар) оповести своето решение да не присъди Голямата награда на САБ. По мнението на журито в момента изложбата не представя пълно възможностите на българския архитект, тъй като той е ограничен в разгърнатото функционално развитие на решението, в подбора на строителните материали, във формирането на образа на архитектурния обект, в изграждането на околната среда, в разработването на алтернативни решения и т.н. За това допринасят и нископлатеният архитектурен труд, обективните затруднения в набирането на предварителната информация и частният характер на техническите услуги.

В раздела "Териториално и селищно устройство и ландшафтна архитектура" първа награда не бе присъдена. Втора награда получава проектът на арх. Антонета Топалова "Устройствен план на производствени зони (север и изток) - Пловдив", две трети награди са присъдени на колективите на проф. инж. Кръстан Каракашев за проекта "Парк при жк "Меден рудник" - Бургас" и на проф. арх. Иван Никифоров за проекта "Общ градоустройствен план - Кюстендил". Критери-

ите за оценка, възприети от журито, се отнасят до значимостта и обхватността на решенията, до задълбочеността на проучванията, до адаптирането към съвременните изисквания при изменените икономически и социално-правни условия.

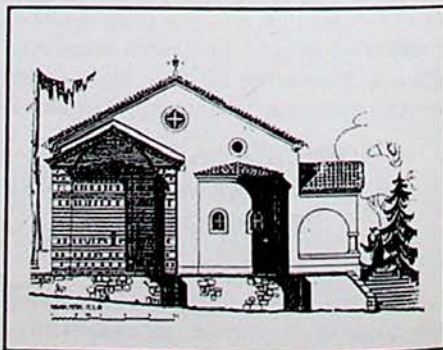
В раздела "Обществени сгради" също не е присъдена първа награда. С две втори награди са отличени колективите с ръководители арх. Васко Василев за обекта "Банка за стопански инициативи "Минералбанк" - София" и арх. Кирил Пандурски и арх. Емилия Агайн за проекта "Катедрален храм - Благоевград". Трета награда получава колективът арх. Лило Попов, арх. Красимира Попова, арх. Д. Гочев, арх. М. Главчев, арх. М. Дилова за проекта "Евангелистка методистка епископална църква - Варна". При класацията са взети предвид оригиналността на замисъла, успешното решение на връзката между интериор и екстериор, безконфликтното и интригуващо вметване на новото в съществуващата среда.

Отново без първа награда в раздела "Жилищни сгради" с втора награда са отличени арх. Петко Костадинов и арх. Родион Петров за проекта "Жилищна група "Финт - 1" - вариант П - Пловдив", а с трети награди - арх. Георги Бачев за обекта "Жилищна сграда на ул. "Любата" в София", арх. Люляна Чонева и арх. техн. Кр. Чонева за "Жилищен блок в кв. 6/24, подрайон Варна" и арх. Живко Желязов за проекта "Почивен дом на "Булсрад" при язовир Батак". Отчетени са оригиналното формообразуване - пръстеновидно затваряне на дворното пространство с обеми с различна етажност, както и използването на подземните и подпокривните пространства, разнообрази-

зие в големината и в плановете решение на жилищата, общият архитектурно-художествен образ в проекта на арх. П. Костадинов и арх. Р. Петров. Критериите при определянето на трите награди са: компактност на решението, обемна и фасадна пластика, обвързаност с околната среда и местната традиция, пълноценното използване на подземните и подпокривните пространства.

В много силния като представяне раздел "Синтез, интериор, дизайн" втора награда е присъдена на фирма "АДА" за реализацията на дискотеката "Черна котка" в София и на архитектите Здравка Стоянова и Васил Иванов за "Автосалон на BMW в София". Двата обекта са отделени от другите за оригиналност, характерност, вещо използване на материалите.

Представената в раздела "Архитектурно наследство" единствена разработка - "Пренасяне в бъдещето на значими елементи от българското архитектурно наследство" на арх. Васил Китов получава втора награда заради пиетета към идеите на първообраза и неговия

създател.

За многообхватно и разнообразно представяне журито определи една награда от 2000 лева на арх. Матей Матеев.

Единственият раздел от изложбата-преглед, в който е присъдена първа награда, е разделът "Книжнина". Наградата получава проф. Христо Анастасов за монографията си "Рационализъм в архитектурата 1940-1980. От победа към залез". Втора награда е дадена на ст.н.с. Дора Димитрова, арх. Здравка Ганева и арх. Галена Стоянова за книгата "Софийските манастири - възникване, развитие, структура и характер". Трети награди получават проф. Делчо Сугарев за книгата си "Българският двор през Възраждането" и проф. Рашел Ангелова за книгата си "Традиционната архитектура на Балканите - България", издание на издателство "Мелиса", Гърция, на френски език.

За публицистика награди са присъдени на арх. Йордан Тангърв за поредиците "Стара София - градска памет", "Проблеми на столицата София", "Първомайстори на българската архитектура" и "Проблеми на българската архитектура" и на арх. Лило Попов за "Анализ и насоки за развитието на съвременното градоустройство (Българското градоустройство през 80-те години) - статии във в. "Култура" и в сп. "Архитектура".

Със специален диплом са удостоени проектите "Разширение и реконструкция на културен дом в Кондопога, Карелия" на арх. Татяна Трендафилова, "Делови център "Кантек" - София" на архитектите Миломир Богданов, С. Маринов, В. Иванова, В. Минов - в раздела "Обществени сгради", "Модулни жилищни сгради в кв. 260, Самоков" на архитект Андрей Михайлов - в раздела "Жилищни сгради", "Ресторант "Garden Club" в София" на

архитектите Мая Бужашка и Бойко Бужашки - в раздела "Синтез, интериор, дизайн". Диплом за книжнина получават арх. Юлий Фърков и арх. Атанас Ковачев за цялостното си представяне, арх. Любен Сиврев за "Флексибилни и енерго-икономични санитарно-хигиенни звена към промишлените предприятия", арх. Димитър Василев за "Семейни земеделски стопанства", арх. Антон Каравелов за цялостното представяне на помагала, архитектите Любинка Стоилова и Петър Йоркимов за статии в бр. 2 и 3/4'92 на сп. "Архитектура", - арх. Николай Тулешков и фирма "АРХ ФАРТ" за цялостно представяне, проф. арх. Методи Писарски за ръководството на изследователски колектив, разработил "Алманах - първите студенти и преподаватели по архитектура 1943 г." и публикуването му.

Когато един национален преглед се е състоял, когато наградите са раздадени, това се превръща в повод и за констатации, и за дискусии, и за предложения. Журито започна с препоръки към ръководството на Съюза на архитектите за подобряването на организацията на бъдещите прегледи на българската архитектура. А те са - да се осигури възможност всички материали от изложбата да бъдат съхранени и евентуално издадени в специална брошура, което да се превърне в постоянна практика; в бъдеще творческите клубове да подготвят участието в националните прегледи, като се извърш-

ва предварително финансиране, стимулиране и селектиране; да се търсят спонсори, а самите прегледи да се обвързват по време с триеналетата "Интерарх"; да се предвидят указания за участниците относно включването на допълнителна информация в изложбените табла, което би обективизирало и журьорската оценка. Препоръката за погасяване на разходите на участниците в тазгодишния преглед тактично, но категорично бе отклонена от председателя на САБ арх. Б. Камиларов. Препоръката не съвсем състоятелна, като се има предвид, че прегледът е и една реклама, контакт с бъдещи инвеститори, своеобразен пазар на интелектуален труд, представяне пред широка публика.

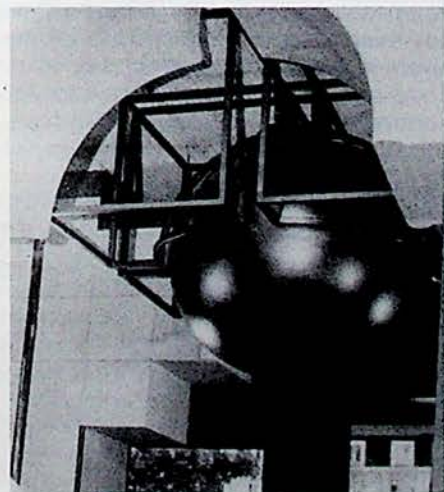
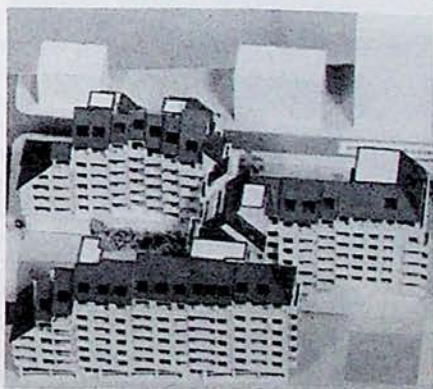
Миряна ЙОРДАНОВА

▲ арх. Здравка Стоянова и арх. Васил Иванов, „Автосалон на BMW“ в София, изглед отвън

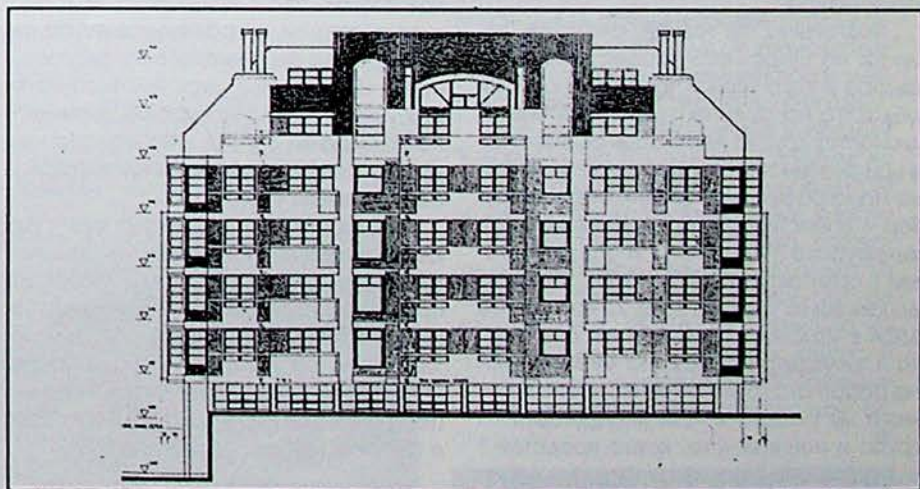
◀ арх. Люляна Чонева и арх. техн. Красимира Чонева, жил. блок във Варна, снимка на макета

▼ арх. Георги Бачев, жил. сграда в София, фасада юг

▲ арх. Васко Василев, „Минералбанк“ - София, фрагмент от интериора

◀ арх. Васил Китов, черквата „Св. Богородица“ в Драгалевския манастир, източна фасада

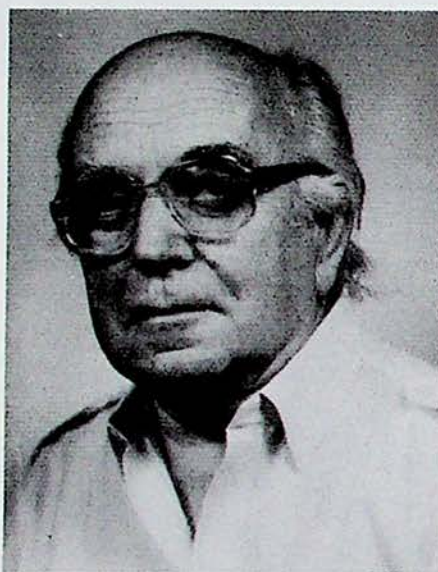

"РАЦИОНАЛИЗМЪТ В АРХИТЕКТУРАТА. ОТ ПОБЕДА КЪМ ЗАЛЕЗ"

ХРИСТО АНАСТАСОВ И КНИГАТА МУ, ПУБЛИКУВАНА В ГОДИНАТА
НА НЕГОВАТА 80 ГОДИШНИНА

Щастливо стечение на обстоятелства - спонсорство от близък на автора приятел, позволи през 1993 г. да излезе от печат книгата на проф. арх. Хр. Анастасов "Рационализъм в архитектурата 1940-1980 г. От победа към залез" - да излезе в едно хубаво и трудно време. Хубаво, защото учените могат, без да следват конюктурата и без да се подчиняват на каквато и да е цензура, включително и вътрешната - отглеждана, възпитавана, насаждана със страх, да се произнасят за световните архитектурни явления, включително и за тези, протичали "зад желязната завеса". Без да драматизирам повече, отколкото са били реалностите, като се имат предвид и постепените "затопляния" от 1956 г. насам и особено след 1985 г., в действителност "желязната завеса" падна заедно с Берлинската стена едва през 1989 г., а и ще продължава да "пада" може би все още в душите, в мисленето на много хора. За Христо Анастасов Берлин и светът са били винаги единни. Затова този текст е толкова ценен и необходим, защото ни прави малко повече граждани на света и ни вдъхва самочувствие да оценяваме с достойнство процесите в световната архитектура.

Подготвяна пет години, книгата е резултат на цялостното осъществяване на автора й като учен и професионалист в областта на архитектурата. Творецът и личността Христо Анастасов се вмести в най-значимото, сторено досега - няколко монографии, най-ценени от самия автор - "Войнстваният рационализъм в архитектурата 1900-1940 г." и "Рационализъм в архитектурата 1940-1980 г. От победа към залез", доклад пред XII конгрес на МСА в Мадрид, студията "Атинската карта и жилището", възложена му като член на работната група "НАВИТАТ", както и самата му работа в тази международна група и най-важното, което предстои - бъдеща книга "Архитектурата под знака на тоталитаризма", авторска версия на историята на българската архитектура

през последните 50 години или нещо друго, засега творческа тайна.

Между стореното и бъдещите плановете стои една зряла творческа личност, която възхищава с ерудцията си, с аналитичността си, с уравновесеността си, с мъдростта си, с кротостта и благостта на характера си, с достойнството на голям учен, отдавна прекрачил границите на малката ни страна и на науката ни в прекия и преносния смисъл и превърнал се в световен учен.

Зад видимото от публиката, което изглежда и завършено, и с лекота постигнато, зад изящната фраза или дълбокото прозрение стои дълъг и упорит труд, понякога вгорчаван или похабяван от наложени недотам увлекателни и безперспективни занимания. Професионалната ангажираност на проф. арх. Хр. Анастасов е белязана главно от две насоки -

**НЕИЗБЕЖНОТО И В ИЗВЕСТЕН
СМИСЪЛ ПО ПРИНУДА**

**ПОТАПЯНЕ В ПРОБЛЕМИТЕ
НА ИНДУСТРИАЛИЗИРАНОТО
СТРОИТЕЛСТВО, КЪДЕТО
ТОЙ СЕ СТРЕМИ ДА РЕШАВА
ПРОБЛЕМИТЕ НА КАЧЕСТВОТО
НА ЖИВЕЕНЕ В ЖИЛИЩЕТО,
и другата - ИЗУЧАВАНЕТО
И ОСМИСЛЯНЕТО
НА СЪВРЕМЕННАТА АРХИТЕКТУРА
В ЕВРОПА И В СВЕТА**

- едно трудно и благодарно съчетание на личен опит, собствени наблюдения, непосредствено участие и работа с текстове.

Началото е 1934 година, когато младият Христо Анастасов заминава за Виена, където слуша лекции по история на изкуството. След присъединяването на Австрия към Германия сред виенчани се зараждат ксенофобски настроения, а за чужденците става неуютно пребиваването в града на Щраус. Ото Вагнер и Густав Климт. Христо Анастасов е слушал много за берлинския професор Хайнрих Тесено. Заминава в Берлин и се записва студент в Техническото училище там - Шарлотенбург в класа на учителя на Алберт Шпеер, който пък казва за учителя си Тесено, че в "творчеството си той търси и препоръчва на студентите си да свеждат своя архитектурен изказ до стигачи до скъперничество пестеливи форми". А Христо Анастасов ще запомни винаги крилата фраза - "Простото винаги е най-добро, но най-доброто е винаги просто". Хайнрих Тесено не е "модерен" в смисъла, който се придава на архитектурния авангард от 20-те и 30-те години, казва Шпеер, но в много отношения той ги превъзхожда, защото се вдъхва от потребностите и идеалите на народа, в лицето на който вижда извора и предмета на всяко изкуство. Представител на добрата северногерманска строителна традиция, учителят предупреждава студентите си да се пазят от изку-

шенията на външния блясък, от баласта на пренесената от миналото украса, от самоцелната себеизява и "ги насочва да изградят решенията си отвътре-навън и в органична връзка с конкретната околна среда, без увлечения по вулгарен функционализъм". Като разкрива така професионалното верую на учителя си, проф. Хр. Анастасов определя най-точно собствената си философия и разбиране за архитектурата, а до голяма степен и на поколениято български архитекти, възпитаници на северногерманската архитектурна школа.

След Втората световна война архитектурата в "присъединените към съветския лагер източноевропейски страни се развива под принудата на тоталитарната власт" да се изостави "завоювания за кратко у тях рационализъм" и да "следват поетата от СССР през 1933 г. консервативна насока към т.нар. Социалистически реализъм, към архитектура, подчинена на неясната формула "национална по форма и социалистическа по съдържание".

В България работят архитекти, възпитаници на различни школи, и всички по думите на Анастасов се стремят "да поддържат професионализма си по-далеч от моментния тоталитарен уклон". Младият наскоро дипломиран архитект (1941 г.) работи жадно и много - конкурси, хоноруван асистент в катедра "Жилищни сгради", проекти за спортни сгради и съоръжения, ангажименти по разработването на плановете за изграждане на центъра на София съвместно с арх. Сава Овчаров и арх. Димитър Цолов. Но тази работа, която "носи духа на времето", не е в съзвучие с неговия дух, с представата му за пълноценна реализация. Тогава вероятно се прокрадва идеята, може би не напълно оформена, че работата на учения е в известен смисъл по-независима, по-самостоятелна, че дава онази творческа свобода, която е близо до самоосъществяването. Но до истинската творческа свобода е още далече - са-

мо пътят е подхванат.

През 1953 г. започва научната кариера на арх. Хр. Анастасов. Той става научен сътрудник в ИГА при БАН, където се занимава с проблемите на индустриализираното строителство. След 1954 г., когато се провежда конгресът на съветските архитекти, сред българските архитекти вече се отронва една въздишка на облекчение - най-тежкият, сталинският, период е отминал. Професионалистите винаги са се опитвали да остане в една "своя професионална реалност", максимално да се абстрахират от съществуващата "идеологическа" реалност. Една двойственост, жестоко белязала съдбата на цели поколения и все пак оставила ги на страната на създаването и на житейската и професионалната реалност, която единствено можем да осмисляме като урок за бъдещето.

В следващите години Хр. Анастасов защитава дисертация - "Някои проблеми на плановете решение на жилището в светлината на новия градски бит" (1961 г.), избран е за старши научен сътрудник в ИГА при БАН (1962 г.), в периода 1966 - 1971 година е заместник-директор на НипроИТИС, през 1968 г. ВАК му присъжда научното звание старши научен сътрудник I степен, участва в редица международни прояви и инициативи по линия на МСА, на Международния семинар строителна промишленост на Икономическата комисия за Европа към ООН. В годините между 1971 и 1980 е представител на нашата страна в работната група "НАБИТАТ". Един анализ на Атинската харта - "Атинската харта и жилището", възложен му в работната група. Анастасов смята за една от своите най-добри работи. Изключително ласкаво е приет докладът му пред XII конгрес на МСА в Мадрид, с който нашата страна се представя като домакин на предишния конгрес, състоял се във Варна.

През 1987 г. международното жури на четвъртото биенале "Интерарх'87" присъжда почетен диплом на "Войнстващият ра-

ционализъм в архитектурата 1900-1940 г." Втората част на Рационализма, както авторът предпочита да нарича архитектурата на модерната епоха, проследява пътя на рационализма в периода на четирите десетилетия от избухването на Втората световна война до началото на 80-те години - "път, изпълнен с победи, противоречия, неуспехи, отрицания".

Книгата представя как роденият в "бунт срещу безперспективното изкуство от края на XIX в. и въоръжен с последните придобивки на научно-техническата революция - израснал върху демократични и социални основи във възходящо движение на непримирима борба срещу всяка показност, срещу всяка неискреност, срещу всяка преструвка" рационализъм коренно се променя след Втората световна война от последователите му и постепенно се изражда в канон, "в система от външни форми, все по-често опразнени от функционално и конструктивно съдържание". Авторът представя различните лица на рационализма. В следвоенното време докато в опустошената Западна Европа архитектите ограничават дейността си във възстановяване, като използват рационализма като своеобразен израз на "покрусената душевност на воювалите народи", в САЩ възпитаниците на Мис ван дер Роге, Гропиус, Мохоли-Наги, Хилберсаймер развиват рационализма. Независимо от това течението, посрещнато "с въодушевление от напредничавите хора на изкуството", от авангард се превръща в рутинност, предизвиква бунта на младите хора срещу "догмите на рационализма" и обуславя роенето му в брутализъм, късен рационализъм, органична архитектура, постмодернизъм и т.н. В превръщането на творчески метод в стилово направление е основната причина за залеза на рационализма според Хр. Анастасов.

Изключително силна страна на книгата е подробното представяне на богатия опит на световната архитектура през второто четиридесетилетие на XX в. - международните срещи и прояви, школи и течения. Особено полезни са хронологическата съпоставка и именният показалец, които съпровождат текста на книгата.

При силната конкуренция в раздела "Книжнина" на Националния преглед на българската архитектура и книжнина '93 (достатъчно е да спомена само книгата на ст.н.с. I ст. арх. Р. Ангелова, отпечатана на френски език от издателство "Мелиса", "Традиционната архитектура на Балканите. БЪЛГАРИЯ"), книгата на проф. Хр. Анастасов - подарък, който той ни направи по случай своята 80-годишнина, бе по достойнство оценена най-високо.

Миряна ЙОРДАНОВА

Б.Р. По наша вина в бр. 3/93 са пропуснати авторите на снимките от XVIII конгрес на МСА в Чикаго, Елисавета Куршумова и Добрин Керестелиев. Поднасяме им нашите извинения.

ОРИГИНАЛЕН ТВОРЧЕСКИ ПОЧЕРК

Творчеството на арх. Кирил Пандурски и неговия колектив през последните десет години

Напоследък в архитектурните среди все по-често се споменава едно име. Силното присъствие на архитект Кирил Пандурски и на екипа Пандурски - Агайна в конкурса за източноправославен храм в София и на изложбата на Националния преглед на българската архитектура '93 с проекта за черква в Благоевград бе само знак за зрелост и оригинален творчески почерк в българската архитектура. Но не и някаква изненада. Ярво изявената индивидуалност на Кирил

Пандурски още през студентските години (1969-1975 г.) се среща в съвместна работа с едно от най-големите имена на съвременната ни архитектура Никола Николов и от тази щастлива и вероятно сложна среща между дарования се формира един от индивидуалните почерци в съвременната българска архитектура, принадлежащ на поколение, което за съжаление е реализирало твърде малко от многобройните си търсения.

Досега до мисленето, до разбиране-

то на Пандурски и Агайна за архитектурата, до начина, по който достигат и извеждат архитектурната идея, доказва силата, чистотата, искреността и креккостта на добрата архитектура. Делikatност, съобразяване, дори съмнение влага женската чувствителност, докато замах, символичен изказ и характерно обвързване с контекста на средата или на конкретната идея вербализира езика на модерните архитектурни изразни средства, с които си служи К. Пандурски.

В проекта за читалището в Земен (1985 г.) са вложени познати, взети от регионалния архитектурен и културен контекст знаци, които спомагат за въвеждане на нова "ритуалност" в читалищния тип сграда. А това ѝ връща изначалното високо духовно съдържание и я освобождава от безцветната и безизразна скованост на типологичност, доближава я до символиката на театъра с кулисната фасада и решението на приемната част.

От извивката на терена и от формата на традиционен керамичен съд тръгва линията на цялостното модерно архитектурно решение на градската художествена галерия в Троян (1990 г.). За да докаже още веднъж, че модерното мислене е съобразяване, деликатна намеса, прочит на своето време, така, както през предходната година (1989 г.) конкурсният проект в международния конкурс, посветен на 500-годишнината от откриването на Америка и на Христофор Колумб в Генуа, Италия, показва интелигентността на авторите и умението им да се вживяват, да превъплъщават и осмислят космополитичната идея за завладяването на Новия свят като израз и на европейското мислене, и на оценка на този акт. Това е една архитектурна провокация във формотърсенето, която съдържа идеята на пътя и символиката на водата, безкрайното движение, относителността на всяко велико откритие и огледалото, в което човек винаги се оглежда, естествено преминавайки през него.

Така естествено, оглеждайки се в своите проекти, арх. Пандурски преминава през тях нататък, където търси и реализира провокацията, наречена архитектура.

Арх. КИРИЛ ВАСИЛЕВ ПАНДУРСКИ

1942 г. - роден във Враца;

1967 г. - завършва Архитектурния факултет на ВИАС, София;

1967-69 г. - работи като проектант в РПО-Враца;

1969-75 г. - работи в ателието на нар. арх. Никола Николов;

от 1975 г. - работи като проектант, отговорник на обект, ръководител ателие в КНИПИАТ "Главпроект", София (сега ЕОД "Главпроект");

1977 г. - работи в проектантски колектив, разработващ спортни комплекси и други обекти в Либия;

1983 г. - ръководител на архитектурен екип, проектиращ правителствени резиденции - Зералда, Алжир;

1991 г. - регистрира архитектурно бюро.

Работи главно в общественото, жилищното и градоустройственото проектиране. Участва с графични разработки в публикации и монографии за църкви от националното ни архитектурно наследство (църквите в Курילו, Вуково, Карлуково и други).

По-важни реализирани обекти:

жилищни блокове "Околчица", Враца; механа "Хижата", Враца; механа "Туристически дом", Троян; административна сграда на "ВК"; Кнежа; ресторант, Войчиповци; почивен комплекс на профсъюзите в Пампорово, в т. ч.: хотел с 350 легла, ресторант, покрит плувен басейн, боулинг, дискотека, панорамен бар и др.

(в строителство); къщи и вили в околностите на София; магазини, кафетерии и др. в София.

По-важни нереализирани обекти: хотел-ресторант № 280 в к.к. "Слънчев бряг"; градоустройствени разработки в кв. "Вароша", В. Търново; младежки дом, Костенец; правителствени резиденции "Стамболов" (вила № 2); зала за конференции - Зералда, Алжир; сграда на БНБ с ЕИЦ, Михайловград; партиен дом, Айтос; балнеоложки комплекс, Кюстендил; читалище, гр. Земен; сграда на кметството в гр. Земен; ЧЗРП, кв. 1039, бул. "България", София.

Участие в по-важни конкурси:

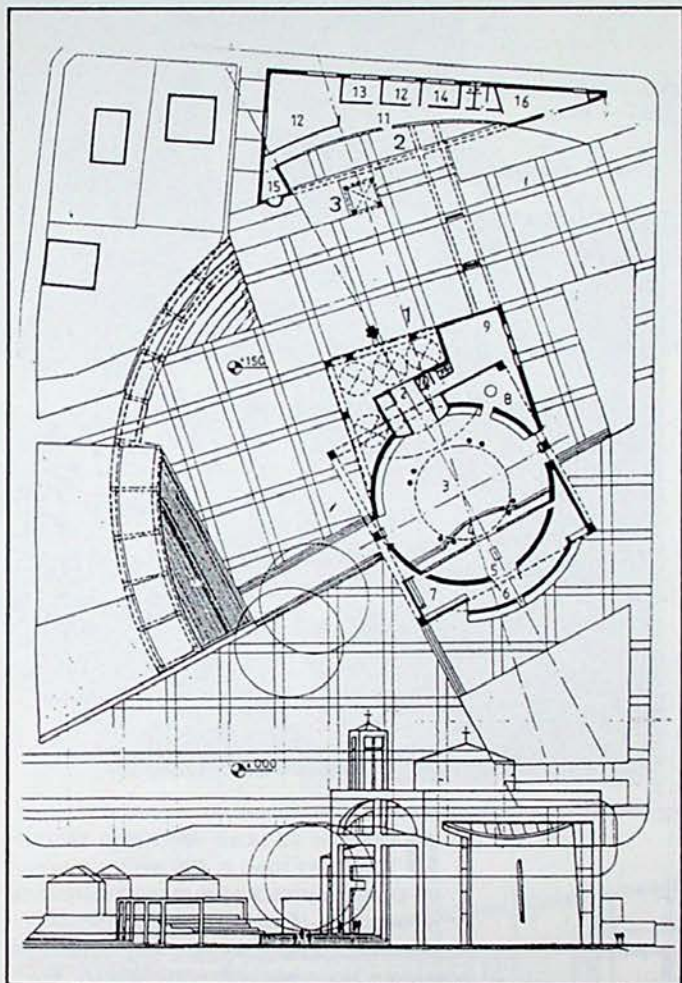
национален конкурс за типови младежки домове; административен младежки комплекс, София; сграда на БНБ - Михайловград; Смолян - новият център; административна сграда на ОНС - Бургас; хотелски комплекс "Казино", к.к. "Зл. пясъци"; международен конкурс, посветен на 500-годишнината от откриването на Америка, Генуа - Италия; градска художествена галерия, Троян; катедрален храм, Благоевград; енорийски храм "Св. Иван Рилски Чудотворец", София; делови и финансов център на БНБ, София; ЧЗРП, кв. 1039, бул. "България", София; градоустройствено решение на "Женския пазар", София

Посочените проекти са разработвани от автора самостоятелно и с колективи.

КАТЕДРАЛЕН ХРАМ В БЛАГОЕВГРАД

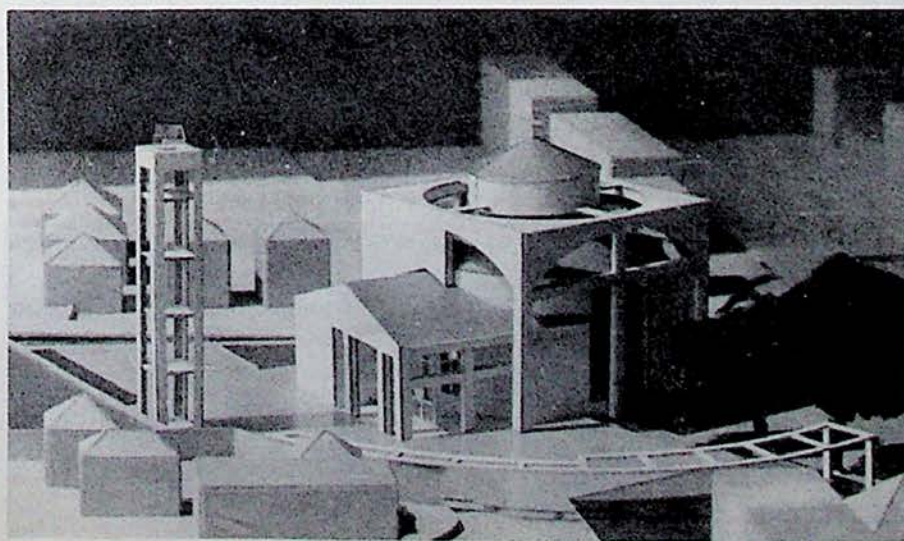
Конкурсен проект - 1991 г.

Награден на Националния преглед на българската архитектура '93

План и
източна
фасада

Снимка на
макета

Проектът е резултат от контракуван конкурс между няколко софийски и бляговградски авторски колективи. Целта на конкурса преди всичко бе окончателният избор на място за изграждане на храма. По мнение на колектива избраното от него място - на главната улица, свързваща гарата с центъра на града, има следните предимства: близо е до градския център, теренът е свободен и достатъчен по площ и др. Мястото има и някои недостатъци, макар и по-слабо изразени, свеждащи се главно до загърбване на входната част спрямо главната улица за сметка на абсидната част. В такъв контекст е решена и дилемата при разполагането и при плановото решение на храма.

Възприемайки редуциран подход, в духа на плановите схеми на някои наши църкви и комплекси манастирски тип, нартексната част е в леко отклонение спрямо надлъжната ос на храма изток-запад. Това, както и възприетата централна, кръстополна схема на наоса придават на обемно-пространственото решение духа на българска християнска църква. Затова допринасят също изнесената извън обема на храма камбанария, неделното училище с клисариата и други анекси, както и цялото ансамблово решение. Храмът е единство от два взаимнопроникващи обема, като доминиращ е този на наоса, решен като голяма ротонда, вписана в почти изцяло ажурен куб. Отвътре проектното решение предлага овално цилиндрично пространство, над което последователно във височина се сменят преходен плитък конус и централен купол (барабан отвън), поддържан от четири двойки свободностоящи колони.

Иконостасът е решен в мащабно съчленение с обема на наоса, а олтарът - с достатъчни размери и с атрибути за извършване на пълноценни богослужения, в т. ч. съслужения и архиерейски служби.

В интериора съгласно източноправославната каноника и в унисон с изискванията по изографисването са предвидени съответните архитектурни плоскости, елементи и детайли, даващи възможност за мащабни иконографски сцени, образи и сюжети.

В архитектурната идея и в решението на сградата (един от първите опити на автора) е търсено по-съвременно звучене, "нов прочит" на темата чрез интерпретиране на някои стилови белези и образци от националното ни църковно-историческо наследство. ●

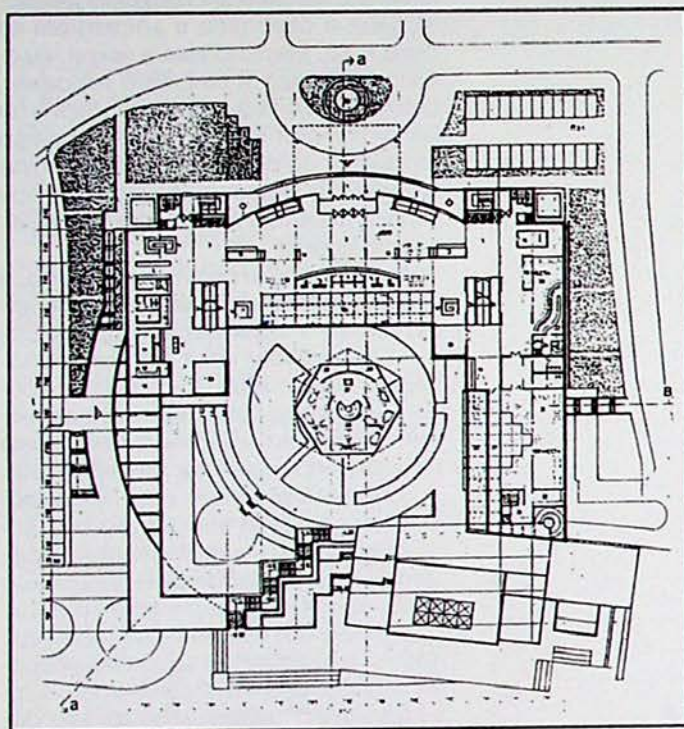
Целта на конкурса е да се покаже единно архитектурно-обемно, пространствено и функционално решение, включващо както реконструкцията и модернизацията на съществуващия ресторант "Казино", така и нов хотелски комплекс, категория 5 звезди.

Проектът предлага компактно и единно пространствено решение с максимално ефективно усвояване на терена, уплътнена и рационална технологична схема за обслужване на туристите, къси функционални връзки, оптимално

включване и използване на наличната материална база на ресторант "Казино", максимално опазване на съществуващата ценна растителност, обособяване на комплекса като бъдещ главен урбанистичен център на курортното селище и др.

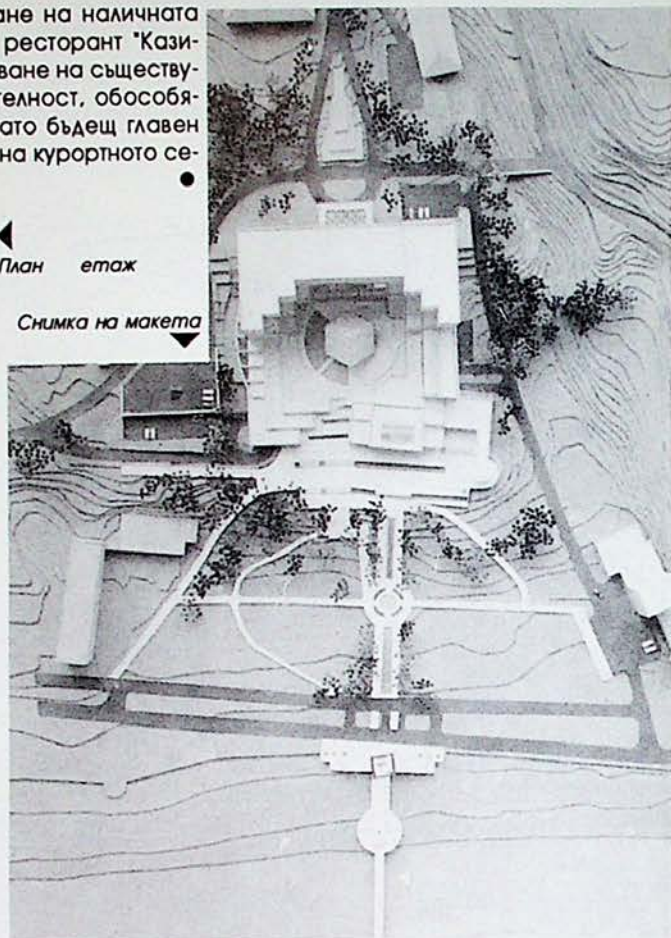
ХОТЕЛСКИ КОМПЛЕКС "КАЗИНО" НА ЗЛАТНИ ПЯСЪЦИ, ВАРНА

Конкурсен проект - 1987 г.

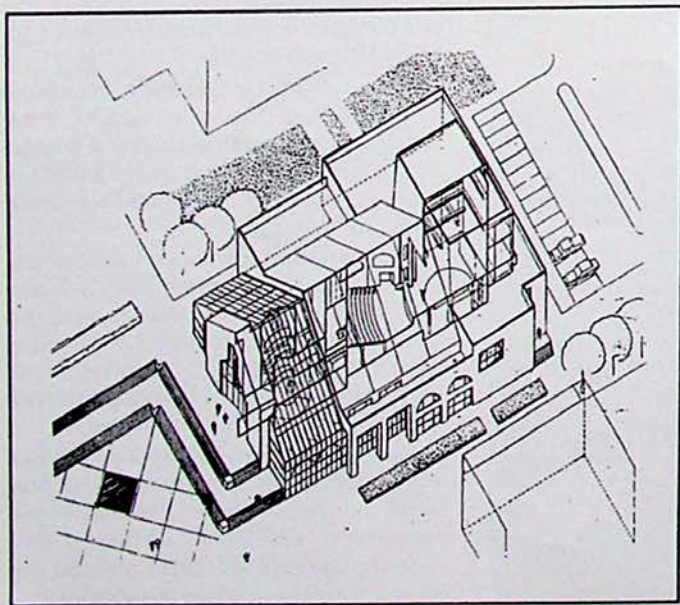
План етаж

Снимка на макета

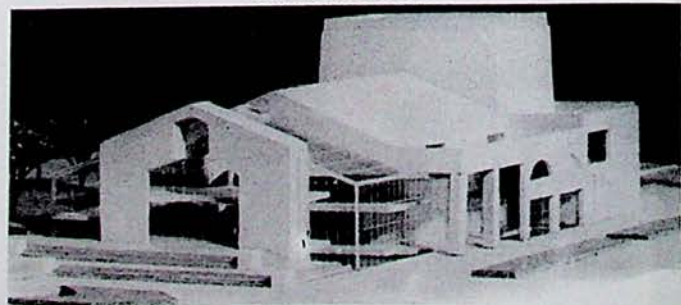
ЧИТАЛИЩЕ В гр. ЗЕМЕН

Проект - 1986 г.

Аксонометрия

Снимка на макета

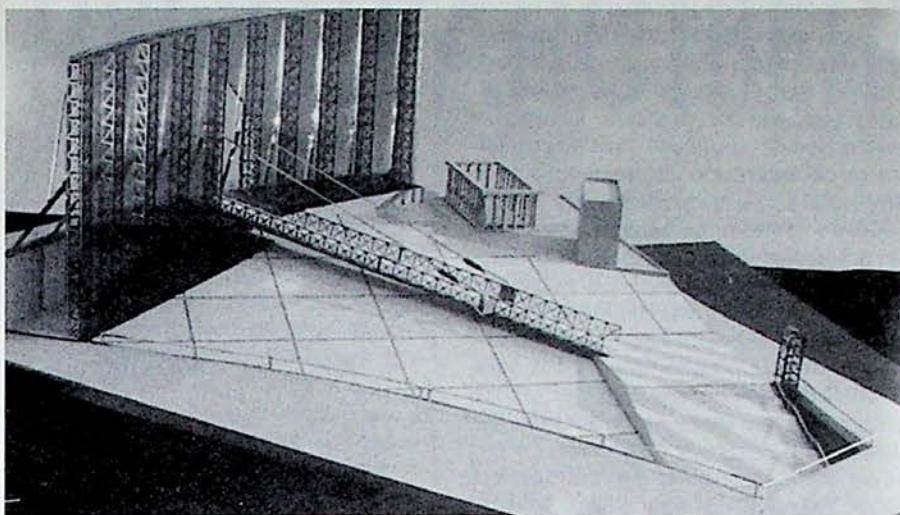

Проектът за ново читалище включва зрителна зала с 400 места и напълно развита и съоръжена театрално-сценична част. Мястото на читалището е отредено според градоустройственото решение на новия градски център, който заедно с изградения младежки дом, поликлиниката, банката и бъдещата административна сграда на кметството ще придаде нов облик на града.

Своеобразен е архитектурният образ на читалищната сграда с вградения във входната част контурен отпечатък на силуета на известната земенска църква "Св. Йоан Богослов".

МЕЖДУНАРОДЕН КОНКУРС В ГЕНУА, ИТАЛИЯ - 1989 г.

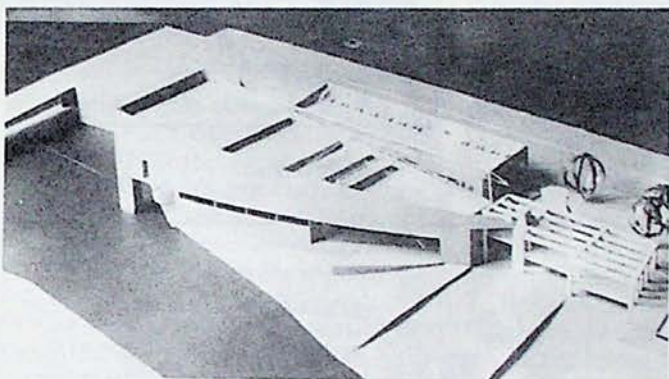
ПОСВЕТЕН НА 500-ГОДИШНИНАТА
ОТ ОТКРИВАНЕТО НА АМЕРИКА,

Целта на конкурса е свързана както със самата тема, така и с предложението за оформяне на площад "Данте" в Генуа, на който се намира запазената и до днес родна къща на Христофор Колумб.

Конкурсният проект предлага едно реално и същевременно смислово-тематично решение. Наклонена гранитна плоскост е свързващ елемент между долното (подлезно), площадното и горното (на стария град) ниво, а високата 18 м стъклена стена-екран с плъзгащия се надолу по нея воден филм-завеса навява имажинерно-смислови инвенции по темата. За това допринасят и движението по пешеходния мост към т. нар. Порта сопрана през огромния стъклено-воден екран, както и допълнително предвидената за излъчване от него тематична компютърна графика.

Снимка на макета

ГРАДСКА ХУДОЖЕСТВЕНА ГАЛЕРИЯ В ТРОЯН

Конкурсен проект - 1990 г.

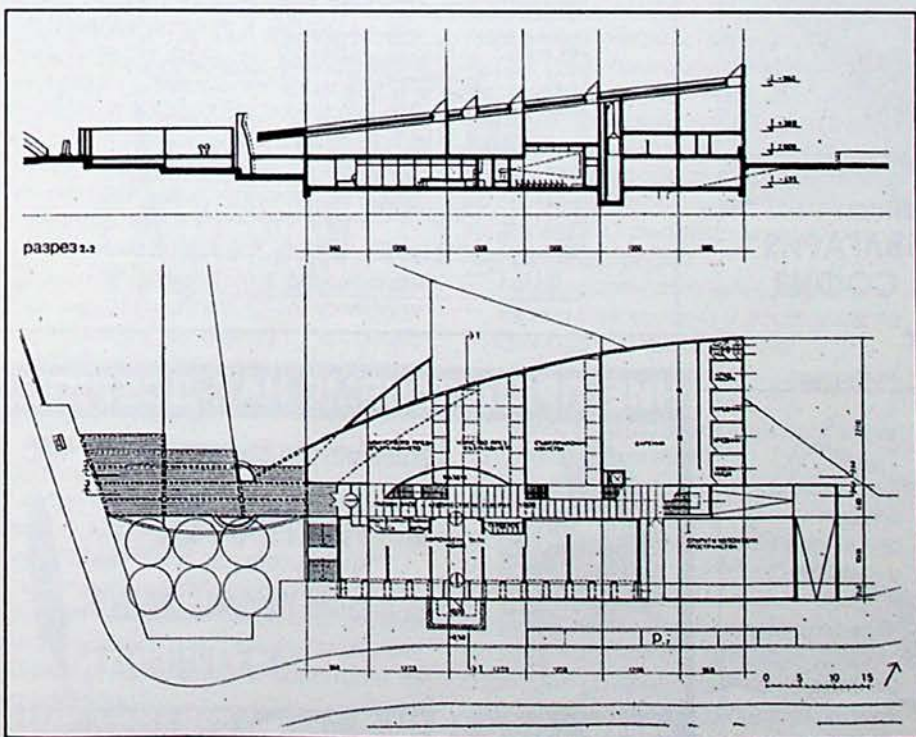
Снимка на макета

Целта на конкурса е да бъде предложено оптимално проектно решение, като в новопроектирания обем на музея бъде вградена съществуващата градска баня.

Предложеното решение съблюдава това изискване, като предвижда към преустроеното тяло на банята едно ново, по-голямо, с постепенно възкачващи се експозиционни нива откъм реката. Така по-хармонично се интерполират технологичните, обемно-архитектурните и идейно-естетическите изисквания на решението. Към това трябва да се добави свързващата и едновременно разделяща роля на остъклената отгоре улица-пاسаж между двете тела. Тя е и главен функционален разпределител между отделните зали и нива.

В общото архитектурно-обемно звучене е направен опит да се интерпретират художествено-приложните традиции на народните занаяти от този край.

Разрез и план / 2^и етаж

ДЕЛОВИ И ФИНАНСОВ ЦЕНТЪР НА БЪЛГАРСКАТА НАЦИОНАЛНА БАНКА В СОФИЯ

Конкурсен проект - 1992 г.

Оценъчната концепция на колектива параметрира териториалните, количествените, качествените и пространствените граници на бъдещата инвестиционна програма в централната част на столицата, като предлага:

- уедрено застрояване с характера на установената за тази част етажност от 5-7 етаж;

- подобряване на транспортната достъпност чрез продължаване на улицата от запад върху трасето на метрото по ул. "Найчо Цанов" до включването ѝ в бул. "Мария Луиза"; за обслужването на обектите и осигуряването на паркирането се предвижда да бъде изградена подземна улица с отклонения на сутеренно ниво към отделните парцели и собствениости;

- редуцирано продължение на Ларгото в западна посока, маркирано с две административни сгради-кули - един съвременен символ на Западната порта към новия градски център с делови функции.

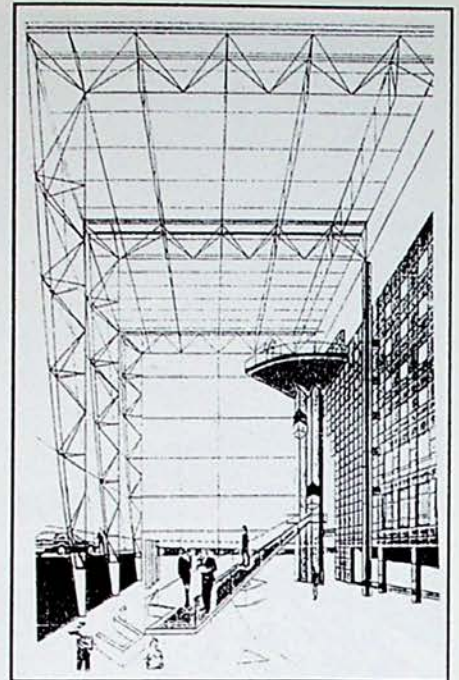
Маркирана е плацета за възстановяване на католическата църква, елемент от спецификата на този район.

Основната идея на проектното решение е свързването на МИНАЛО, НАСТОЯЩЕ И БЪДЕЩЕ В ЕДИН МОДЕРЕН

СВЯТ. Проектът предлага да бъде изграден мащабен в пространствата и обемите модерен финансов център, отговарящ на съвременните изисквания на една европейска столица. Същевременно новият комплекс има претенциите да се интегрира хармонично в рамките на главния градски център.

Трите подобекта - Централната банка, банковият институт и археологическият резерват "Сердика", са решени в един ансамбъл с органично обемно обвързване, но същевременно и с необходимата функционална обособеност. Специфична е възможността за експониране и съхраняване на археологическия резерват в остъклен покрит обем с отлични визуално-панорамни кореспонденции от различни нива и посоки.

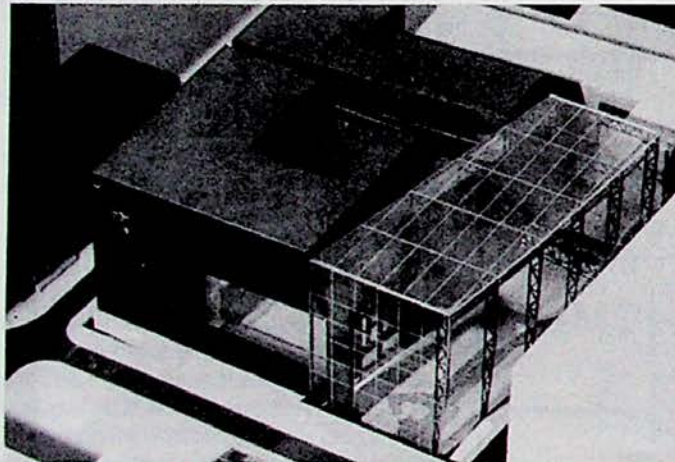
Обемът на Централната банка е решен с необходимата тежест и представителност, като преобладава "плътта", облицована с полиран гранит и с подчертан главен вход откъм площада. ●

Снимка на макета

План втори етаж

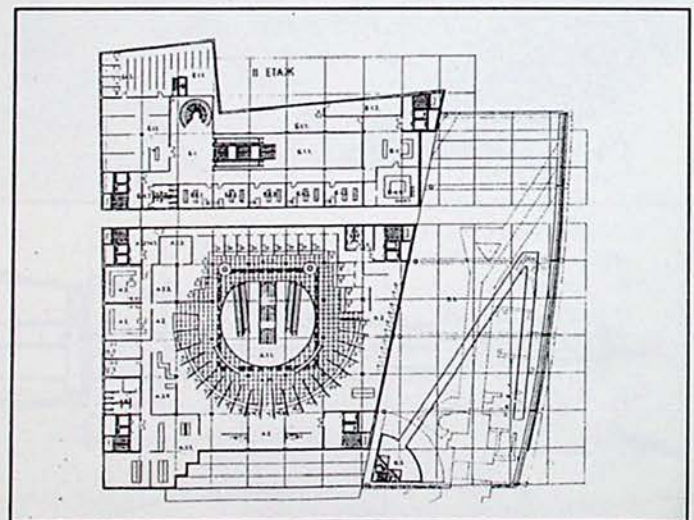
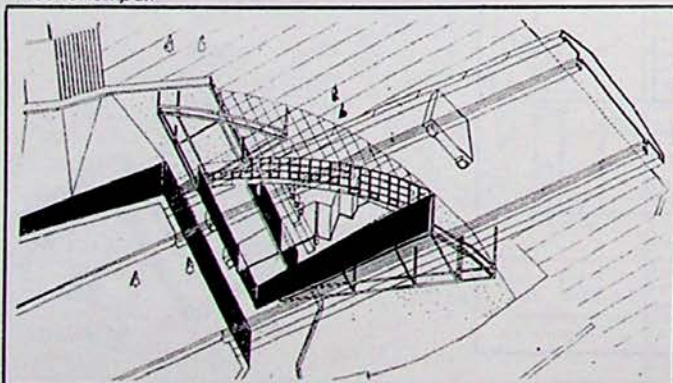
Интериорна перспектива

КОКТЕЙЛ-БАР НА БУЛ. "БЪЛГАРИЯ"
И БУЛ. "ФР. НАНСЕН" В СОФИЯ

Реализация - 1991 г.

Аксонометрия

НИЕ ПРЕДСТАВЯМЕ НАЙ-ДОБРИТЕ!

Архитектурен софтуер № 1 за MAC

ArchiCAD®

Сега и за MS Windows!! 7999 DM

GRAPHISOFT®

София (02) 898105 Пловдив (032) 225464, 265673

"АКТ Глобал" ООД - официален дистрибутор на Graphisoft

ПРОСТРАНСТВЕН ДИАЛОГ

И змежду многото банкови офиси, които се появиха напоследък, заели обикновено реконструирани партери на съществуващи сгради, клонът на "Туристспортбанк" на главната пешеходна улица във Варна не остава незабелязан (вж. сп. "Архитектура", 2/1993). Той привлича вниманието не с лукса и скъпите материали - това е нещо обикновено за една банка, - а с архитектурните си достойнства. Отвън главният композиционен и пластичен акцент е решението на входа, заемащ метална на сградата: четири блестящи метални колони с подчертано машинен детайл носят странен "декон-

струиран" фронтон. Тъй като базите следват фасадната крива, крайните две колони се наклоняват, за да подпрат по една права основата на фронтоната - така необичайното деконструктивно решение има своя формообразуваща логика. Върху касовите гишета са с грижливо разработен елегантен детайл с дискретни отпратки към сецесиона.

Постмодернистичният почерк на А. Д. А. личи и в другите им работи, където композицията се гради на основата на съпоставяне на стилове, пространства, координатни системи. В конкурсния им проект за Балчик новите

обеми се пресичат и взаимопроникват в стилови и пространствени диалог, извлечен от контекста. Една от най-представителните им реализации е дискотеката "Черна котка" в София. В съществуващата неутрална "черупка" сценографски се изгражда новият интериор, чиято координатна система е динамично завъртяна по диагонала. Блясъкът на метала, стъклото и полирания камък, неонът, ажурните конструкции, сигналните цветове създават съответното "дискотечно" настроение, което достига върха си в деконструктивно решената кабина на дисководащия.

Архитектурно-дизайнерска агенция - ООД - А.Д.А. ООД е основана в началото на 1992 година. Сегашният ѝ състав включва съдружниците: арх. Румен Първанов, арх. Кристиана Николова и арх. Иво Пантелеев, и проектантите: арх. Пламен Генчев, арх. Георги Савов и арх. Даниела Димитрова. Дейността на фирмата покрива целия диапазон на проектиране - от градоустройството до интериора. За близо две години на своето съществуване А.Д.А. ООД е автор на значителен брой проекти, голяма част от които са осъществени или са в процес на реализация. Сред тях са поредица от банкови офиси на ТС Банка и Балканбанк, жилищни интериори, магазини и заведения, проекти за обществени сгради.

Развитието на А.Д.А. ООД е ориентирано към средно голяма проектантска фирма (екип от 12-15 проектанти и помощен персонал) и се основава на съвкупност от принципи, формулирани като цел още при създаването ѝ. Някои от тях са:

- Реализацията на гаден проект е уникален процес.
- Архитектурното проектиране, независимо от своята определяща роля, е само част от този процес.
- Проектът и реализацията се развиват и усъвършенстват от първоначалните разговори с клиента до предаването на обекта и пробната му експлоатация.
- Необходимо условие за успеха на проекта е съответствието му по

време и бюджет с възможностите на клиента.

- Времето за реализация и бюджетът на клиента са първостепенни лимитиращи условия, в които се търси качеството на архитектурната идея.

- Процесът на общуване с клиента има и своеобразен взаимообразователен характер, който позволява синхронизиране на очаквано и възможно, както и съчетаване на идейните ресурси на клиента и проектанта.

От тези принципи произтича разбирането на екипа на А.Д.А. ООД за тотален ангажимент на архитекта към гаден проект: от първите идейни скици до пробната експлоатация на обекта. В досегашната си практика А.Д.А. ООД реализира този подход под различни форми:

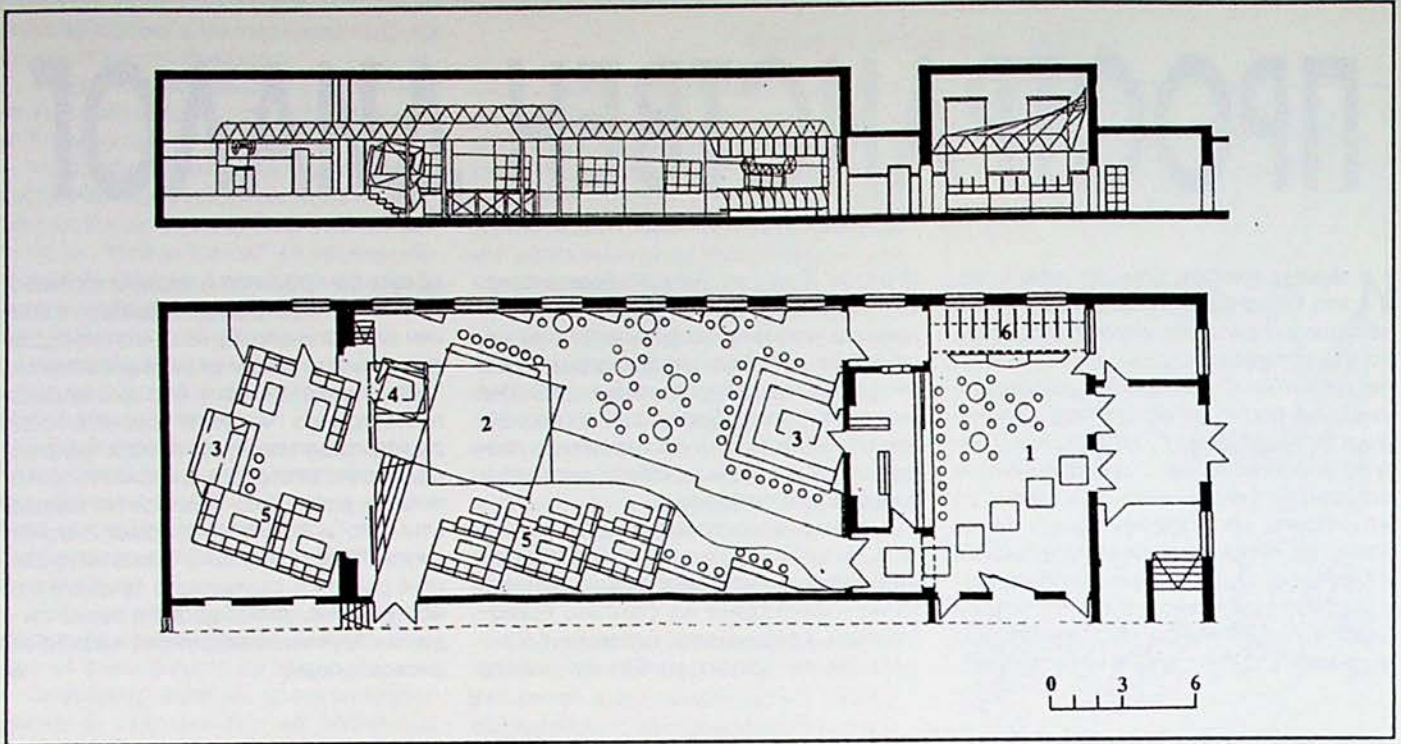
- с разширен авторски надзор;
- като консултант и доставчик на обажеждане и съоръжаване;
- като подизпълнител за специфични детайли;
- като главен изпълнител по принципа "design & construct".

Последната и най-значителна реализация на А.Д.А. ООД - дискотеката "Black Cat", е осъществена именно по метода "design & construct" (проект и изпълнение до ключ). Методът "design & construct" позволява значително по-голяма ефективност във времето. Докато периодът до предаване на обекта "на ключ" като цяло се съкращава, реалното време за проектиране нараства "скрито" и на практика продължава до

пусковия срок. Методът дава възможност за много по-голяма последователност и контрол върху развитието на архитектурната идея във фазата на реализация. Известно е, че при сегашните условия, когато строителните технологии и материали все още са с недостатъчно като качество и разнообразие, архитектурната идея се компрометира именно във фазата на реализация. Най-важното предимство на метода "design & construct" е, че той обвързва най-тясно архитектурното проектиране и изпълнение с бюджета и времето на клиента.

Развитието на А.Д.А. ООД е свързано и с ясно разбиране за две различни и често противоречащи си страни на архитектурната професия: нейната творческа страна и нейния мениджмънт. Въпросът за тяхното диференциране и съвместяване е проблем, който при всяка отделна личност и фирмена структура може да намери различно съотношение и форма. И двете страни обаче са същностно важни за успеха в условията на пазарна икономика. Именно в познанията за мениджмънта на архитектурната професия в преходния период към пазарна икономика се чувстват повече празноти. Ето защо А.Д.А. ООД с готовност се отзовава на поканата на сп. "Архитектура" да сподели свои изводи за отношенията между архитекти и инвеститори, произтичащи от скромния ѝ собствен опит и наблюденията ѝ върху практиката на близки колеги.

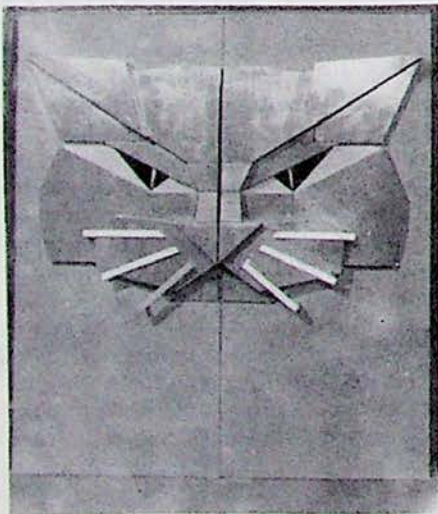
Дискотека „Black cat“ - София

▲
Разрез и план:
1. план, 2. тансинг,
3. бар, 4. кабина дж,
5. сепарета,
6. гардероб

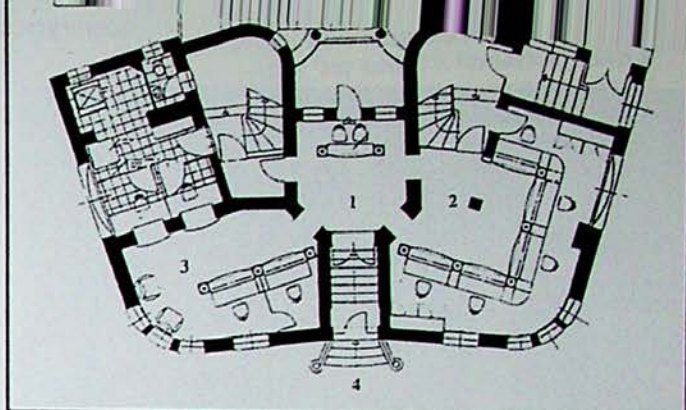
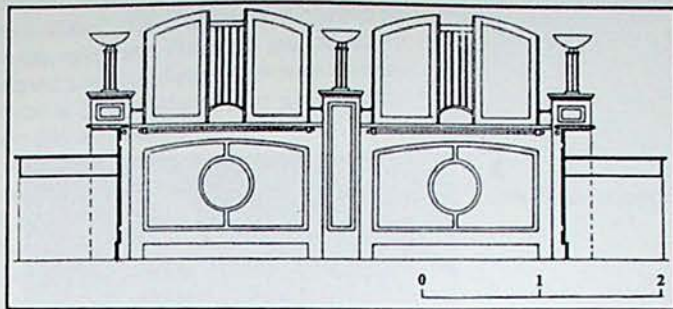
▼
Фрагмент
от входа

►
Фрагменти
от интериора

План първи етаж
Детайл от интериора

TSB- Велинград

Фрагменти от
Входа

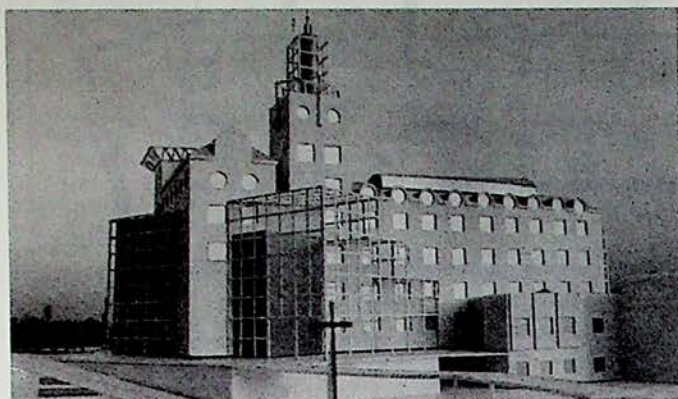

▲
Фрагменти от
интериора
▶

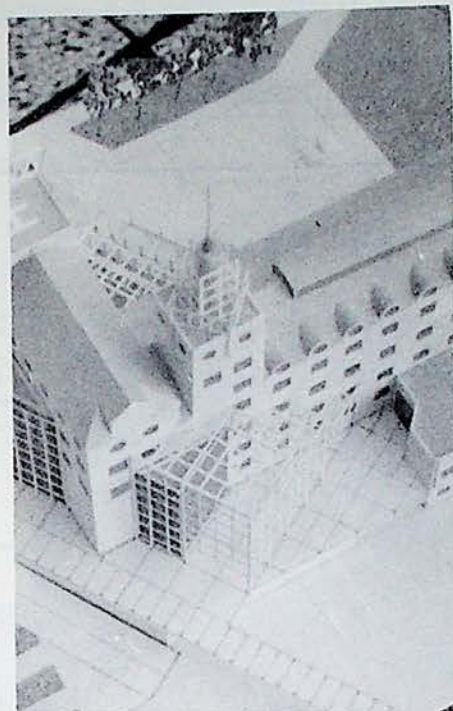
Реконструкция на мелницата - Балчик

(конкурсен проект)

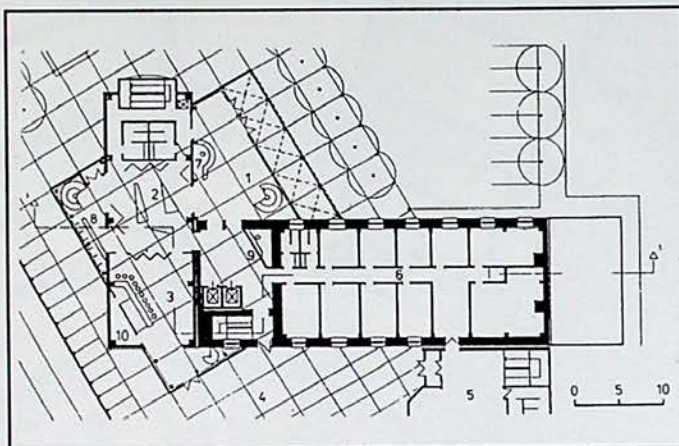
Снимка на макета

Снимка на макета

План първи етаж:

1. фойе,
2. изложбена зала,
3. кафе,
4. тераса,
5. ресторант,
6. околийско управление,
7. информация,
8. гардероб,
9. охрана,
10. склад

АРХИТЕКТ И ИНВЕСТИТОР

Преходът към пазарна икономика извади Архитекта от нежелания уют на държавните учреждения. Озвал се в бленувания простор на свободната инициатива, Архитектът сякаш има някои предимства. За него преходът не е толкова "шокиращ". Той винаги е имал възможност под различни форми да упражнява своята професия "полусвободно" (САБ, НТС, НИС, ТНТМ, 35-о постановление и др.). Кризата в гарантирания доскоро държавен сектор се компенсира от нарастващата динамика в зараждащия се частен бизнес. Именно процесите в полето на дребния частен бизнес (в известен смисъл всеки частен бизнес у нас е все още дребен) са актуални за отношението Инвеститор - Архитект сега. И докато архитектите представляват едно ограничено професионално общество, с подема в частния сектор броят на инвеститорите всекидневно нараства. Нещо повече, може да се очаква тази тенденция да се запази. Горните разсъждения са само, за да подкрепят тезата, че професионализмът, необходим за работа в

условията на пазарна икономика, е възможно да бъде достигнат по-скоро от архитектурната колегия, отколкото да стане качество, присъщо на частния инвеститор у нас.

Идеалният за Архитекта Инвеститор съчетава финансови възможности с култура и интелект. Той има икономически обоснована ясна идея, изразена в конкретно задание - програма, обвързана с определени срокове и бюджет. Идеалният Инвеститор разполага със структура, която му позволява да води процеса на инвестиране. Освен това той притежава критерии за оценка на архитектурния труд.

Реалният Инвеститор в днешни условия като правило се разминава значително с горната дефиниция. В сегашната икономическа ситуация декларираните финансови възможности трябва да се приемат с резерви. Най-често необходимостта за инвестиция и въобще инвестиционната идея не са икономически обосновани, а произтичат от емпиричен опит или се базират на интуиция. Инвестици-

онната идея намира израз в схематична и недобре очертана програма. Реалният Инвеститор у нас не разполага с необходимите структура и специалисти, за да контролира и координира процеса на инвестиране. И най-сетне Реалният Инвеститор няма познания и критерии за оценка на архитектурния труд.

Разривът между Идеалния и Реалния Инвеститор определя значителен вакуум, който по естествените закони трябва да се запълни от определена страна. Такава страна обикновено е Архитектът. Именно необходимостта архитектите да поемат неспецифични функции определя в момента основните проблеми при упражняването на архитектурната професия.

Съществуват ли и какви са средствата, с които архитектите биха могли да засилят позициите си и да намалят уязвимостта си като страна в инвестиционния процес?

Практиката дава достатъчно основания да бъде обобщена следната схема на отношението Инвеститор (И.) - Архи-

тент (А.). Доколкото разсъжденията са насочени към архитектурната колегия, приемаме, че Архитектът е добронамерен ентузиаст, който владее творческата страна на работата. Нещо повече, "артистът" в него наред с максимата "залудо работи" го поощрява още повече да запълва вакуума. Разбира се, освен от идеалистични подбуди, Архитектът е притиснат и от материалната действителност. Ето и схемата:

Фаза проектиране: И. кани А. да изготви проект за определен обект. Най-често обектът е нает и И. е в процес на регламентиране на отношенията си със собствениците. Между самите собственици също има неясни отношения и противоречия си интереси. И. е притиснат от високата наем и от високите лихви и иска час по-скоро да въведе обекта в експлоатация. И. предоставя на А. задание, което обикновено не е по-различно от наименованието на обекта и неговото предназначение. И. свързва заданието с подобен обект, който му служи като пример. Употребява се често непокритото със съдържание понятие "люксово, но на по-ниска цена". А. поема обекта и трябва на практика да изготви задание, съобразено с намеренията на И. и възможностите на наетите помещения или на терена. Процесът на съгласуване е свързан повече със запознаване на И. от А. с развитието на проекта. И. се е "доверил" на А. да "движи нещата", а самият той е зает да решава проблемите си със собствениците или в бизнеса си. След като проектът е завършен, отново се налага А. да изпълнява функции на И. А. се нагърбва да внесе проекта в съгласуващите и одобряващите инстанции от името на И.

Важно е да се характеризира и емоционалната страна на тази фаза. Емоциите, които я съпътстват, са положителни. И. разбира, че зависи от А. и то най-вече в процеса на узаконяване и съгласуване. И. демонстрира приятелско отношение към А., което на моменти минава границата на деловитостта. А. разбира проблемите на И. и ентузиазизирано и ревностно защитава интересите му - почти като партньор.

Фаза реализация на обекта: С обявено закъснение спрямо първоначалните намерения И. започва строителни работи, като до този момент с помощта на А. има одобрен проект и разрешително за строеж. По този немалък път идеята на И. е започнала да се конкретизира. Той е натрупал опит и вече има доста по-ясни виждания, които ескалират и налагат изменения в проекта. Нещо повече, на сцената се появява и С. (Строителът), който има свои интереси и е склонен да изтъква в своя полза "пропуски" и "несвършенства" на проекта. В най-добрия случай И. е изплатил вече на А. проектантския хонорар и му

дължи компенсации за авторски надзор. По-често обаче поради съгъстените срокове и неспазена процедурна последователност И. дължи значителен процент от хонорара на А. При започване на реализацията на обекта шансовете А. да получи своето обезщетение силно намаляват с промяна на кривата на емоциите. Те започват да стават все по-често отрицателни. И. е набрал сили и напрежението му нараства с отдалечаване на реалния пуск. Междувременно И. е видял и други подобни обекти, някои от които имат предимства пред неговия (не задължително поради пропуски на А.) Прибавят се и неминуемите дефекти в изпълнението. Те също често се свързват с "недобротото" решение на А. Когато по-рано или по-късно се стигне до реализация на обекта, И. е реално длъжник на А., но на практика е на противоположното мнение. А. търси своите компенсации, но се оказва, че няма ясни юридически основания, че много от нещата, които е извършил, дори не са протокоирани. А. е уязвен, огорчен и разочарован. Картината може би изобщо не е толкова мрачна, със сигурност има и по-тежки случаи. Например когато И. или подопечни му лица започнат да се месят със закъснение точно там, където не трябва - в тясно професионалното поле на А.

В реалните условия у нас по силата на призвание и на познания е нормално Архитектът да върви с няколко крачки пред Инвеститора. И доколкото упражняването на архитектурната професия е пряко зависимо от успеха на инвестиционния процес, архитектът по необходимост трябва да се грижи за култивиране на професионализъм и у инвеститора. От такава позиция произтичат някои изводи с определена практическа стойност:

1. А. осъзнато трябва да приеме, че взаимодейства с Реален И. и да е подготвен за произтичащите от това последиствия. Необходимо е целият път на взаимоотношения да бъде съпроводен с ясно насочено образователно многоностранно въздействие върху И. Освен към творческата страна на архитектурната професия, това въздействие трябва да обхваща и процесуалната страна - мениджмънта на процеса. С подходящи средства и на подходящ етап трябва възможно най-ясно да се дефинира обхватът на правомощията и задълженията на А. Всяко действие извън този обхват трябва да е също ясно регламентирано и съответно документирано на делова основа.

2. Договореното за проектиране на даден обект трябва да е обвързано с максимално конкретна спецификация на проектните материали. Така още на фаза договор И. ще знае, че спецификациите на кафе-машините по производител и цена не са част от интериорния

проект. При ширещото се еднофазно проектиране не може да се очаква И. да знае разликата между различните фази на проектиране и различните типове проекти. Като правило И. се интересува от обект "на ключ" и проект за него е "всичко, което води до реализация до ключ". С ясно конкретизирано договориране ще се избягнат много недоразумения както по отношение на сроковете, така и по отношение на цената на проектните работи.

3. Независимо че договорите често се отнасят до еднофазно проектиране, А. в смет вид трябва да спазва технологията на многофазно проектиране. А. трябва протоколирано да съгласува всички реални, макар и недовоговорени фази на проектиране с И. Например: офертни скици; идеен проект, съпътстващ доразвитото от А. задание; технически проект и т.н. Този подход документира еволюцията на отношенията и разпределя отговорността за вземане на решения, които от само себе си са прехвърлени на А., но са от компетенциите най-вече на И.

4. Договорът ясно трябва да обвързва изплащането на компенсации от И. с график на изготвяне и предоставяне на определени проектни материали. Във всички случаи трябва да е гарантирано 90% изплащане на хонорара преди започване на строителните работи.

5. Дейността на А. по съгласуване и одобряване на проектните материали, както и по осигуряване на разрешителни трябва ясно и документирано да се разчлени от изготвянето на самия проект.

6. А. трябва да подготви И. и за неговите отношения със С. Договор между И. и С., в който изплащането на компенсациите на С. е обвързано с приемане на строителните работи от А., е нормална практика, която гарантира не само качеството на реализацията, но и позициите на А.

Този списък сигурно може да бъде значително удължен. Посланието не е свързано с желание за бюрократизиране на взаимоотношенията Инвеститор - Архитект, а със стремеж към повече професионализъм в реалните условия на пазара у нас. Дори за година и половина се наблюдават изменения в положителна посока - особено при инвеститори и архитекти, реализирали един и повече обекти. А това значи натрупване на познания и от двете страни за това как се "правят нещата" при реални условия, срокове и бюджет. Със своето развитие пазарната икономика ще доведе до нормализиране на инвестиционния процес. И все повече А. и И. ще се доближават до идеалните Архитект и Инвеститор. ●

Иво ПАНТЕЛЕЕВ

ПАМЕТНИК НА СЪВЕТСКАТА АРМИЯ

ОЧАКВАНА НЕПОПУЛЯРНОСТ

Един метроном отмерва такта на времето в сърцето на Европа, в Прага, поставен върху постамент на някогашния паметник на Сталин, демонтиран след 1956 година.

Отмерва обективния ход на историята и на живеенето на града.

Напомня, че веднъж сакрализираната територия никога не губи окончателно сакралността си. Отмирането или премахването на нейните следи е безкраен процес, в който се откриват скрити или изменени закърнели модели.

След провеждането на конкурса "Идеи за ново функционално-пространствено, социо-историческо и културно съдържание на парка при паметника на съветската армия (царската ботаническа зоологическа детска градина) - София", в списанието отделяме място на заключителните решения на журито, на извадки от

характеристиките на участвалите конкурсни проекти и от обсъждането, като оставяме открита възможността ангажираните и заинтересуваните творци да изложат своето виждане за съвременното живее на града, за проведения конкурс, за евентуални негови бъдещи фази.

Предмет на проведения конкурс е функционалното, обемно-пространственото и паркоустройственото решение на тази територия с оглед превръщането ѝ в характерен акцент, традиционно присъстващ на едно от възловите места на града. Необходимостта да се проведе това архитектурно състезание бе наложена от решението на Столичния общински съвет, което предполага задължителна архитектурна намеса след демонтажа на скулптурните и барелефните изображения. Задачата на конкурса бе да привлече вниманието на специалистите за актуализирането на функционалното съдържание и обемно-пространствената структура на тази част от градския център като отговор на обществената необходимост и заявка.

Журито в състав: арх. А. Ташев (председател), арх. Г. Михайлов (зам. председател), арх. Е. Василев, арх. В. Найденова, инж. М. Денева, художник Ал. Хайтов и инж. Ж. Стоянова след обстойно разглеждане и обсъждане на постъпилите в срок и съгласно регламента пет проекта взе решение, че нито една от представените конкурсни разработки не решава напълно поставената цел - да изведе идея за ново функционално-пространствено, социо-историческо и културно съдържание на парка при паметника на съветската армия, поради което не присъди първа награда. С втора награда в размер на 30 000 лева бе отличен проектът с автори арх. Димитър Кръстев, инж. Цветан Иванов, арх. Атанас Тодоров и коле-

ktiv. Не бе присъдена трета награда, бяха дадени две откупки - 12 000 лева на колектива в състав: инж. Тачо Пеев, арх. Диана Димитрова, инж. Асен Арсов и инж. Снежана Гергова, и 10 000 лева - на проекта на арх. Петко Попов.

Според изводите и прелоръките на журито малкият брой на участвалите в конкурса проекти не е убедително доказателство, че са представени всички възможни решения и идеи за тази градска територия; отличената идея за изграждане на това място на Национален исторически музей може да се смята само за една от възможностите за преосмисляне и реализиране на това градско пространство; запазването на елементи от съществуващия паметник като подход за решаване на конкурсната задача само затруднява преосмислянето на това пространство и влагането на нова символика; повнататъшните разработки по темата би трябвало да бъдат обект на нов широко оповестен конкурс, максимално отворен за нови идеи и за широк кръг от специалисти - архитекти, инженери, паркостроители, художници.

Критериите, според които журито е оценявало конкурсните проекти, са:

- Идея за формиране на основно ядро: функции, символика и отношение към съществуващия паметник.
- Планова композиция и качества на градоустройственото и паркоустройственото решение.
- Обемно-пространствено решение.
- Транспортно-комуникационно обслужване и връзки.
- Решение на подземните нива.
- Отношение към екологичните условия.

Миряна ЙОРДАНОВА

Извадки от стенограмата на обсъждането

на резултатите от конкурса "Идеи за ново функционално-пространствено, социо-историческо и културно съдържание на паметника на съветската армия".

А. Ташев (председател на журито): Направените от журито изводи и препоръки, които трябва да се вземат под внимание при бъдеща работа по тази тема, са:

- Малкият брой на представените проекти не доказва, че това са всички възможни решения на тази територия. Най-високо награденият проект за национален исторически музей не може да се приеме като единствено решение. След много спорове и задълбочено разглеждане на проектите журито се убеди, че всяко запазване на паметника и на елементи от него усложнява поставената задача за преосмисляне на пространството. Препоръчваме за следващите етапи това да се отрази в заданието - да не се запазват елементи от паметника, за всяка следваща фаза да се провежда конкурс, който да е широко оповестен и да бъде максимално отворен за нови идеи.

- Големи затруднения изпитахме при съставянето на критериите, които да послужат за основа при сравнение на всички проекти. Приехме, че това са: идея за формиране на основното ядро - функции, символика, отношение към съществуващия паметник, планова композиция и качества на градоустройствено и паркоустройствено равнище, обемно-пространствено отношение, транспортно-комуникационно обслужване и връзки, решение на подземните нива, отношение към екологичните условия.

Арх. Петканчин: Проектите, които са представени, и начинът по който са журирани, предопределя на това място да се изгради сграда със значителен обем, което за мен не е сполучливо като решение.

Арх. А. Ташев: Журито не присъжда първа награда. Целта на конкурса не е изпълнена. Затова даваме препоръка в следващия етап конкурсът да бъде максимално отворен за нови идеи.

Арх. Гюровски: Не е ли целесъобразно да се мисли за градоустройствена връзка в едно по-цялостно решение на тази зона?

Арх. А. Ташев: В програмата е казано, че трябва да се стъпи на съществуващата комуникационна мрежа.

Арх. Й. Тангъров: На тази територия през последните четиридесет години са направени поне четиридесет проучвания. Хората, на които е възложено изработването на плановото задание, не са си мръдали пръста да разберат какво е мислено за тази територия, какво е правено. Първото най-скандално нещо е това - да не се пипа комуникацията. Отпреди сто и две години, когато е правен планът на Димитър Петков, основният проблем на тази територия е как центърът да се свърже с Борисовата градина. Столичната община не знае какви са основните насоки на тази територия, а Съюзът на архитектите е вкаран в политическа игра.

Тъжно е, че авторите на конкурсната програма са се опитали да извадят нещо от историята, една снимка на Монеджикова, толкова небрежно ксерокопирана, че участниците в конкурса не са се вгледали в нея. Има ли намек за запазване на тази памет с изключение на два фрагмента от сградата на царската детска градина? Л. Нейков (автор на градината) в тоталитарните времена беше принуден да разруши детската градина, за да направи паметника на съветската армия. Не ви ли е неудобно пред паметта му да плюете архитектурата на паметника?! Ние сме архитекти и трябва да бъдем безпристрастни професионалисти, а не да се оставим да бъдем възлечени в политически игри.

В досието на тази територия през последните три години влязоха достатъчно много статии от художници, които по примера на други страни показваха, че архитектурата не им пречи, тъй като в нейния абстрактен език не е заложена идеологическата утроба, която искаме да ретушираме. И предлагаша Христос, Майка България - една хубава архитектура по най-простия и естествен начин да получи друго смислово звучене.

Появиха се статии, че в София няма храм-паметник на Свети княз Борис Покръстителя. Защо петимата участници в конкурса и журито смятат, че прибързаното решение на Министерския съвет е единственото, което може да се направи, и то по този епигонски и конформистки начин?!

Относно връзката с естествения бряг при стадиона има разработени няколко проекта и всеки един е добра основа - градоустройствена и техническа, за ре-

шаване на комуникацията.

В кошя е отишъл проектът на Чедомир Павлов, защото запазва символа на някакъв паметник. Паметта не може да се изтрие. На една памет трябва да се противопостави друга култура, по-висока от тази на паметта. И новата памет ще влезе в културно взаимоотношение със старата памет.

Мисля, че Съюзът на архитектите трябва да се разграничи от конкурса и от неговата политическа насоченост. Членовете на журито са приели, че архитектурата трябва да бъде разрушена, а не преосмислена и приспособена.

Арх. Г. Михайлов: Журито беше разочаровано от слабото участие в конкурса и от резултатите. Но след като сме приели да журираме, се опираме на одобрената конкурсна програма и на регламентите, посочени в нея. Многократно отбелязвахме пропуски и недостатъци на конкурсната програма, в която има противоречия. Съставителите обявяват конкурс за идеи, а поставят конкретни ограничители и изисквания. Това създава много трудности за участниците. Към програмата има приложение - решение на общината, което предвижда демонтирането на паметника.

В проекта на Димитър Кръстев пиедесталът на паметника се запазва като следа в съзнанието и основа, върху която се гради един национален музей.

Арх. И. Касъров: Става ясно, че този конкурс няма ясни задачи - ще махаме ли паметника на съветската армия, ще запазим ли символи от него, ще ги ограждаме ли?

Арх. Г. Михайлов: Има две лаконични решения на общината - в определен срок да се свалят барелефите и централната скулптурна група.

Арх. И. Касъров: В конкурса за паметника на съветската армия навремето единственото правилно решение даде арх. Г. Овчаров. Никога не се издига паметник, покрай който минаваш и за да го видиш, трябва да се обърнеш.

Арх. Я. Петров (главен архитект на София): Общината направи най-резонното, което можехме да направим чрез управлението - възложихме на Съюза на архитектите да изработи плановото задание. Какъв по-професионално-демократичен подход би могъл да се избере?! Да се опитаме да се концентрираме върху резултатите, показани от колегите, и да уважим техния труд.

Инж. Хр. Рашенов: Има нещо погрешно в начина, по който се провеждат конкурсите напоследък. Когато един конкурс се обявява като конкурс за идеи, на

● ● ●

• • •

професионалната общност се дава свобода, макар някой да е вземал решения, било това и общината. За съжаление често бъркаме нивото на идеите с нивото на решенията. Когато говорим за идеи, журираме решения, а когато говорим за решения - приемаме идеи.

Арх. Г. Михайлов: Действително акцентирахме върху идеята. Решихме, че ще спечели онзи проект, който съдържа идея. Оказа се, че цялостно проведена идея няма. Има две - паметникът да бъде заменен от символ - но дали е нарязало времето един символ да се замени с друг..., и на това място да дойде символът на Националния исторически музей.

Арх. И. Касъров: Един музей, събрал цялата култура на България, тук може да бъде чудесен символ.

Арх. Б. Камиларов (председател на Съюза на архитектите в България): От мястото, което заемам, съм съгласувал тази програма. Не за първи път бяха отправени обвинения, дори беше генерализиран изводът за "порочната" практика на обявяване на конкурси в съюза. Програмата е абсолютно отворена и свободна. Премахването или непремахването на паметника не е категорично подчертано условие. Двата документа, които задължително се изискваше да бъдат представени от общината, сигурно са накарали журито и някои от участниците така да си представят нещата.

Целта на конкурса беше навреме да се потърси в дадени рамки професионална намеса, да се предложат идеи от колегията, които да подсказват възможности за решаване на проблема. Тук, както и в предишните два конкурса за централната част на София и за нейното насящане с обществени функции, както и за Южния парк, задачата беше точно такава.

Всяка частица от града има връзки с по-близки или по-далечни територии, но задачата на конкурса не беше да се правят промени в комуникационния план на София - тя просто беше ограничена. И не виждам защо инвеститорът, който е стопанин на града, да не може да постави задачата по този начин. Оттук нататък всеки участник има свободата да излезе вън от това, ако сметне за необходимо.

Арх. Здравко Русев: Предстои да бъде изработено плановото задание в момента, в който се вземе политическото решение. Тогава колегите могат да приложат своите умения.

В момента тече един конкурс в Берлин за острова в центъра на града. След многобройни дискусии, в които се рази-

скаше дали трябва да бъде възстановен старият дворец, който се е издигал на това място, дали да остане дворецът на републиката или да бъдат взети по-радикални и смели решения. Политическият елит на Германия прие решение да бъдат премахнати дворецът и външното министерство, строени преди няколко години, за да се стигне до най-доброто разрешаване на проблемите на центъра на Берлин.

Сега в нашия конкурс са участвали пет или седем колектива. Цялата колегия ще участва тогава, когато се създадат условия за това.

Проф. Н. Труфешев: Ако обществеността участваше с идеи, които можеха да бъдат във формата на колажи, скици, текстове, тогава действително по статистически принцип щеше да се отчете какво мислят в даден момент по въпроса за това, което трябва да се направи на тази територия. Това са идеи. След това идва вторият етап - творческата задача-програма, защитена от статистически подбрани становища, а не програма, решена в кабинетите от малък кръг хора - специалисти, но чиновници. Възможно е да се проведе и конкурс за цели дори, за да има журито обективна основа за преценка как проектите отговарят на програмата и целите.

Стоян Даскалов (скулптор): Поставени сме пред изключително сложен социокултурен, политически и естетически проблем, който трябва да бъде решен от цялото общество, а то очевидно не е узряло за това.

Трябва ли да има в България паметник на съветската армия?

Очевидно съществуването на съветската армия е факт. Ако нацистка Германия беше победила, убеден съм, на това място щеше да има един много по-отвратителен паметник. Друг е въпросът, че липсата на художествени достойнства на това, което е направено там, е обида за съветската армия, за Русия, за руския войник, за българските художници.

Ако нашето общество реши, че в България трябва да има паметник на съветската армия, очевидно не бива да бъде този. Така че искам да изкажа съчувствието си към тези големи професионалисти, които бяха принудени да участват в един пленер (който според мен студенти от втори или трети курс на Художествената академия и на Архитектурния факултет спокойно могат да направят) при едно очевидно неясно задание и при една лоша социална поръчка.

Този конкурс е обида за българските архитекти, обида за българската общественост, обида за българските художници. Защото не беше дадена необходи-

мата публичност и беше предложено едно неясно задание, за което трябва да бъдат упреknати и нашите общинари, които сами не знаят какво искат.

Арх. Хинова: Това, което се вижда от представените проекти, е, че една сграда, поставена на мястото на паметника, решена със същите средства, е неизбежно по-едра, влиза в конфликт с парка и придава още по-мемориален характер на мястото. Едно ново НДК.

Арх. Я. Петров: Не виждам в момента друг начин за по-широко обсъждане от решение не на общината, а на Столичния общински съвет, който е продукт на първите демократични избори в София. Ако се опитваме да ревизираме резултатите от тези избори, няма да можем.

Съюзът на архитектите абсолютно демократично предостави възможността архитектите сами да направят своя избор, да претворят бликащите от печатта мнения - катедрален храм, посветен на Свети цар Борис Покръстител, трансформация на паметника в паметник "Мати България", на Христос или кръст и т. н. Столичната община, за да реализира тези именно идеи и за да не се превърне в пустеещо място една изключително ценна за града територия, постави на архитектите и художниците да преведат на своя архитектурен и пластичен език символа за национално, свързан със столицата знак, характеризиращ националното самосъзнание и, ако щете, процесите, които протичат у нас, осмислянето на тази градска територия.

Имам сериозното основание да се запитам не е ли резултатът от конкурса за паметника на съветската армия такъв, защото не е била ясна социалната поръчка тогава? Нима това е нивото на Любомир Далчев или на Любен Нейков? Тогава поръчката е била по-неясна, отколкото сега.

Моля да помогнете, защото действително става дума за градска територия, за която са родени много идеи на наши колеги. Провеждани са конкурси за Националния исторически музей, за Национална художествена галерия. Все още открит остава проблемът за строеж на храм-паметник на Свети цар Борис Първи. Дори има решение на държавните органи за полагане на основния камък във връзка с тържествата. Имаше чудесни писани идеи от Ал. Дяков, от проф. Константинов и др., но те остават несравняеми, ако не бъдат поставени в рамките на едно състезание.

Мисля, че този конкурс беше проведен с най-добри намерения.

Арх. К. Бояджиев: Интересът към кон-

курс е бил малък. Една от причините е, че е тежко състезание. Един конкурс, който не е съвсем избистрен като задача, а след като оттам произтича и една отворена програма, би трябвало да бъде двустепенен, при една по-лека, почти ескизна първа част. Това би накарало повече хора да вземат програмата. А във втория кръг може да се очакват десет дълбочени проектни решения.

Арх. С. Рангелов: Не бива ние, архитектите, да бъдем жалки придатъци на политическата конюнктура, била тя синя или червена.

Навремето, когато работих с Л. Константинов по университета, ваши колеги, да не цитирам имената, отидоха в Министерския съвет при В. Червенков и каза-

ха - дайте да разрушим бюстовете на братята Евлоги и Христо Георгиеви, да ги претопим и да направим бюстове на Дим. Благоев и Г. Кирков. Няма да ви казвам кой спаси тези паметници.

Арх. Д. Кръстев: Има планово задание. Има паметник, градина, в която има деца, майки, кучета, юноши със скейбординг. Това първо. Второ - за политическото решение. Къщата в нашия проект дойде заради политическото решение на министър-председателя. След като са минали толкова конкурси, редното беше да си кажем, че ако на това място ще има някаква сграда и тя трябва да бъде исторически музей, двете неща трябва да се съберат на едно място. Достатъчно свои идеи продадохме, без да чака-

ме политическото решение, за да участваме в конкурса.

Откровено казано, не мога да разбера това нещо - оказахме се петнадесет човека глупаци. А отгоре на това - и никакви идеи нямало! Няколко пъти хора, цял живот управлявали, лансират тезата, че не са проектантите, които ще решават, че няма проект, който може да се приложи. Не само това! Колегията аплодира мнението, че журито е трябвало да има смелостта въобще да не класира нито един проект. Извинете, но за какво участваме в един конкурс?! Един конкурс е състезание. Ние участваме в това състезание наравно. Колегията се е борила години наред да се установят такива правила. ●

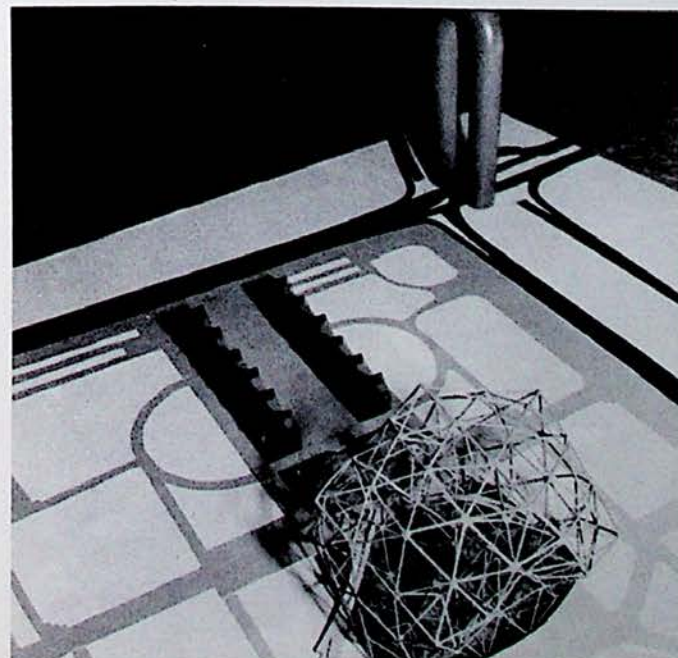
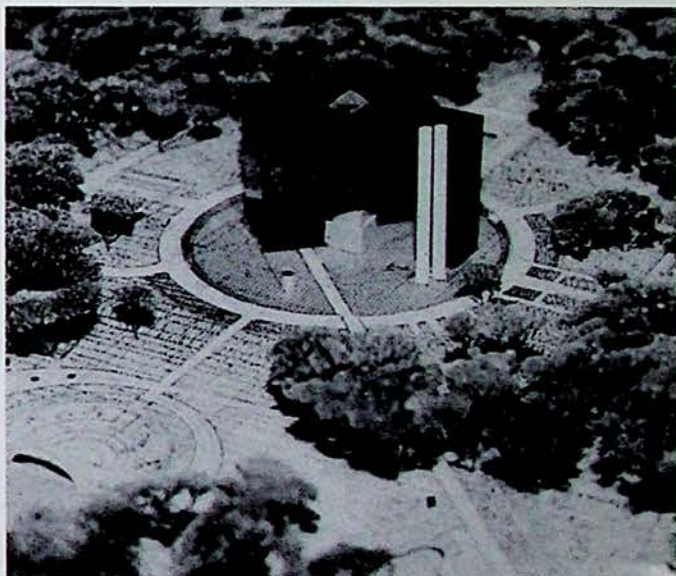
Обработил: М. Йорданова

КОНКУРС
 ПАМЕТНИК НА
 СВЕТСКАТА АРМИЯ

арх. Димитър Кръстев с колектив
 Втора награда

Основната идея на проекта е замената на стария символ с нов - разполагането на това място на Националния исторически музей. Но тази идея в известен смисъл е компрометирана поради включване в него на част от постаментата на паметника.

Проектът решава последователно задачата, като осигурява добро функциониране на прилежащата на музея среда. Слабост е опитът за съчетаване на функциите на Националния исторически музей при запазване на атрибути от паметника, тъй като е спорен подход, при който в архитектурния обем на сградата се включват и в известна степен акцентират елементи от съществуващия паметник. ●

Разработката предлага преосмисляне на съществуващата символика чрез пресъздаване на един модел на Вселената. Вложени са и други смислови акценти - алегоричните фигури "Майка България" и "Младостта на България".

Основната идея е въплътена в тороидалното тяло, където е разположен Националният исторически музей, но то е преоразмерено спрямо околната градска среда. Неубедително е и съчетанието между предложеното тяло и елементите от запазения стилобат на паметника.

На кръстовището на "Орлов мост" проектът предлага нов символ на София, чужд в исторически формиралата се среда.

Конкретното решение не подкрепя смелите и оригинални идеи на автора. ●

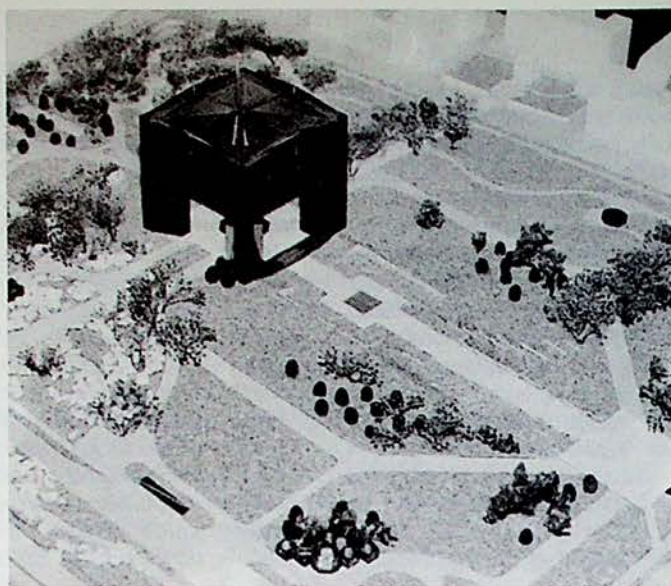
Откупка
 арх. Петко Попов

КОНКУРС
 ПАМЕТНИК НА
 СВЕТСКАТА АРМИЯ

**инж. парк. Тачо Пеев
с колектив
откупка**

Основната идея на проекта е да бъде премахнат паметникът и да бъде поставен нов символ - сградата на Националния исторически музей. Проектантите са се ръководили от убеждението, че всеки опит за запазване на елементи от паметника е едно временно решение, а би трябвало да се търси нещо трайно, обединяващо и силно във времето.

Предложената планова и обемно-пространствена композиция е прекалено геометризирана и демасхабирана.

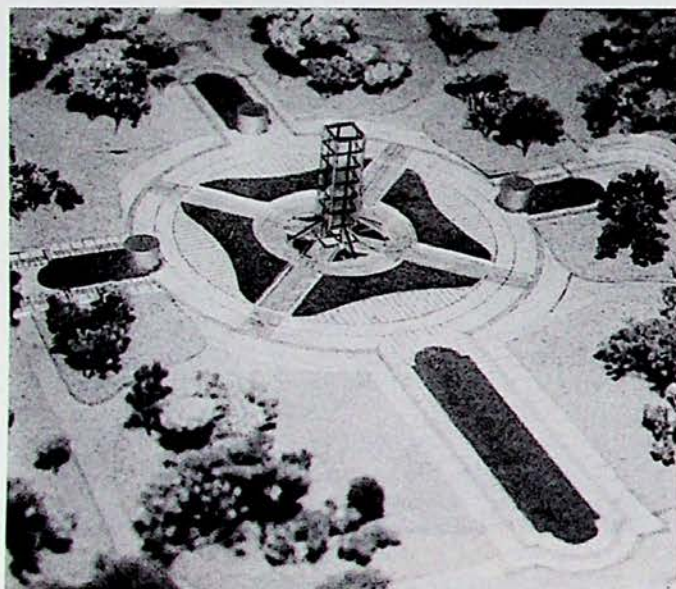

Основната идея на проекта е паметникът да бъде заместен от временна прътова конструкция, постепенно отмираща във времето.

Тя се подсилва с потъването на паметника и създаването на крипта на комунистическите символи. Но потъването на паметника в автентичния му вид практически го превръща в един скъпо струващ музеев експонат и го мумифицира, с което проблемът не се решава, а само се заменя от нов проблем.

Проектът, оригинален като замисъл, не изпълнява поставената в конкурсната програма задача за идейно преосмисляне на бившия паметник на съветската армия в съответствие със съвременните смислови и социкултурни стойности и решения.

**арх. Веселин Петканчин
с колектив**

**арх. Чедомир Павлов
инж. Екатерина Димитрова**

Основната идея на проекта е запазването на функцията на паметника и композиционната му трансформация с прокарване на нова диагонална алея, обвързана с метрото и извеждаща пред националния стадион.

Проектът не отговаря на конкурсната програма. Подмяната на градския тип паметник с терасовидно озеленена бетонна могила е неподходящо за конкретната градска среда.

КОНКУРС

ИЗТОЧНОПРАВОСЛАВЕН ХРАМ СИЛИСТРА

ЗА ЦЕННОСТНОТО ПРОСТРАНСТВО

На 11 септември 1993 г. на петото си заключително заседание жури в състав: арх. Кирил Пандурски (председател), представител на КАБ, арх. Павел Дочев от НИПК - Русе, арх. Светлозар Панайотов от САБ - Русе, художникът Йордан Кисьов от СБХ - Русе - Силистра, иконом Добри Чанов от Доростолската митрополия, г-жа Цветана Цанова от Инициативния комитет за организирането на конкурса и строителството на храма в Силистра, арх. Пламен Аврониев, главен архитект на община Силистра, определи наградите от конкурса за черквата "Св. вмчк. Георги Победоносец" в Силистра. Четири от седемте гласа на журито са дадени в полза на неприсъждането на първа награда. Две втори награди са присъдени на колектива: арх. Димитър Кръстев и арх. Яна Кръстева и на колектива: арх. Николай Тулешков, к.а.н., и арх. Николай Мянков. Трета награда получава арх. Радослав Николов и фирма "РИН". Останалите единадесет, отговарящи на условията на пограмата проекта, си разпределят четири поощрения по 1 500 лева и седем

откупки по 1 000 лева. Въз основа на чл. 20, т. 2 от наредбата за провеждане на конкурси журито разгледа още три проекта, при които има нарушения на програмата. Журито препоръчва на инициативния комитет за строителството на храма при по-нататъшната разработка и изясняване на темата да насочи вниманието си към трите най-високо наградени проекти. Най-пълно оценката на конкурса се очертава при наслагването на мненията на журито и на участниците в обсъждането, проведено през ноември, два дни след една дискусия по проблемите на църковното строителство в България, уредена в САБ, на архитектурната критика и публицистика, на силистренската общественост. В опит да се уловят многообразието и нюансите в оценките, както и писани и изречени текстове да станат повод за по-нататъшна интерпретация, публикуваме критериите за оценка, възприети от журито, част от характеристиките на отличените проекти, а и някои по-интересни предложения, както и личната позиция на участници в обсъждането.

По отношение на критериите за оценка

Според председателя на журито арх. Кирил Пандурски критериите, на основата на които са прегледани, анализирани и преценени проектите, са:

- степента на сполучливо включване в градоустройствената среда, която е повече или по-малко комплицирана;
- съвременна интерпретация на общото обемно-архитектурно решение в съответствие с новото мислене, с новите строителни технологии и материали;
- степен на съответствие на каноническите и литургическите изисквания;
- личната преценка на журьорите.

Арх. Кирил Пандурски: Журито се е опитало да защити идеята за съвременна интерпретация на темата за храм. Проектът на Н. Тулешков носи "крайдунавското" традиционно звучене и смело модерно интерпретира темата за кръста. Проектът на Д. Кръстев доразвива идеята, която той предложи на конкурса в София. Отличеният на трето място

•••

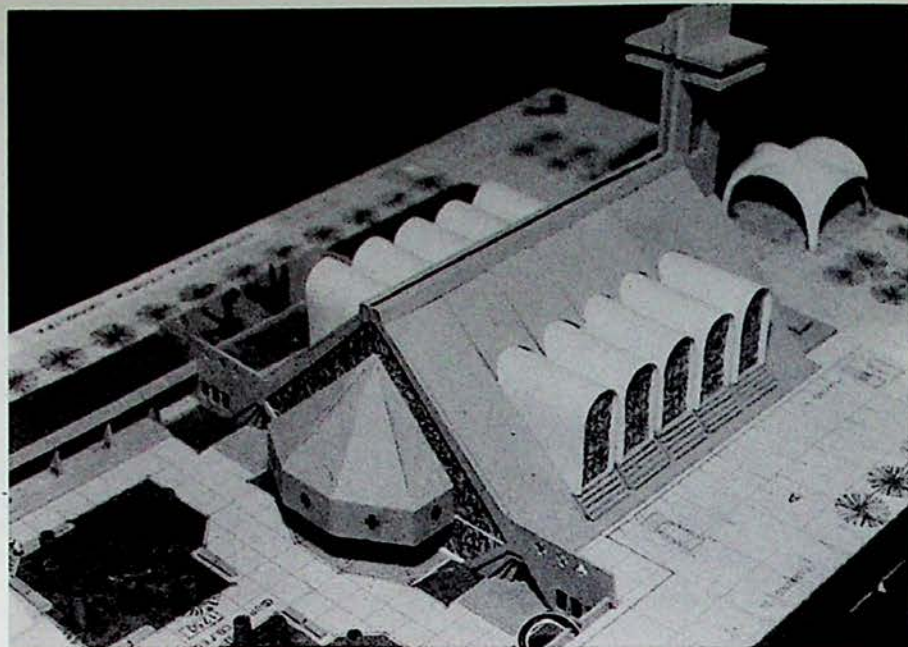
● ● ●
 проект представя ново третиране на светлината, нова философия по отношение изографисването на интериора, като отхвърля императивите на ортодокса по отношение на пандантивите. Проекти като този на Бл. Вълков са илюстрация за толерантност към най-освободените виждания.

Арх. Константин Бояджиев: Нито едно жури в момента не е в състояние да изведе много ясни критерии, тъй като има противопоставяне и разнопосочност в схващанията за ценностното пространство. Очертани са няколко виждания:

- църквата е повод за създаване на нещо ново;
- нов израз на тежненятия на обществото и на личността на твореца. Но това е прекалено голяма претенция и твърде малко вероятно постижима;
- интерпретация на историческото наследство;
- интерпретация на модерни култови християнски сгради - случай, при който въпросът е как ще бъде опозната архитектурата на източноправославието за разлика от католическия храм.

Арх. Здравко Русев: Проектирането на храмове бе прекъснато. След четиридесет и пет години ние сме неподготвени и резултатите са налице. Ако се провежда конкурс за музей веднага ще се намерят няколко души, които да направят модерен музей. Но когато се обявява конкурс за църква, пред архитектите се очертава предварително някаква рамка, която обрича търсения резултат. Получават се до болка познати неща. Под осъвременяване се разбират повърхностни търсения. Така няма да направим модерна църква.

Арх. К. Бояджиев: Има установен по културен път пространствен модел, кой-

арх. Любомир Шинков

то е фиксиран в съзнанието на хората, който може да се променя и в рамките на който да има новаторство. Категоричната промяна на пространствения модел в проведените до момента конкурси не убеждава, че образът на църквата е намерен.

Арх. К. Пандурски: При участието си в конкурс архитектът е по-склонен да изостави традиционното и да търси нещо ново, докато когато е член на жури, в ролята да преценява други, той е твърде затруднен да застане еднозначно зад такава позиция.

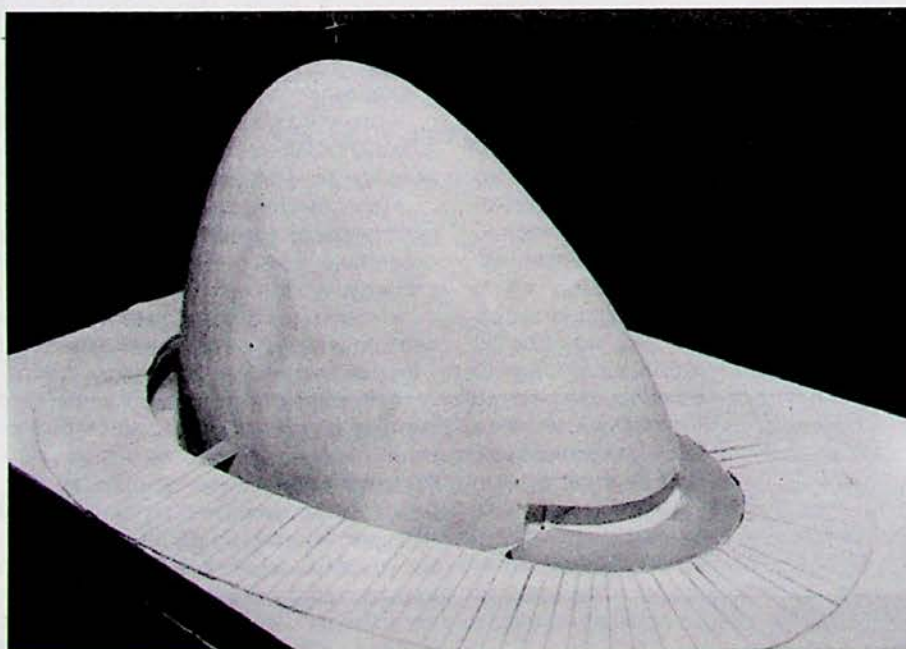
По отношение на програмата за конкурса

Програмата представлява добра основа за подход към задачата, особено с историческите бележки, които дава. Разработена е като своеобразен договор между участниците и обявителя, но в резултат на журирането се очертават известни неясноти по отношение на развитието на инициативата за строежа на катедралния храм.

Арх. Бисера Рибарова: След като има два равнопоставени най-високо наградени проекта, логично е да се премине към втори етапен конкурс или към нов конкурс.

Г-жа Цветана Цанова, председател на Инициативния комитет за организирането на конкурса на строителството на храма, дава уверения, че ще бъде процедирано точно така, което пък е гаранция, че до строителство ще достигне най-доброто решение.

Арх. Димитър Кръстев: Конкурсите за църковните сгради трябва да се провеждат двуетапно, като при това първият етап в по-голяма степен изяснява градоустройствената обстановка.

По отношение на градоустройственото решение

Градоустройственото разположение предизвиква известни усложнения. Мястото, отредено за строежа на катедралния храм, е било определено за строителство на съдебна палата и от това намерение там са останали голям изкоп и една излята плоча. Редица от къщи, обявени за паметници на културата с възможност този им статут да отпадне поради липса на особени качества, един паркинг, шест-осеметажни жилищни сгради участват в рамката на околното на черквата пространство и оставят свой отпечатък върху мащаба. На това място са разкрити основите на раннохристиянска базилика, обстоятелство, дало основание на проектантите на централната градска част да предвидят именно тук построяването на катедралния храм като продължение на традицията на възстановената Доростолска епархия, била със статут на архиепископия в по-отдалече-

ни исторически периоди.

Арх. Йордан Тангъргов: Мястото, отредено за строителство на катедралния храм, не е убедително - между високи панелни блокове и извън възможността да играе каквато и да е роля в панорамата на града.

По отношение на архитектурния образ и канона

Арх. Й. Тангъргов: Съставката чувство е този елемент, който разграничава архитектурата от не-архитектурата. Хиляда сто и осем години църковно строителство в България показват, че върховете са прочит на канона от творци.

Арх. Здравко Русев: Младите хора могат да бъдат привлечени с един нов поглед върху решаването на формата и функцията на храма. Именно Силистра - един европейски дунавски град, е място, подходящо за пробив в канона. Най-модерната сграда за черква е храмът "Св. София" в София, строена през V век.

Георги Чапкънов, скулптор: Най-хубавите черкви имат своя автентична физиономия, тя по никакъв канон не се покрива с физиономията на съседната, която също е шедевър. С една дума този канон е вътрешна хармония, която човек като православен християнин чувства. Свещениците сами допускат колебливи оценки при тълкуването на правилата и каноните, например относно мястото на кръщелната, което означава, че са склонни на компромиси.

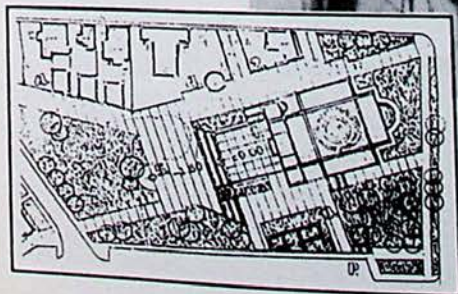
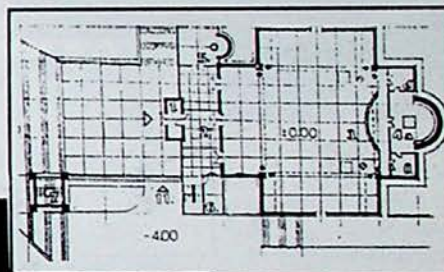
Възможно заключение

Арх. К. Бояджиев: Конкурсът в Силистра показва, че интерпретацията се отърва от архаични елементи и чрез нея кристализира образ, виждане за църква, която всеки да познае, че е строена днес. И това е най-положителната страна на конкурса в Силистра.

Миряна ЙОРДАНОВА

ВТОРА НАГРАДА

Разпределение

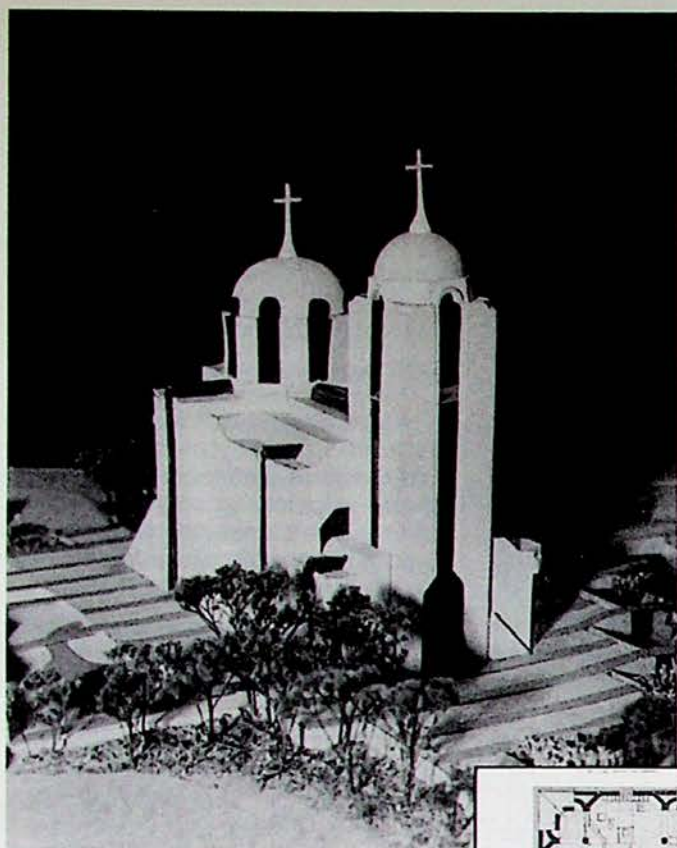

Ситуация

КОНКУРС
ИСТОЧНОПРАВОСЛАВЕН ХРАМ
СИЛИСТРА

арх. Димитър Кръстев
арх. Яна Кръстева

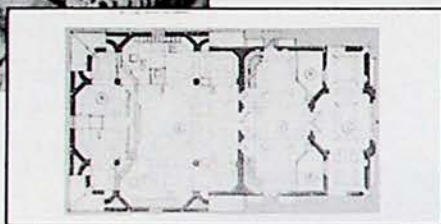
Катедралният храм е сполучливо ситуиран. Добре са проучени подходите от съседните градски артерии. Архитектурно-обемното решение е въздействащо. Интерпретацията е лаконична, в съзвучие със съвременните естетически тенденции. Плановата схема отразява един от възможните традиционни варианти. Напречното по отношение на главната ос разположение на нартекса е не особено подходящо - по-добре би било удължаването му по отношение на оста на влизане. Кръстообразното пространство на наоса е много сполучливо оразмерено. Камбанарията е в добра пространствена връзка с основния обем на сградата и с околните части на града. Възможно е известно редуциране на размерите на храма. Криптата е значително преоразмерена. Външната трактовка е с елегантни пропорции.

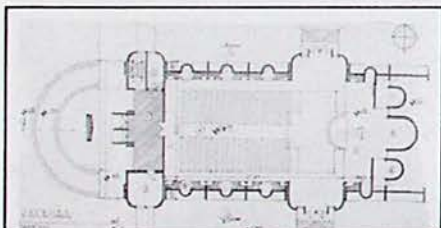
Оригиналното разполагане - диагонално ориентирано в квартала, е довело до излизане от допустимите 15° отклонение на оста изток - запад. Ориентацията подчертава традиционните пешеходни връзки. Предлага се ново решение на ул. "Кл. Охридски" с цел по-добро експониране на археологическите разкопки. Разгръщането на функцията е максимално близко до програмата. Разполагането на кръщелна на второ ниво не е допустимо. Предолтарното пространство е недостатъчно развито. Втора емпория (балкон) не би трябвало да се предвижда. Външният образ е лаконичен, компактен, с добри пропорции и оригинално решение. Интересна е идеята за изява на кръста в покритието и отзвучаването му във вертикалните шлицове при апсидата, страничните конхи и централния вход. Обемното решение дава богати възможности за изява на синтеза и добрата организация на интериора.

ВТОРА НАГРАДА

арх. Николай Тулешков, к.а.н.
арх. Николай Мянков

Разпределение

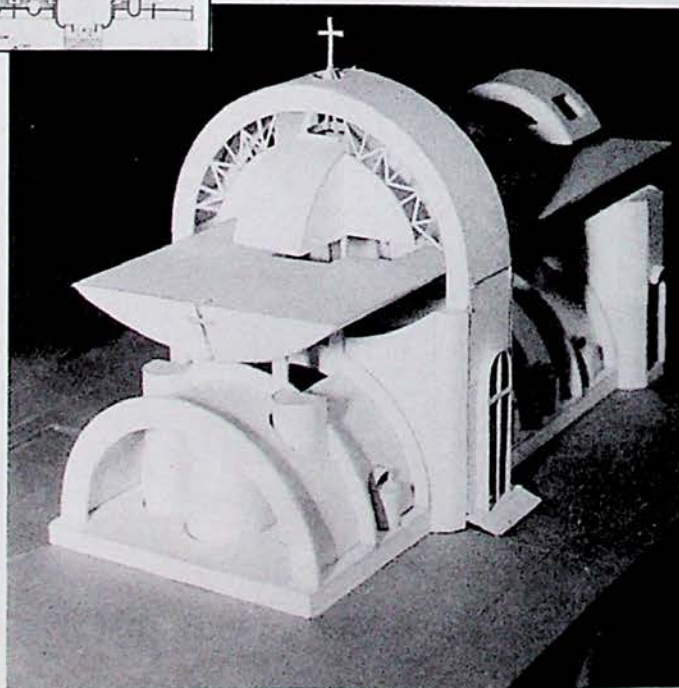

Разпределение

арх. Радослав Николов
фирма "РИН"

ТРЕТА НАГРАДА

Ситуационното решение е интересно. Сградите по ул. "Дръстър" се запазват, като се предлага и ново застрояване в южна посока. Храмът заема централно място в системата от улици. Препоръчва се да стъпи леко върху терена чрез стилобат, като се приобщи археологическите разкопки. Архитектурният образ излиза от рамките на досегашните канони, като смело предлага нетрадиционно и силно въздействащо решение. Похвално е желанието за съвременна интерпретация, въпреки известна доза формализъм.

ЕВРОПЕЙСКИ СТУДЕНТСКИ
КОНКУРС

"БАУХАУС" -
ДЕСАУ

НОВА КОНЦЕПЦИЯ ЗА АКАДЕМИЯТА "БАУХАУС" - ДЕСАУ

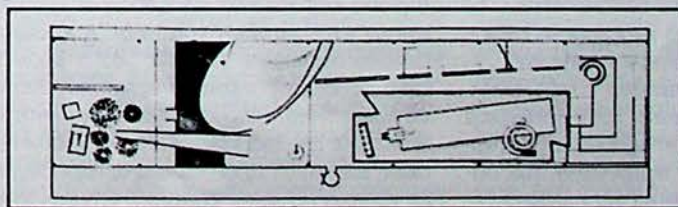
ЕВРОПЕЙСКИ СТУДЕНТСКИ АРХИТЕКТУРЕН КОНКУРС

Когато през май 1992 г. "Баухаус" - Десау и съорганизаторите (Флахглаз АГ, Пилкингтон Германия ГмбХ и др.) обявиха този конкурс, никой не очакваше толкова широк кръг участници и толкова високо равнище на представените проекти. Една година по-късно резултатите са налице. Всички 1734 конкурсни работи от 48 висши училища от 15 страни доказват ангажираността на участниците към проблемите на културата и техния интерес към "Баухаус" като учебно заведение, предизвикващо вече десетилетия наред уважение и възхищение. Заданието изискваше както архитектурно и концептуално решение за нова академия по архитектура и дизайн, така и предложение за градоустройство и екологично облагородяване на един индустриален квартал. В средата на юли 1993 г. се състоя среща на журито, в чийто състав влизат представители на 8 европейски държави. Поради изключително високото равнище на студентските работи бе решено да бъдат раздадени само равностойни награди. Тридесет и седем колектива бяха отличени с регионални награди по 1000 еко. Награждаването на участниците от немскоезичните страни се състоя на 17 август 1993 г. в Гайзелкирхен (Германия). Осем от наградените 37 проекта получават допълнително по 2000 еко за особени постижения. Тези "европейски награди" бяха връчени през октомври 1993 г. в "Баухаус" - Десау при обявяването на резултатите от конкурса.

Що се отнася до отделни проблеми на заданието, много от конкурсните решения бяха толкова интересни, че журито извънредно присъди 41 откупки и 11 специални откупки по 200 еко. Пеньо Столаров, международно ангажиран архитект от София и член на журито, вижда особената заслуга на този конкурс във факта, че "архитектурните идеи от Източна и Западна Европа отново имат равноправен глас". При това за г-н Столаров е особено важно, че чрез проектите на участниците от много различни страни на преден план излиза многообразието на идеи в съвременната архитектура. Един по-задълбочен поглед върху конкурсните работи показва, че голяма част от студентите са се занимавали обстойно

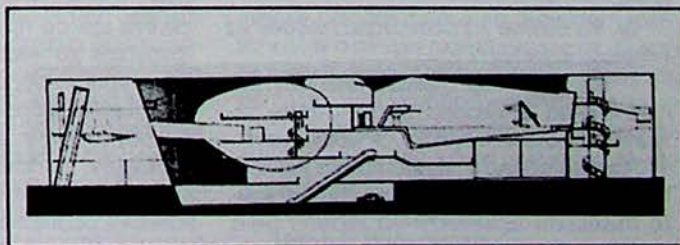
с проблема за връзката между проектирания обект и околната среда. Екологичните мерки се простират от озеленяване на покриви и паркинги до технически решения като например стъклени фасади и покриви, използващи и дневната светлина и пасивната слънчева енергия. Интерес представляват и идеите за оформяне на площите за обществено ползване и комуникация. Задача на "Баухаус" ще бъде да обсъди всички тези многобройни и разнообразни архитектурни идеи и техните екологични, технически и социални аспекти и да ги включи в евентуален бъдещ проект.

Ани ДОБРИНОВА

Проект от Дания,
разпределение

Разрез

КОНКУРСЪТ - ЕДНА

ЕВРОПЕЙСКИ СТУДЕНТСКИ КОНКУРС "БАУХАУС" - ДЕСАУ

Поканен да сподели своето виждане за архитектурните конкурси, арх. Пеньо Столаров, сега преподавател в Щутгарт, с готовност прие един разговор в редакцията на сп. "Архитектура". Той предпочете да говори по темата от гледна точка на своя опит като член на журито на Европейския студентски архитектурен конкурс "Нова концепция за академията "Баухаус" - Десау", проведен през 1992-1993 г. Един възможен поглед, който, надяваме се, ще бъде интересен и за законодателите в областта на конкурсната практика, и за организаторите на конкурси, и за съставителите на конкурсни програми, и за бъдещите журьори и участници в конкурси.

М. Йорданова: *Как стана така, че бяхте поканен да участвате в журито на Европейския конкурс?*

П. Столаров: Във връзка с моя семинар в Десау и участието ми в конкурса за реконструкция в центъра на града, където получих една от наградите, бях поканен като представител на Източна Европа.

М. Й.: *Бихте ли разказали повече за този конкурс?*

П. С.: По повод обявяването на 1993 г. за година на Европа, духовната институция, каквато е "Баухаус", и мощната индустрия за стъкло в лицето на PILKINGTON GLASS LTD. обявиха този конкурс, на който бъдещите архитекти на Европа бяха приканени да пресъздадат своето виж-

дане за това как идеите на една архитектурна школа на класическия модернизъм, допринесли толкова много като архитектурна стилистика, като обществена реализация, като социални изисквания към средата, се интерпретират в края на века. Задачата на конкурса бе сградата на академията, която сега се създава, да отрази онова ценно, оставено от тази архитектурна школа. Тази цел е достатъчно предизвикателство, особено когато са поканени всички европейски висши училища по архитектура от Урал до Западна Англия, от Финландия до Испания. От изпратените шест хиляди програми пристигнаха 1734 проекта от 48 висши училища по архитектура от 15 страни. В журито участваха проф. арх. Ханс-Бусо фон Бусе от Мюнхен, арх. Ивано Джианола, известен тесински архитект, работил с Марио Бота, арх. Клод Васкони, един от водещите френски архитекти, арх. Нилс Торп, който защитаваше позициите на т. нар. Vernicular Architecture от скандинавските страни, арх. Мелс Кроуел, строил летището в Амстердам, арх. Виктор Лопес Котело от Испания. Резултатите показаха в каква висока степен днес надделяват локалните тенденции в архитектурата.

М. Й.: *Може ли да се смята, че проявлението на локалните тенденции е естественото развитие на идеите на "Баухаус" днес?*

П. С.: Да и те завладяха конкурса. От друга страна той се превърна в един контекстуален "Баухаус". Една сграда в непосредствена близост до сградата на Гропиус от формална гледна точка е реакция на мощния контекст, който е определил модерната архитектура. От друга страна организъмът на Десау е другият много изразителен контекст. В крайна сметка бъдещият "Баухаус" като форма, като език, като идеи за архитектурното образование, като архитектурна интерпретация следва контекста на класическия "Баухаус". Програмата предопределя успеха на един конкурс. Студентите, които трябваше да пресъздадат мястото, където ще се преподава архитектура, трябваше да имат свое виждане за архитектурното образование, трябваше да се произнесат по системата, по която те се обучават, и задължително да имат своя идея, на основата на която да предложат една архитектура като последователно разгърнат интелектуален процес, изведен до последния детайл. Сту-

дентите са най-точният коректив на образователната система. Тяхната реакция е определяща и за начина, по който се преподава. Представителите на Европейската общност имат своите корективи от Брюксел. Ако искаме да се включим в тези общи тенденции, безспорно трябва да преоценяваме онова, което нашите училища предлагат.

М. Й.: *Имаше ли участници от България?*

П. С.: Да. Четири колектива представяха българския архитектурен университет. Но това участие за мен беше много странно. Програмата на конкурса е стояла на нечие чиновническо бюро твърде дълго и само месец и половина преди крайния срок неколцина млади хора, извън своите семестриални задачи, са направили разработката си за конкурса. Естествено за толкова кратко време те не биха могли да бъдат конкурентноспособни. А конкурсът е най-естественото средство за комуникация между архитектите. Бях поканен да връча наградите на студентите от Средна Европа. В обръщението си към тях подчертах, че на фона на раждането на единна Европа през 1993 г. не бива да се забравя, че Европа е била единна и доказателство за това са общите корени на европейския авангард през 20-те години на нашия век. "Баухаус" има своя еквивалент - Московския ВХУТЕМАС. Целта на тези школи е както изследователската дейност, така и експериментирането, хармонията между изкуството и индустрията. Поради развитието на политическите събития в Русия руската школа е по-рано задушена.

М. Й.: *Каква беше атмосферата в журито по време на заседанията?*

П. С.: В разстояние на една седмица поради много добрата организация - бяха заснети на диапозитиви четирите табла на всеки един от конкурсните проекти, бяха разгледани 1734 работи. Мюнхенският професор Бусо фон Бусе (автор на последната голяма реализация на летищна сграда в Берлин) отказа да председателства журито, като подчерта, че представителите на цяла Европа имат еднаква тежест във формирането на мнението на журито. Така при първата селекция за около 3 минути, отделени на проект, всеки един от участниците направи своя избор кои от проектите остават за по-нататъшно разглеждане. След втора селекция бяха подбрани 300 проекта, които имаха шанс да получат награда.

ОТВОРЕНА ДИСКУСИЯ

М. Й.: *Тогава ли бе направено разпределението по региони в Европа?*

П. С.: Да, въпреки че по отношение на наградите не бяха приложени различни критерии за различните европейски части. Единствен критерий бяха нашите собствени професионални убеждения. Средна Европа получи пет европейски награди, Испания - три, Финландия - две, Италия - една, Германия - две, а Франция, Англия и Белгия останаха без награда.

Един интересен драматичен момент настъпи, когато Васкони дойде с известно закъснение, след като бяха минали двете първоначални селекции. Той пожела да си състави свое мнение и прегледа шестте огромни тома, които съдържаха ксерокопия на всички участващи проекти. Оказа се, че е избрал още петдесет проекта. Останалите членове на журито се съгласиха да видят още веднъж избраните от Васкони проекти. Така на основата на активния принос на всеки един журьор протичаше работата, като представляваше многообразие от различни мнения.

На заседанията на журито присъстваше и деканът на бъдещия Факултет в "Баухаус". Той беше получил пари от федералното правителство в Бон, за да построи бъдещата сграда и гледаше на тази задача съвършено прагматично. Позицията на Васкони беше, че най-важното е да има нова идея, която да е последователно защитена. Осемдесетте проекта, които бяха наградени, бяха разпределени между членовете на журито и всеки подготви писмено оценката си. Без да има общи изводи на журито, оценката му бе сбор от индивидуални оценки и толерантност.

М. Й.: *Как се достигаше до философията на всеки един проект? Времето, отделено за огромния брой проекти, при първоначалната селекция вероятно е затруднило членовете на журито.*

П. С.: Това беше един от моментите, за които Васкони ни обвини. Съществуваше опасността представяваната от декана силна тенденция към едно по-практично приложение да negliжира вниманието към концептуалното мислене.

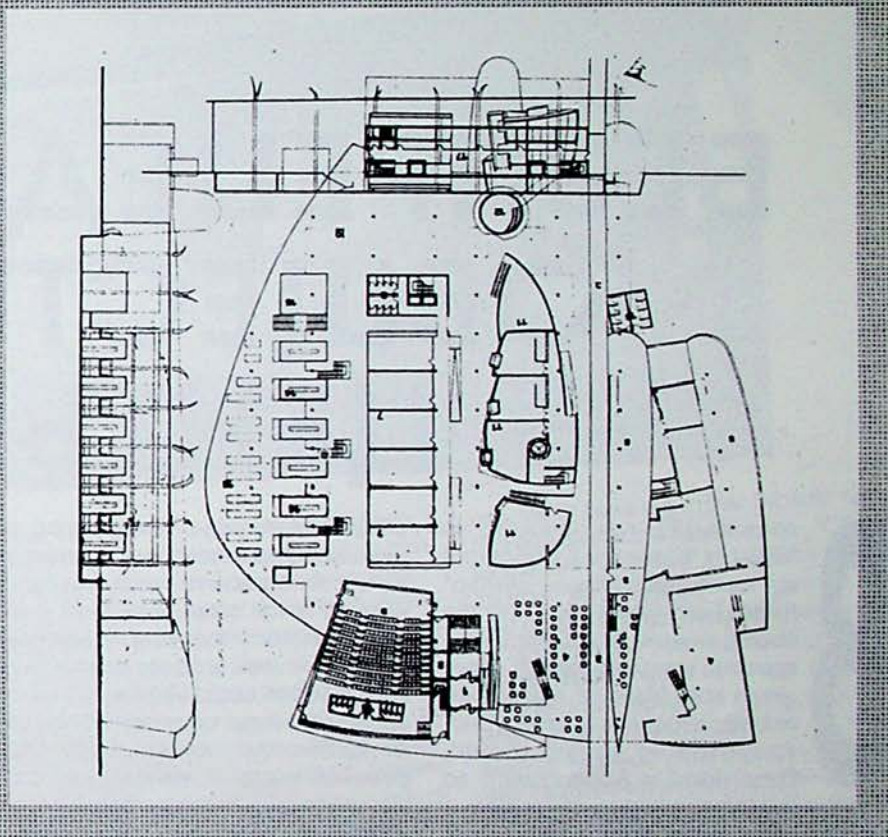
М. Й.: *Възникнаха ли спорове относно идеите? Какво мислене все пак бе лансирано по силата на селекцията?*

П. С.: Отказът на Бусо фон Бусе да приеме председателството на журито бе

Проект от Италия, носител на европейската награда

Този проект представя градоустройствени и проектантски идеи, които издават много симпатичното отношение на авторите към битието. Органичната, надълго дематериализирана стъклена обвивка включва в себе

си изключително добрата композиция на различните части на сградата с кубична характеристика. Определящо при проектирането на формите на отделните елементи е протичането на пространствените връзки. Чрез интересните подходи са организирани добре изработените и впечатляващи функционално-пространствени групи.

знак, че тенденции няма да се налагат. Стигна се до извода, че най-важното е последователността при решаването на една идея. Една практична позиция трябваше да бъде защитена и бе оценявана като такава. Тя имаше толкова шансове, колкото и едно концептуално мислене. Имаше например проект, който не предлагаше сграда. В него се подчертаваше, че днес не естетиката на сградата определя ефективността на образованието, а технологичните средства. Една академия към "Баухаус" не бива да има за задача да обучава как да се прави хубава архитектура, защото според авторите такава по принцип няма, а да информира за архитектурата, за техническите и стилите възможности. Да даде

свобода на интелекта, на индивидуалния характер, който всеки носи, да запази личностната си позиция, като филтрира предлаганата информация през себе си. Същевременно обаче никой не може да замени емоционалната страна и учителя. В "Баухаус" той трябва да бъде избран. Ако студентът иска да работи с Ричард Майер и Ричард Майер има желание да работи с него, то "Баухаус" трябва да им осигури тази възможност. С други думи - информацията като тоталност, като източник на образование и възможност за избор. Конкурсът остави една отворена дискусия, която, надявам се, ще продължим в единна Европа.

Разговора проведе:
Миряна Йорданова

МЕЖДУНАРОДНИЯТ КОНКУРС

"НАРА '92" ЯПОНИЯ

БЕЗПРЕЦЕДЕНТЕН ОБЩЕСТВЕН ЦЕНТЪР

В края на 1991 г. и началото на 1992 г. в Япония под работното заглавие "Обществен център" Нара (Nara Convention Hall)* бе проведен един от големите конкурси на миналата година, определен като "една от най-важните възможности за архитектурната култура на нашето време". Град Нара и Асоциацията за световното архитектурно изложение в Нара - 1998 г. спонсорират това състезание с експериментална процедура: на анонимна отворена първа фаза се избират пет идеи, участващи в затворена втора фаза заедно с петима поканени световноизвестни архитекти.

Предметът на конкурса също е нов - "безпрецедентен обществен център за културни и обществени прояви с широк обхват, който трябва да оформи началната точка за ново развитие на голяма /и проблемна/ част от града". /В. Лампуняни/. Получени са 644 проекта, от които в първата фаза журито избира петимата победители и раздава 5 откупки и 6

* Наименованието, преведено от японски на английски и опам на български, не е точно и изчерпателно, още повече, че сградата има специфичен характер и многообразни функции. (Бел. авт.)

специални награди. Преди втора фаза анонимността отпада, победителите заедно с хоноруваните участници са поканени за някои общи обяснения и за оглед на мястото. Журито е на мнение, че такава система е оригинална и плодотворна, защото дава възможност на неизвестни или млади архитекти да опитат сили наравно със знаменитостите. Същевременно много от членовете му споделят, че хоноруваните за втората фаза архитекти са се оказали "твърде силни, за да се пребори с тях обикновен участник" и проектите от първа фаза не са били развити допълнително.

Резултатите от конкурса са следните:
ПЪРВА НАГРАДА с право на работен проект и авторски надзор е присъдена на АРАТА ИСОЗАКИ, Япония (контрактуван).

По-нататък според броя гласове на журьори са класирани:

- Тадао Андо, Япония (контрактуван)
- Марио Бота, Швейцария (контрактуван)
- Ханс Холайн, Австрия (контрактуван)
- Кристиян де Портзампарк, Франция (контрактуван)
- Бахрам Ширдел и Робърт Ливзи,

САЩ (5-ти в първа фаза)

- Скот Марбъл и Карен Феърбенкс, САЩ (4-ти в първа фаза)

• Takenaka Corporation Tokyo Main Office Building Design Department и Риуджи Накамура, Япония (3-ти в първа фаза)

- Боян Радонич и Горан Рако, Хърватско (1-ви в първа фаза)

- Йошиито Такахаши, Япония (2-ри в първа фаза).

Организаторите предлагат диаграма, според която 63,8% от изпратените проекти са японски, а България е на шеста позиция по броя участници (или 1,2%) с 8 колектива: арх. Любомир Бонев и к-в; арх. Георги Сарамбелиев и к-в; арх. Стоян Димитров и к-в; арх. Здравко Русев и к-в; арх. Александър Найденов и к-в; арх. Борис Камиларов и арх. Цанко Хаджистойчев и к-в; арх. Валентин Маринов; арх. Симеон Цонков и Татяна Глебова.

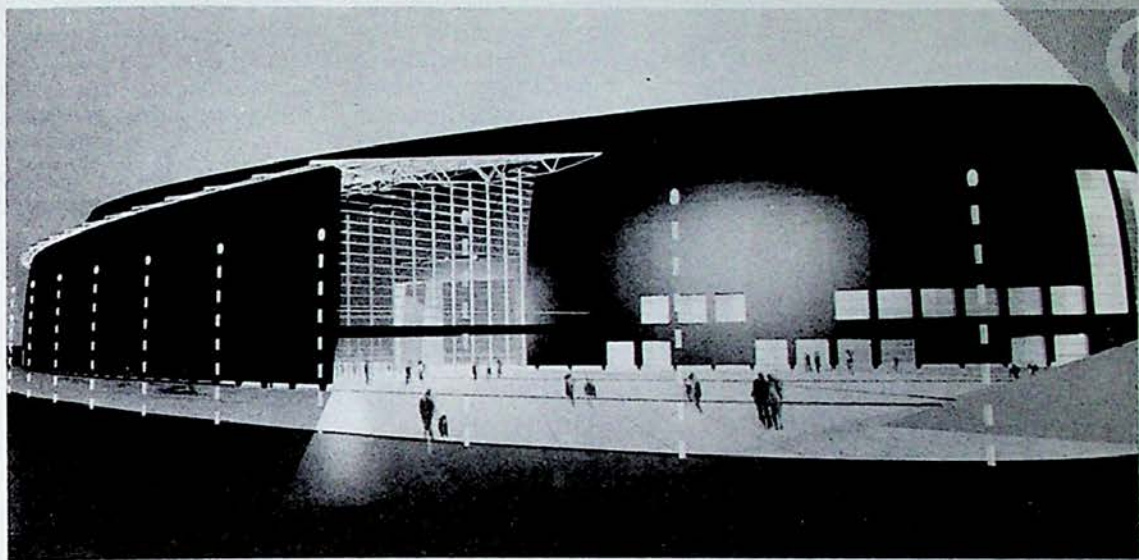
Из програмата на конкурса:

"Целта на международния конкурс е да бъде избран проект, който ще бъде реализиран от градската управа в Нара, като един от проектите за Световното архитектурно изложение НАРА '98, чиято основна тема ще бъде "Симбиоза на ис-

ПЪРВА НАГРАДА
*с право на работен
проект и авторски
надзор*

АРАТА ИСОЗАКИ
Япония

МЕЖДУНАРОДНИЯТ
"НАРА '92"
ЯПОНИЯ
КОНКУРС

тория и бъдеще".

"Общественият център Нара се състои от зали, театър, парк и площади, като се очаква чрез тях да се стимулира културната активност на граждани и гости. Голямата зала ще бъде използвана като многофункционална за драма, музика, кино и понякога за конференции. Средната зала е за концерти и рецитали. Мини-залата ще стане многофункционално пространство, което ще се използва неформално от гражданите за театър, музика, срещи, изложби и други. А някои културни събития ще се провеждат на многофункционалния площад, който заедно със залите ще бъде използван за всекидневни забавления. Градският парк ще бъде главен подход към тези зали, засилвайки достойнството на обекта и едновременно с това удоволствието."

Нара е световен туристически град, приемащ повече от 15 млн. местни и чуждестранни посетители, разположен почти в центъра на Япония, на 40 минути с влак от Осака и Киото. Основан е преди 1300 години като древната японска столица Нейо-Куо, център на будистката култура, край на "Пътя на коприната".

Конкурсът е част от много амбициозен проект за превръщане на града в

"световен център за творчески обмен в областта на историята, природната среда и културата на всекидневния живот" наред с националните проекти за увеличаване на привлекателността на региона: новото международно летище Канзай в близката Осака, град за научна работа върху проблемите на културата (в Канзай), изложението в Нара - 1998 г. Предпоставки за това са традицията, безценните исторически и културни съкровища, красивата природна рамка. Световното архитектурно изложение /според генералния му продуцент арх. Кишо Курокава/ е замислено така, че "градът да се използва като сцена за всички изложби". Основният терен са 24 ха около гара Нара на японските железници, но ще има обекти и в резервата Нара, например завършеният вече Музей на фотографията. Съществува градоустройствен проект за обновяване на района на гарата, за да бъде съживен и превърнат той в достоен вход на града. В момента в този район има остарели складове, фабрики и къщи, парцели обработваема земя, голям изоставен жп двор. Предвидено е да бъдат изградени група нови сгради - информационен център "хай-тек", хотел, градски супермаркет, общински жили-

ща. Тясно ядро ще стане първият проект за изложението в този терен - "Общественият център Нара". Той трябва да бъде нова по същността си база за културен обмен на хората от цял свят и място за провеждане на много международни конференции", като при това запази историческата среда и влезе в диалог с нея. Сложността на задачата поражда у журито въпроса дали мащабът на града изисква разчленяване на обема или решението е една форма, обединяваща сложните функции. Във всички случаи то трябва да бъде толкова новаторско и майсторско, колкото статуйте на Буда, храмовете и ортогоналното градоустройствено планиране на периода Нара /710-784/ са били навремето. Очаква се да бъде предложен проект за сграда, заслужаваща да просъществува в бъдещето наравно с будисткия храм Todai-ji.

Проектът на Арата Исозаки по единдушното мнение на специалистите и градската управа отговаря на всички предизвикателства, като "реагира коректно, интелигентно и програмно на проблемите на мястото и темата".

Нела ИВАНОВА

Петното е трудно за овладяване, заобиколено от оживени улици и непривлекателни постройките, обречено да бъде срещу нов и доста обемист супермаркет. Исозаки избира много проста намеса, поставяйки на мястото едър формалистичен обект, нарочно разтваряйки го към планирания от другата страна на улицата площад и създавайки друг, по-малък площад пред самия вход на сградата. Двата площада са свързани чрез пешеходен мост, спускащ се по широка амфитеатрална стълба, с поглед към сградата. Така е създадено използваемо обществено пространство, което се

съчетава с даденостите на средата чрез интелигентното ѝ подобряване. Сградата е заобиколена от геометрично организирана "гора", която я защитава и служи за преход между огромния ѝ мащаб и човешкия мащаб на посетителите и минавачите.

Виторио Лампуняни,
директор на Музея
на германската архитектура

"Сградата... се отнася повече към историческите храмове и светилища, отколкото към непосредственото обкръжение - централната градска територия... Един красив, съдържан обект с

голяма сила и символично присъствие."

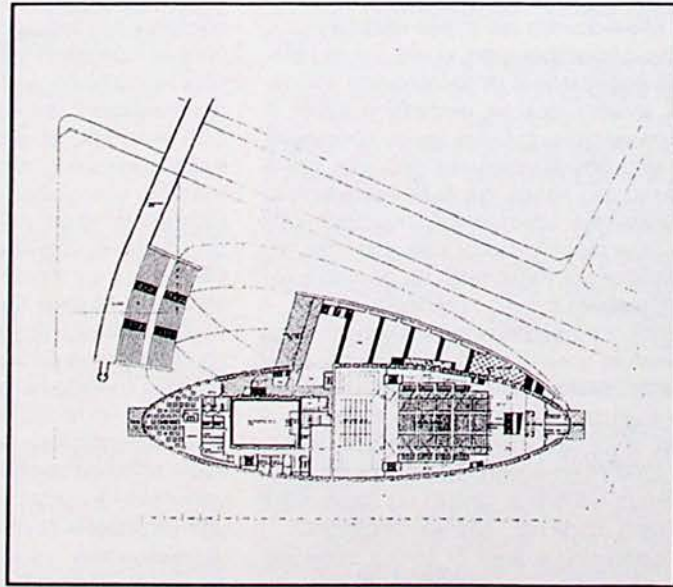
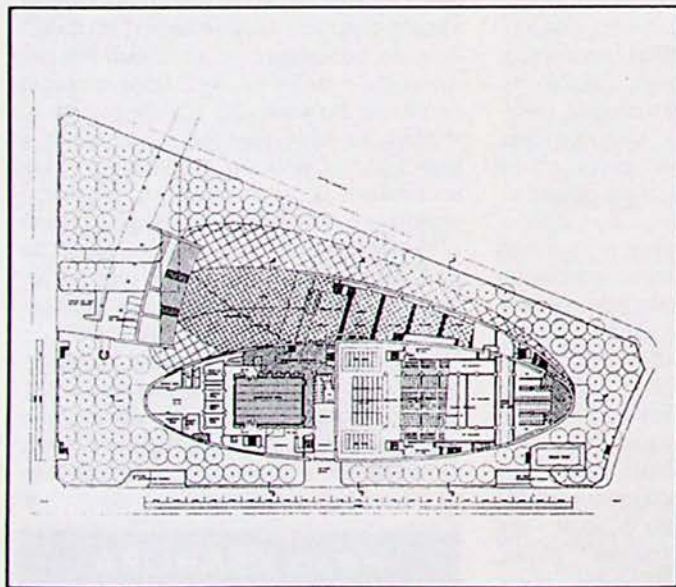
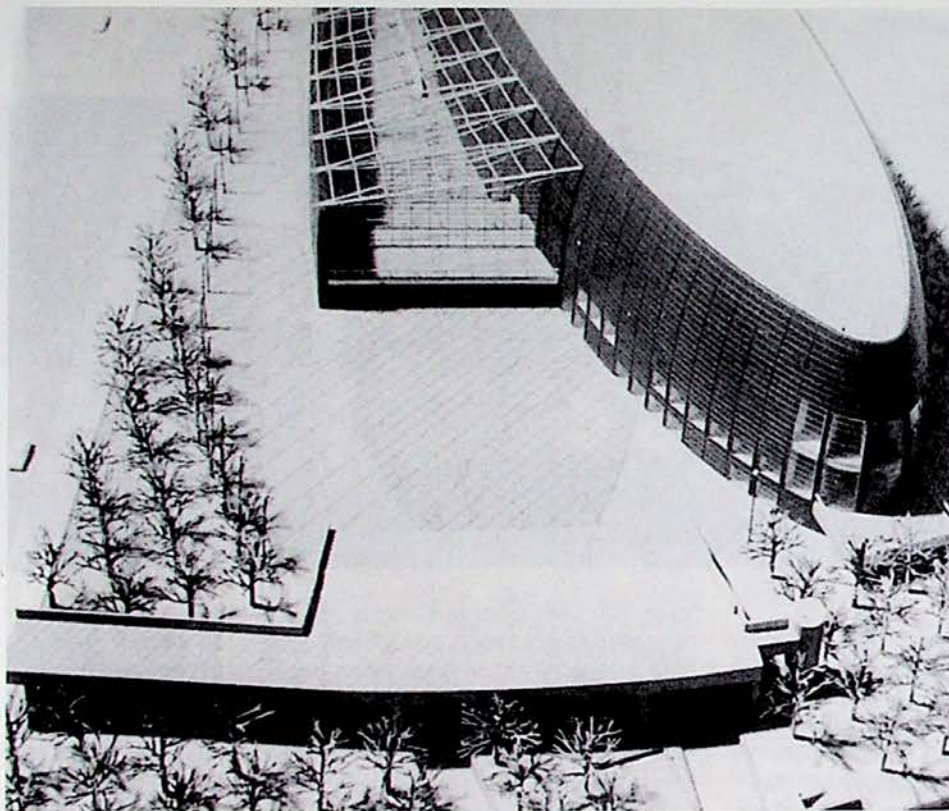
Арх. Джеймс Сърлинг

"Предлага нов път в отразяването на историческата архитектура на града."

Арх. Кишо Курокава, председател
на журито

"Осъществяването на идеята на Исозаки напълно ще съответства на урбанистичната концепция на Курокава за тотално планиране, а именно "симбиоза" между древната Нара и нейното бъдеще."

Арх. Казуо Шинохара

Из обяснителната записка на Арата Исозаки

ПЪРВИЧНИ АРХИТЕКТУРНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ

1. "КОРАБЪТ" КАТО МЕТОФОРИЧЕН СЪД:

Силуетът на покривите на Нара разкрива кораб, плаващ върху вълни от плочести керемиди. Сградата-кораб затваря различни функции в едно вместилище. Сцените и задните сцени са концентрирани в средата на кораба, улеснявайки много функционирането му.

2. ОТГОВОР НА ХАРАКТЕРА НА "МЯСТОТО":

Мрежата север-юг на древния градски план определя дългата ос на елиптичното тяло. Отдръпнатата стена на входното фойе отговаря на завъртаната на 23° ос, създадена случайно от построяването на жп линията.

3. ПРОМЕНЛИВО ПРОСТРАНСТВО - МНОГОФОКУСНАТА ЗАЛА:

Промяната на обичайните отношения между изпълнители и публика създава плаващо и многофокусно драматично пространство. Стената на просцениума може да бъде местена нагоре или надолу, как-

то и завъртана. Подът и партерните редове се придвижват вертикално с хидравлични подемници, а ложите на второ ниво се завъртат според направлението на погледа. Задната платформа се използва като фойе или вход, но съществува като въображаема, "потенциална" сцена. Акустичната и осветителната система също се настройват според промените в театъра. Откритите сценични механизми са революционни за традиционния театър и правят възможни съвършено нови направления на драматичното представление.

4. КОНЦЕРТНАТА ЗАЛА КАТО КУТИЯТА ЗА ОБУВКИ НА ПЕПЕЛЯШКА:

Залата се създава от стъклени двойни стени вътре в огромното пространство на черупката на конструкцията. Стъклените стени с вътрешни кухни действат отчасти като поглъщащи звука. Такива елементи реализират буквално "застиналата музика" като метафора за архитектурата, а стъклената зала-кутия припомня приказката за Пепеляшка и нейните обувки.

5. ЧЕРНА КУТИЯ - МНОГОФУНКЦИОНАЛНАТА СТАЯ:

Сравнена с другите две зали, които се характеризират с пространствена

прозрачност, тази стая е абсолютно затворена. Вътре обаче стените и подът може да бъдат премествани и поставяни така, че да отговорят на изискванията на различните видове представления. За да се предотврати акустичният мост, конструкцията на тази зала плава в основната конструкция, съвсем отделена - кутия в кутия.

6. ПАСИВНА СЛЪНЧЕВА ЕНЕРГИЙНА СИСТЕМА:

Сградата има конструкция от двойна черупка... и много малко отвори. Така се намаляват топлозагубите. Допълнително плоският покрив, ориентиран север-юг, е покрит със слънчеви панели-колектори от стъклени тръби.

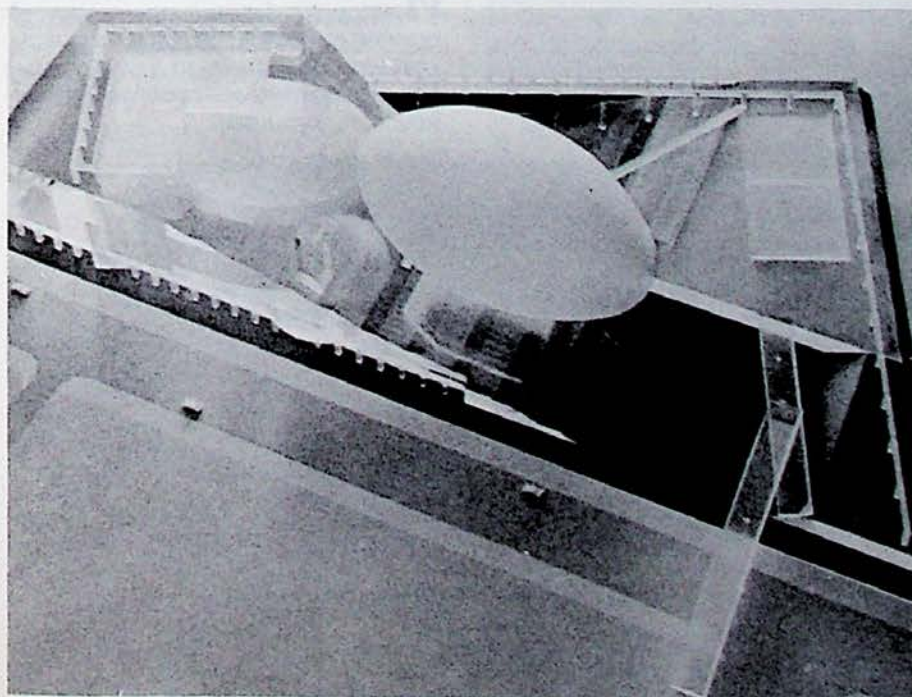
7. СТРОИТЕЛНА СИСТЕМА С ОПТИМИЗИРАНА ЕФЕКТИВНОСТ:

От елиптичната основа се издигат извити непрекъснати стени, ставно свързани най-горе с плитката вана на покрива. С цел конструктивна и акустична цялост всички елементи са двустенни, предварително излети от бетон, сглобяват се на мястото. Черупката се облича с керамични и цинкови плочки с цвят и текстура като на традиционните керамични плочки на покривите. ●

АРАТА ИСОЗАКИ
Япония

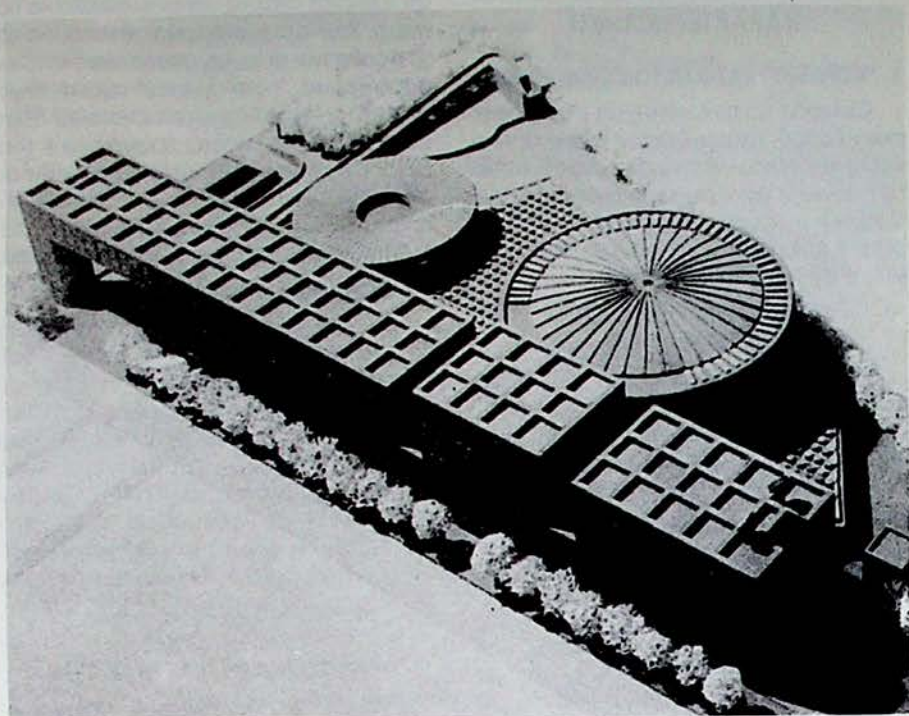
К О Н К У Р С

ТАДАО АНДО
Япония

3 а разлика от Исозаки тук е използвано отвореното пространство. Създадено с буферно, междинно пространство като в японската традиция. От друга страна "има класически европейски елементи - колонада, форум и стълби, и пристрастие към яйцето като в работите му напоследък. И не би могъл да събере много гласове (на последното гласуване)." (К. Курокава).

Двата гигантски амфитеатъра-стълби се разминават, обединени от яйчената черупка, която покрива кафенето горе и входовете долу. Предложен е видим бетон, който среща неодобрението на журито. ●

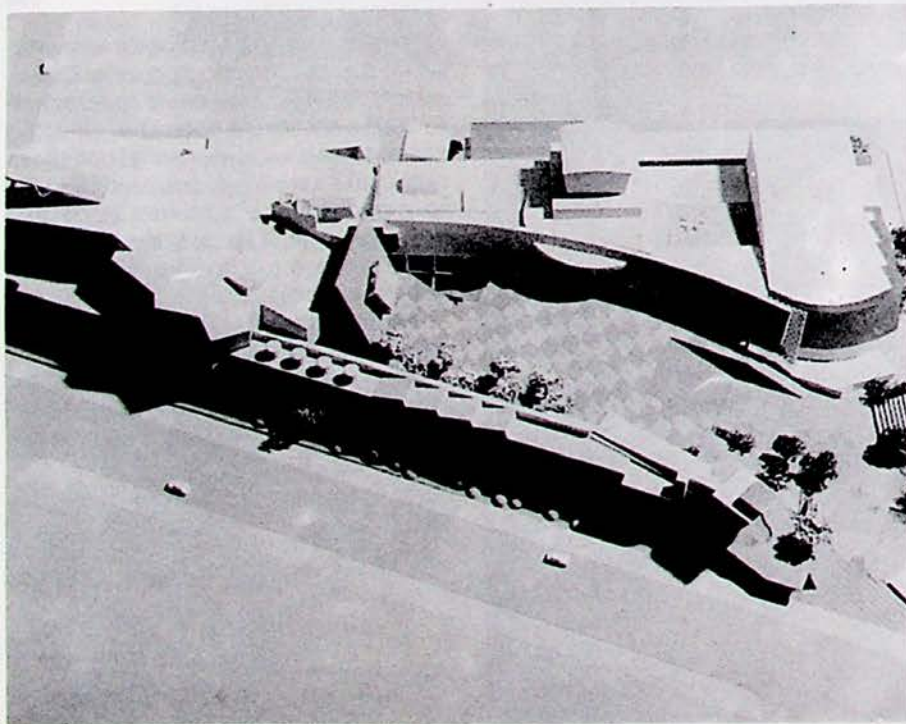

Композиция от "непрекъснатата стена", "не напълно убедителна" по западния край на терена и в отчетливите форми на двете големи зали върху ниския обем на фойетата. Сградата има изъвено лице, обърнато към гарата. ●

МАРИО БОТА
Швейцария

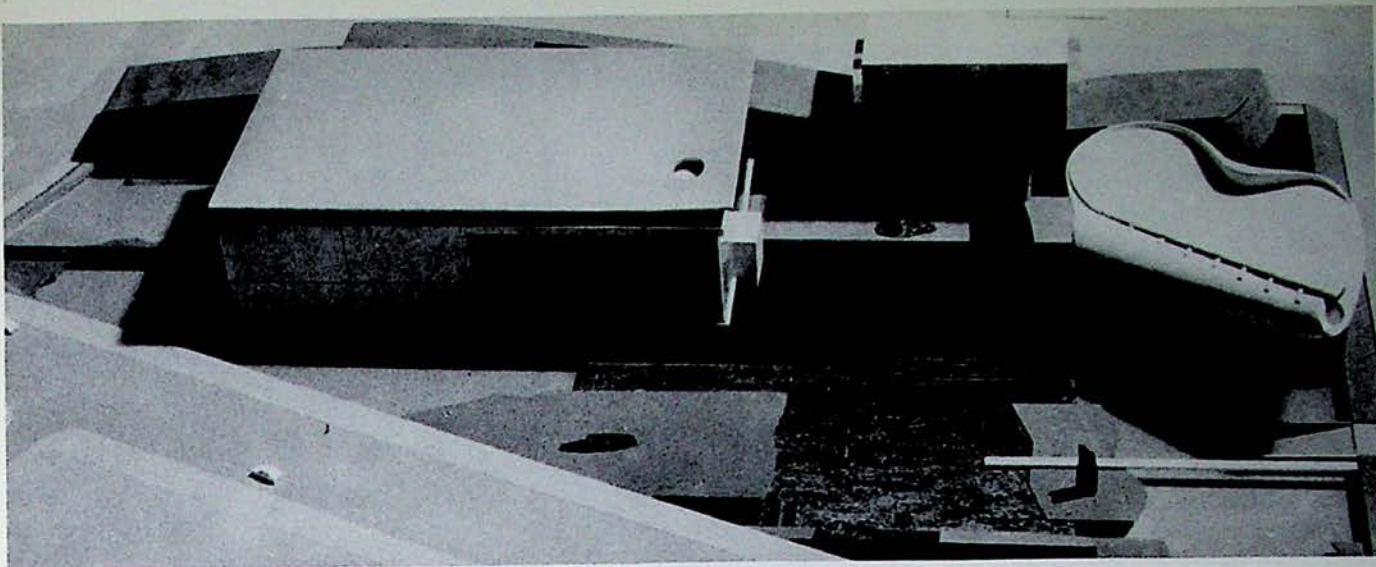
НАРА
К О Н К У Р С

ХАНС ХОЛАЙН
Австрия

Идеята на Холайн е като да разказваш история с богатството на различни архитектурни езици. Характерното е създаването на чувство за единство чрез площада, заобиколен от обособени елементи.* (К. Курокава). ●

Проектът е опит да се отговори на градския мащаб чрез разчленяване и поместване на основните функции в отделни, силно изявени обемни. Осъществена е добра връзка между откъснатите една от друга зали, всяка с

характерна, прецизно решена форма, чрез въвеждане на пространствената композиция на японската градина с черен под и заобикалящата вода. "Високо оценена поетична и артистична идея." ●

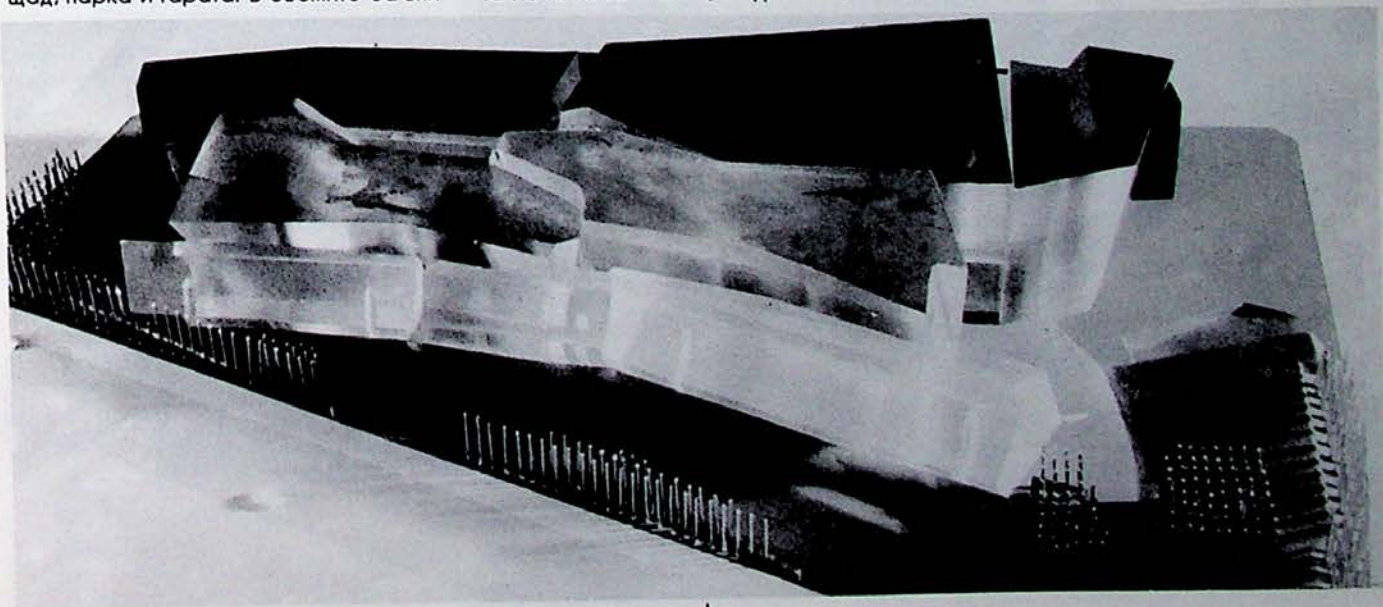
КРИСТИЯН ДЕ ПОРТЗАМПАК
Франция

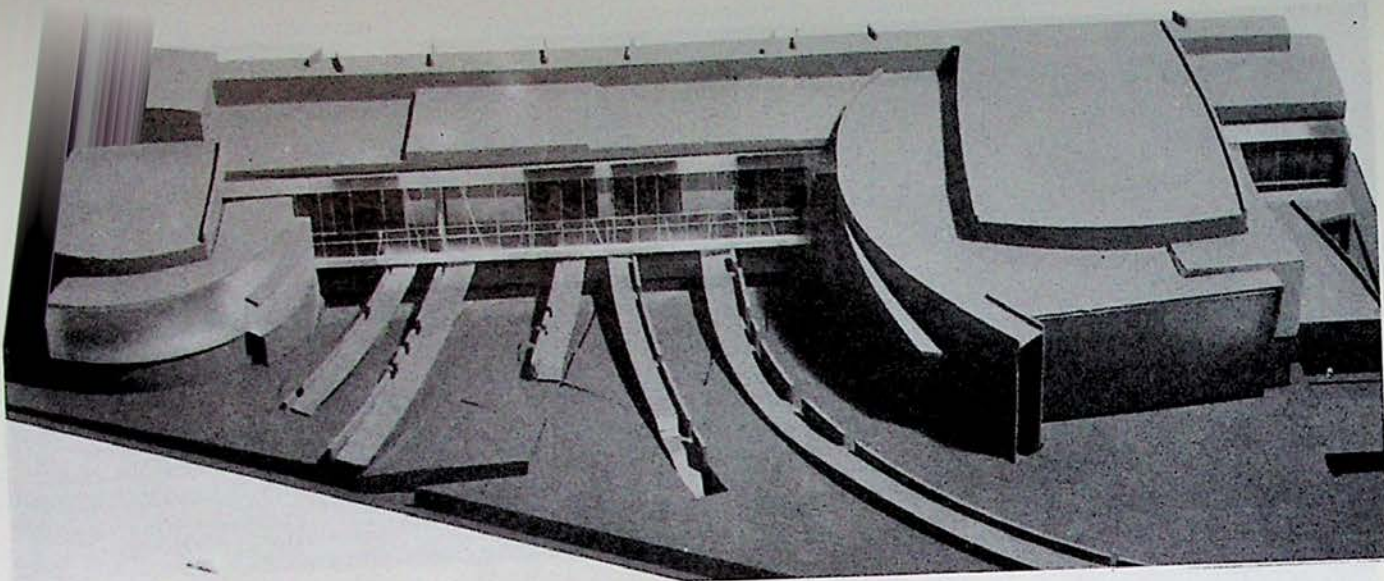
НАДА
НАРА
К О Н К У Р С

БАХРАМ ШИРДЕЛ
РОБЪРТ ЛИВЗИ
САЩ

Сградата опира категоричен непрекъснат гръб на западната улица и от него върху система от напречни рамки се разгъва към многофункционалния площад, парка и гарата. В обемите са впи-

сани трите напълно самостоятелни зали с отделни сцени. "Впечатли ме динамичното им предложение, което кореспондира с мекотата или деконструираността на П. Айзенман." (К. Курокава). ●

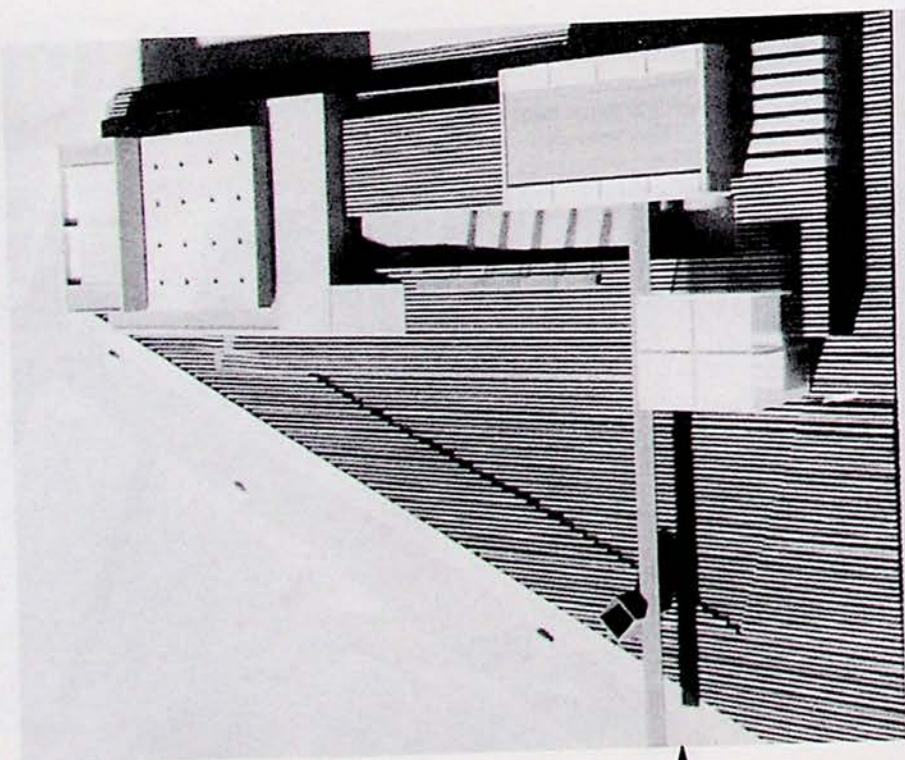
Комуникационното пространство на надлъжния гръбнак, където се преливат фойета, изложбени площи и ресторант, е напречно атакувано от "не съвсем убедително артикули-

рани подходящи рампи". Голямата зала на север е балансирана от съчетаните обеми на средната и малката зала на другия край на гръбнака.

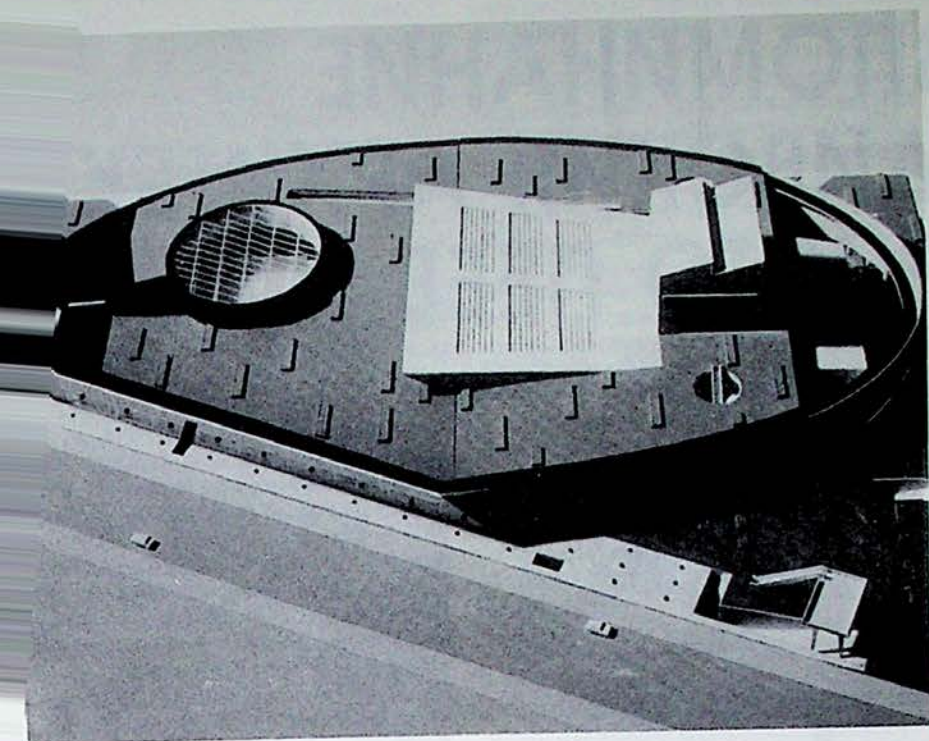
СКОТ МАРБЪЛ
КАРЕН ФЕЪРБЕНКС
САЩ

К О Н К У Р С

Takekaka Corporation Tokyo Main Office
Building Design Department
РИУДЖИ НАКАМУРА
Япония

Това е съдържан проект с класическо японско излъчване и традиционни елементи - порта, водна градина; може би твърде конвенционален за задачата, която конкурсът поставя. Входът е решен алтернативно - или на ниво от многофункционалния площад, или от пешеходния надлез по рампа се слиза направо вътре в сградата.

Проектът им е едно от предложенията, които поставят сложните функции в една форма (отново елипса). Отрязаният от тротоарната линия ръб образува входа. В обема на елипсата е "насадена" обърнатата пирамида на голямата зала, с места, разположени двустранно на сцената. Покривът ѝ (в случая леко наклонената основа на пирамидата) и сценичната кула са използвани като зала под открито небе. Целият терен, както и покривът на елипсата са превърнати в парк.

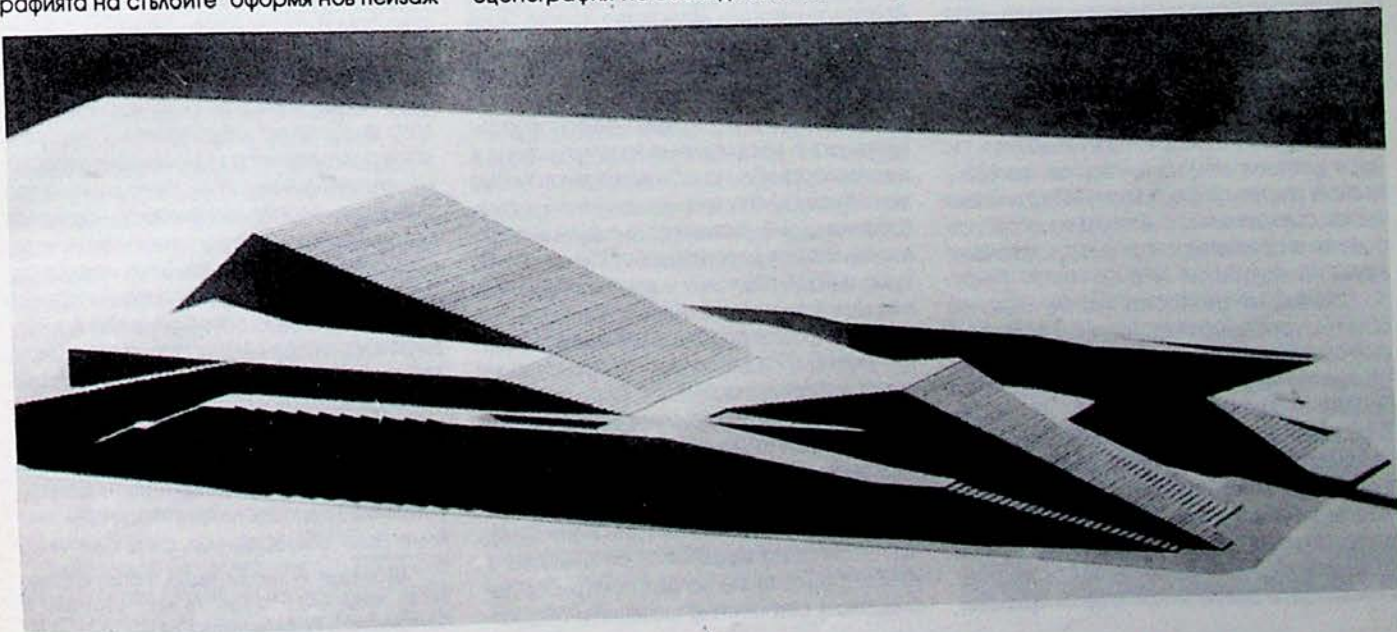
БОЯН РАДОНИЧ
ГОРАН РАКО
Хърватско

К О Н К У Р С

ЙОШИТО ТАКАХАШИ
Япония

Предложен е начин за съобразяване със средата и за създаване на декор чрез еднообразно членение. "Географията на стълбите" оформя нов пейзаж

(Дългия хълм, Големия хълм, Дългата долина, Гледащите се хълмове), който същевременно е динамична, едромасщабна сценография на всекидневието.

ВЪЗПОМИНАНИЕ ЗА ПЛОВДИВСКИЯ АРХИТЕКТ ХРИСТО ПЕЕВ

(1893-1956)

По повод стогодишнината от рождението му

Трайни следи в архитектурната ни наука остави един от най-изтъкнатите и възторжени изследователи на южнобългарското ни възрожденско архитектурно наследство арх. ХРИСТО ДИМИТРОВ ПЕЕВ (1893-1956), изявен самобитен сериозен и задълбочен архитектуровед, посветил на това наследство около три десетилетия от своя скромен, осмислен и достоен за подражание творчески живот.

Роден е на 16 август (ст. стил) 1893 г. в гр. Анхиало (сега Поморие), но през юношеските му години неговото семейство се преселва в Пловдив и той остава там до края на живота си. След гимназиалното си образование следва архитектура в Петроград (1912-1915) и в Дрезден (1921-1923).

Наред с частната си проектантска практика през 30-те и 40-те години арх. Пеев проявява влечение към научноизследователска дейност и участва в обществения живот на Пловдив, като развива голяма културно-просветна активност. Член е на Пловдивското археологическо дружество (1925), по-късно секретар, а през периода 1932-1946 г. е негов председател. Поради интереса си към музейното дело и паметниците на културата близо 25 години е член на музейния комитет на Пловдивския археологически музей, като безвъзмездно активно подпомага музейната научна дейност чрез компетентни съвети, заснемания на всички археологически разкопки, реставриране на редица културни паметници, участие в научните му издания и т.н. Той е дописен член на Българския археологически институт в София (от 1940 г.) и извънщатен сътрудник на Института по градоустройство и архитектура при Българската академия на науките (от 1950 г.).

Съзнавайки ценността и значението на архитектурното наследство в Пловдив, още в началото на 40-те години той е сред малцината наши архитектуроведи, които имат правилно отношение към проблема за издирването, заснемането, реставрирането и запазването на старинни къщи. През 1934 г. като председател на Археологическото дружество в Пловдив арх. Пеев поставя въпроса за запазването и откупуването на ценни от архитектурно гледище градски възрожденски къщи. Същата година публикува сво-

ята първа студия върху старите пловдивски къщи, в която прозират основните концепции на капиталния му посмъртно издаден едноименен научен труд. Като председател на Археологическото дружество Христо Пеев заснема прецизно 25 старинни къщи (1938) и основава фонд за написване история на Пловдив. През 1939 г. изпраща на министъра на просвещението научно обосновано и мотивирано предложение за откупуването и реставрирането на монументалната къща на А. Куюмджиоглу и превръщането ѝ в етнографски музей, а съвместно с видния археолог Д. Цончев реконструира "Хисар капия", къщата на Н. Недкович и други културни паметници. По-късно по негови проекти и указания са реставрирани или реконструирани много възрожденски жилища, църковни и манастирски сгради.

Около 30 години Хр. Пеев буди културните интереси на Пловдив чрез статии, научни съобщения, беседи, доклади и др., като проявява подчертано високо обществено съзнание в почти всички културни начинания. Проектантската му дейност се отличава с умело претворяване на архитектурното наследство в съвременни жилища и общест-

вени сгради, с целесъобразно съчетаване на архитектурата с технологическите процеси в проектираните от него производствени и складови сгради, преустройства и обзавеждане на магазини, оформяне на пансионни палати и др. Плодотворна е и дейността му в пловдивската териториална проектантска организация (1948-1953). Въпреки значителната и разнообразна творческа проектантска дейност Хр. Пеев посвещава много време на архитектурното наследство на Пловдив и околността му и с всеотдайност и безпределна любов и себеотрицание го изследва и популяризира, като публикува 43 статии и студии. По поръка на Българския археологически институт в София той изпраща в Берлин своята монография "Стари къщи в Пловдив", която е издадена на немски език (1943)*, но по ирония на съдбата целият неин тираж (с изключение на изпратения му единствен сигнален екземпляр, запазен в личния му научен архив) е унищожен от стихийен пожар в склада на печатницата. Няколко дни след неговата смърт излезе от печат трудът му "Студии върху българската възрожденска архитектура" (С., "Наука и изкуство", 1956, 190 с. и сл.).

Нашето обезверено тоталитарно общество не съумя приживе да оцени по достойнство самобитната народополезна творческа дейност на арх. Хр. Пеев, поради което го обрече на забвение и не отбеляза неговата 60-годишнина. Вина за това имаше цялата ни културна общественост, но преди всичко тогавашната малобройна пловдивска архитектурна колегия, която дори не проявяваше внимание към неговите научноизследователски интереси, занимания, изяви, постижения и успехи. Хр. Пеев изживяваше тягостно и с чувство на огорчение пренебрежителната незаинтересуваност и инертността на своите колеги. И така нерадостно той изживя последните години на своя самотвержен, честен и безкористен относително кратък житейски път, освободен от всякакви идейни и политически пристрастия. След смъртта му обаче инициативен комитет, включващ 75 негови почитатели и ценители - видни наши общественици, специалисти (ар-

* "Alte Häuser in Plovdiv" (Berlin, Florian Kupferberg Verlag, 1943. 44S., 10 Taf., 74 Abb. - Schriften zur Kunstgeschichte Südosteuropas. Bl. 2)

хитекуроведи, археолози, историци, етнографи, архитекти-проектанти, художници и др.), граждани и църковни дейци (начело с тогавашния български патриарх Кирил, същевременно и пловдивски митрополит, който извърши лично опелото при погребението му в София) предизвика пловдивските държавно-обществени институции за редица инициативи, значителна част от които бяха осъществени в началото на 1959 година. Именно тогава Хр. Пеев беше обявен за почетен гражданин на Пловдив, на негово име бе названа една малка улица (бившата ул. "Челино") в старинната част на града, поставени бяха паметни плочи с неговия барелеф в началото на тази улица и на къщата му (втората плоча за съжаление неотдавна брутално е изкътрена), на 6 март 1959 г. в Дома на дейците на културата в града бе уредено скромно възпоменателно честване, на което на вдовицата му бе връчен почетния знак, с който посмъртно го награди Пловдивският градски народен съвет, и беше огласено решението за назоваване на улица на негово име. На това тъжно тържествено честване нашият авторитетен учен-архитектуровед проф. арх. Милко Бичев (завеждащ катедра "Теория и история на архитектурата" в Архитектурния факултет в София) произнесе прочувствено и дълбоко по съдържание похвално "Паметно слово за архитект Христо Пеев" (публикувано изцяло в сп. "Архитектура", кн. 2/1959, с. 38-39). В доклада си М. Бичев оцени високо изследванията на арх. Пеев и като обобщение отбеляза, че "...Христо Пеев откри за нашата наука пловдивската къща от Възраждането и няма съмнение, че тази негова заслуга е достатъчна да запази завинаги името му в българската архитектурна история", че "... ако обаче образът на нашата възрожденска архитектура се очертава все по-ясен, по-пълнен, по-богат и по-внушителен пред нас, заслугата за това се пада на онзи фаланга от изследователи, сред която Христо Пеев стоеше без съмнение на едно от челните места" и че "в изследването на пловдивската възрожденска архитектура на Христо Пеев принадлежи самото челно място".

Дългогодишните проучвания на арх. Хр. Пеев дадоха ценни резултати. С обилен фактически материал, с какъвто малцина наши изследователи могат да му съперничат, с голяма ерудиция, с правилен научен подход, с верен усет и с високо патриотично чувство той постави в прагматичен аспект пред архитектурната ни общественост редица съществени нови проблеми. За всестранното изследване на възрожденската ни архитектура той обръщаше внимание и на най-малките подробности, на най-незначителните на пръв поглед неща. Големото вникване в детайла на архитектурните елементи беше основен метод в изследователската му работа. В своите изследвания той не се плъзгаше по повърхността на общите въпроси, а стъпка по стъпка достигна до основните концепции.

Резултатите от изследванията на Хр. Пеев върху пловдивската възрожденска архитектура са значителни. Освен с голямата си

теоретична научна стойност те са ценни и като документални свидетелства за отдавна несъществуващите сгради, които не са били пощадени и от времето, и от неблагоприятни атмосферни фактори и условия, и от физико-химични въздействия, и от небрежността и невежеството на техните столани, и от безгрижието на градските общински власти, и от нескопосни улични и дворни регулации и т.н. Освен запазените до днес стари пловдивски къщи на Трихълмието в Стария град, на които се дивят и специалисти, и обикновени граждани, и многолюдни туристически групи, и представителни чуждестранни делегации, през 30-годишния изследователски период на Хр. Пеев са съществували значителен брой възрожденски къщи и в близки, и в по-отдалечени градски части. Хр. Пеев запечатва за градската историческа памет някои по-характерни примери. И заслугата за това е единствено и безусловно негова. В резултат на много "модернизации" е невъзвратно загубено ценно архитектурно богатство.

Последната книга на Хр. Пеев придобива още по-голяма стойност и поради факта, че половината от разглежданите в нея къщи през 1956 г. вече не съществуват в първоначалния си вид според авторовите описания (16 от тях са съборени, а 8 са преустроени и видоизменени), а също така липсват и голям брой от публикуваните архитектурни елементи и детайли (еркери, комини, алафранги, метални обковки, дърворезбени тавани и др.). Неуморната проучвателна и събирателска дейност на Хр. Пеев ни е документирала чрез архитектурни заснемания и документални фотоснимки голям брой ценни архитектурни творби от миналото на Пловдив. Красноречив в това отношение е примерът с един забележителен архитектурен паметник, който поради лошо стопанисване е съборен от последния му собственик през 1935 г. Това е великолепната къща на хаджи Лампша, известна днес като "Балабановата къща". Тя е добре ситуирана в своята среда забележителна късновъзрожденска двуетажна жилищна сграда със сложна и богата пространствена композиция от многобройни помещения, интересни интериори на взаимно свързани отворени и преливащи се пространства с прекарна стенописна украса и дърворезбени тавани. Архитект Хр. Пеев е направил навремето подробно архитектурно заснемане и ни е завещал обстойна архитектурна характеристика, фотоснимки и детайли на архитектурни елементи. Именно въз основа на този документален материал специалисти от пловдивския филиал на Националния институт за паметниците на културата (НИПК) изработиха реставрационен проект на къщата и през 70-те години го реализираха. Възстановената къща се превърна в притегателен културен център на Стария Пловдив - тук се организират многобройни художествени изложби, камерни концерти, поетични рецитали и други културни прояви. И в крайна сметка тази уникална реставрация безспорно дължим на завещаната от Хр. Пеев документация, публикувана в книгата му.

Капиталният научен труд на Хр. Пеев "Пловдивската къща през епохата на Възраждането" (С., "Техника", 1960, 491 с. с 512 ил. и прил.), плод на дългогодишния негов проучвания, има много по-широк обхват и се отличава със задълбоченото изследване на проблематиката от първата му студия "Старите пловдивски къщи" (1934) и издателната в Берлин на немски език кратка монография с подобно заглавие (1943). Авторът го представи в издателството няколко месеца преди неочакваната си смърт. Вследствие на внезапното тежко заболяване Хр. Пеев не можа да се запознае и да се съобрази с констатациите, препоръките и предложенията на вещите рецензенти проф. Т. Златев (1885-1977) и проф. М. Бичев (1897-1972). Поради преждевременната смърт на Хр. Пеев трудът му беше дооформен, частично допълнен, редактиран и издател при твърде особена и утежена обстановка. Запазен е неговият характер, без да се изменят авторовите постановки, но бяха взети предвид някои предварителни бележки на Хр. Пеев в текста и по илюстрациите за необходимите справки, съпоставяния и уточнения, съкращения и резюмирования, както и за набавяне на съответни подходящи за онагледяване чертежи и фотоснимки. Като научен редактор посветих на посмъртното издание на тази обемиста книга почти пълни две години. Бях до известна степен улеснен благодарение на дълготрайното ми професионално общуване с автора през 1955 г. при редактирането на предходния ми труд "Студии върху българската възрожденска архитектура" и предварителните целенасочени разговори и обмяна на мисли с него по отношение на предстоящия за дообработване ръкопис (включително илюстративния материал) на този труд. Хр. Пеев достойно оцени съвместната ни работа през 1955 г. и оказаното му от мен професионално и редакционно съдействие и (дължен съм да призная с чувство на гордост) много разчиташе почти до последните си дни на моята колегиална помощ при редактирането и на този значителен по обем научен труд. Очаквах той да преодолее кризата при тежкото си заболяване и се надявах, че ще оздравее и бързо ще се възстанови крехкия му организъм, но ... уви - природните закони са неумолими, смъртта му настъпи внезапно. Почина в София в дома на дъщеря си на 30 септември 1956 г. в разцвета на своите творчески сили, оставяйки незаличими следи в архитектурната ни наука. Последният му посмъртно издаден научен труд остана траен паметник не само за самия автор, но и за историята на града. Той отдавна е библиографска рядкост и заслужава да бъде преиздаден.

Преди 37 години българската архитектурна наука загуби един прекарсен колега - изтъкнат и вещ познавач на пловдивската възрожденска архитектура, който беше и един от най-възгоржените нейни ценители и пропагандатори. Наш дълг е да запазим скъп спомена за него.

ЕМИЛ МОМИРОВ

МОСТЪТ СОФИЯ - РИО ДЕ ЖАНЕЙРО

Архитект Асен Михайловски (1903 - 1993)

През 1946 година най-модерният български архитект Асен Михайловски, по това време търговски съветник в посолството ни в Стокхолм, е пред избор да се завърне в България, но при съмнителна свобода за творчество, или принудителна емиграция. Патентовал нов тип фотоапарат за архитектурна фотография, с получените средства 43-годишният архитект заминава със семейството си в Рио де Жанейро. Така завършва яркото си дело у нас, за да започне плодотворен период в Бразилия.

Синът на д-р Кръстьо Михайловски е от здрав македонски род. Баща му, военен лекар, работи в различни гарнизони и младият Асен от детството си е свикнал бързо да се адаптира. Учи във Враца, Плевен и София. Диплом за архитект получава с отличие в Дармщад - люлката на Югендшил - немския сецесион, оглодил с новите си идеи цяла Европа. Още като студент познава развитието на европейската култура и възприема идеите на "Баухаус" и френския конструктивизъм.

В София той упорито търси българско звучене на модерната архитектура. Това може да се проследи от хотел "Славянска беседа" през кино "Европа-палас" и особено в Централната пощенска палата; от модерните вили и жилищни кооперации до къщата му в Драгалевци - приказка от камък и дърво. Търсенето на български израз на модерната архитектура е недоизвървян път.

По време на престоя си в Стокхолм жадно поглъща историческите корени на Скандинавия и вече оформящата се северна регионална школа - Елиел Сааринен, Ериксон, Алвар Аалто. Книгата му за скандинавската архитектура с колекция от негови фотоси е отнесена в Бразилия.

Бразилия, втората родина на Михайловски, е обширна и бързо просперираща. Преодолявайки огромната конкурен-

ция, българинът успява да пробие в проектирането на кинотеатри. Трамплинът за това е софийският кинотеатър "Европа-палас". За петнадесет години той проектира и строи над 15 кина в Рио де Жанейро. Книгата за скандинавската архитектура ще почака да бъде издадена. Сега той упорито работи по архитектурата на португалския барок в Бразилия. А бразилската архитектурна школа: Луцио

Коста, Оскар Нимайер, Алфонсо Едуардо Рейди, вече ярко очертава национална специфика. Този бразилски аромат търси и Михайловски, пътувайки от Байа до Сао Пауло и рисувайки и фотографирайки градчета, природа и хора. Дъщерите му Веселина (Лина) и Доли завършват архитектура и като баща си в проекти и рисунки търсят хармонията.

• • •

▼ *Сградата на Централна поща в София*

*Част от
художественото
наследство
на арх. Михайловски*

Съдбата за втори път поставя на изпитание уморения от работа 63-годишен, творец. Нито едно от многобройните му кина не е горяло благодарение на неговия патент за химична обработка. Изгаря офиса на инвеститора му и след това разположеното над него проектантско бюро. Всичките му проекти, фотоси и архиви със завършените му трудове се превръщат на пепел...

Като героя на Киллинг, маестро се оттегля в малката си вила край Рио и започва отново от нулата. Вместо в проекти той вече търси душата на архитектурата в картини. Усъвършенства акварела, черната и цветната графика и маслото. Многобройните му впечатления от необятната Бразилия и от пътуванията му в чужбина се превръщат в чудни по колорит и композиция творби. Възстановил фотолaborаторията си, той възстановява и цикъла "Португалски барок".

На изложбата в салоните на Софийската градска библиотека през есента на 1993 г. бяха показани фрагменти от тези цикли. По-слабо бе застъпено бразилското му архитектурно творчество. Можеше да се видят и много от българските му проекти и реализации.

Преди петдесет години излиза първата книга на автора "Архитектурно проектиране". Тя заедно с втората ѝ част - 1946 година, бяха настолни книги на младите български архитекти. В тях и в българските архитектурни журналы са публикувани не само негови проекти и реализации, но и оригинални градоустройствени идеи. Той смело предлага бул. "Цар Освободител" и Цариградското шосе да се превърнат в софийските "Шанз-Елизе, а Борисовата градина да протегне ръка на Слатинския редут. Вместо това въпреки общественото мнение тоталитаризмът създаде самолетната писта, вкарала в центъра външни паразитни транзитни потоци. Възстановяването на булеварда, макар и с компромиси, и отклоняването на транзитното движение е един от най-важните завети на стария майстор.

Модерна, но хуманна и нашенска архитектура ни показва майсторът в книгите си и в двете вили в Драгалевци.

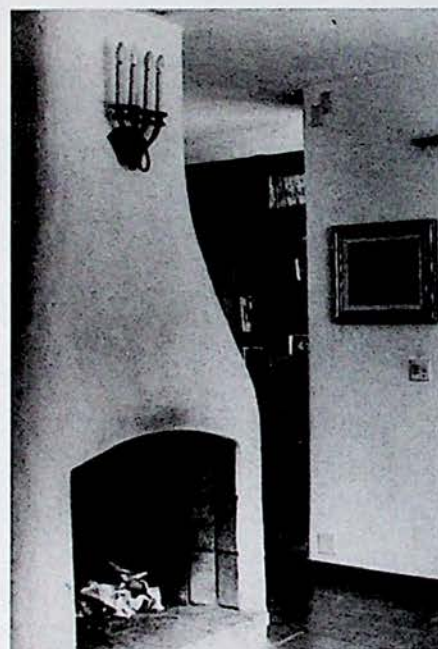
Мостът София - Рио де Жанейро. България - Латинска Америка не е прекъснат. Творческите контакти с българските колонии там и между двата континента оплождат идеите и обогатяват културата.

Преди петдесет години Стилиян Чилингиров публикува книгата си "Какво е дал българинът на другите народи". В днешния тежък период на разруха, объркване и разединение опора може да бъде този пример на възврънатата памет и националното ни достойнство.

Йордан ТАНГЪРОВ

Старата на ул. „Московска“ № 5 в София

Интериор от жилището на арх. Михайловски в Бразилия

Жилищни сгради на бул. „Цар Освободител“ в София

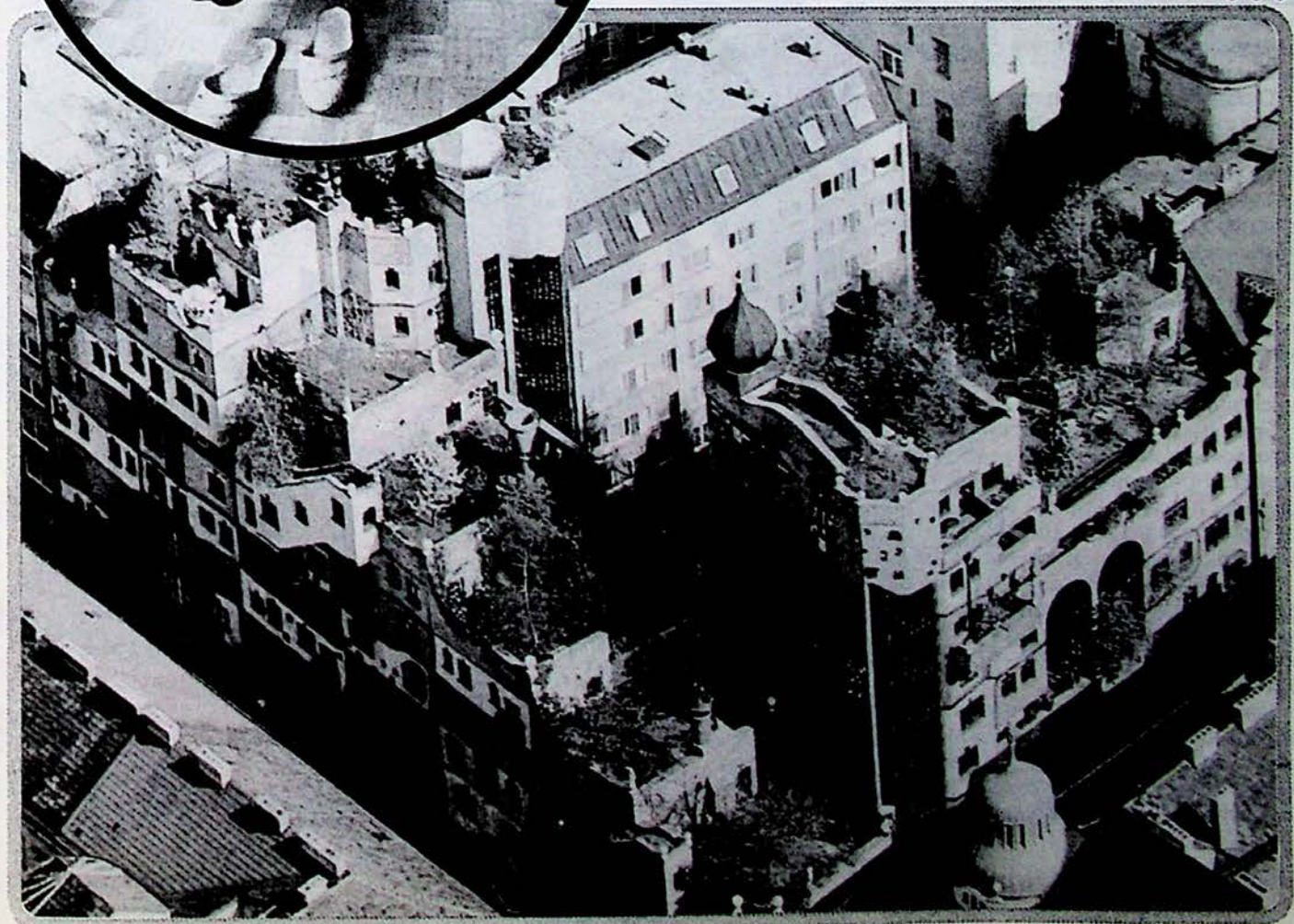
АРХИТЕКТУРНАТА АТРАКЦИЯ НА ВИЕНА

• ХУНДЕРТВАСЕР •

Името и творчеството на австрийския художник Хундертвасер са познати на нашата общественост от изложбата му преди години в София.

Преди десетина години в книгата на проф. Мархарт "Жилищното строителство във Виена - 1941-1983 година" бе публикуван проектът за тази сграда, в която разпределенията в жилищата отговаряха на възприетите норми. Фасадното ѝ оформяне обаче бе доста необичайно, коренно различно от обликa на сградите от този период. Откровено казано, особеният начин на пластичното и цветовото решение на фасадата в разрез с архитектурната логика ме навеждаше на мисълта, че, така изпълнена, сградата ще бъде доста чудновата.

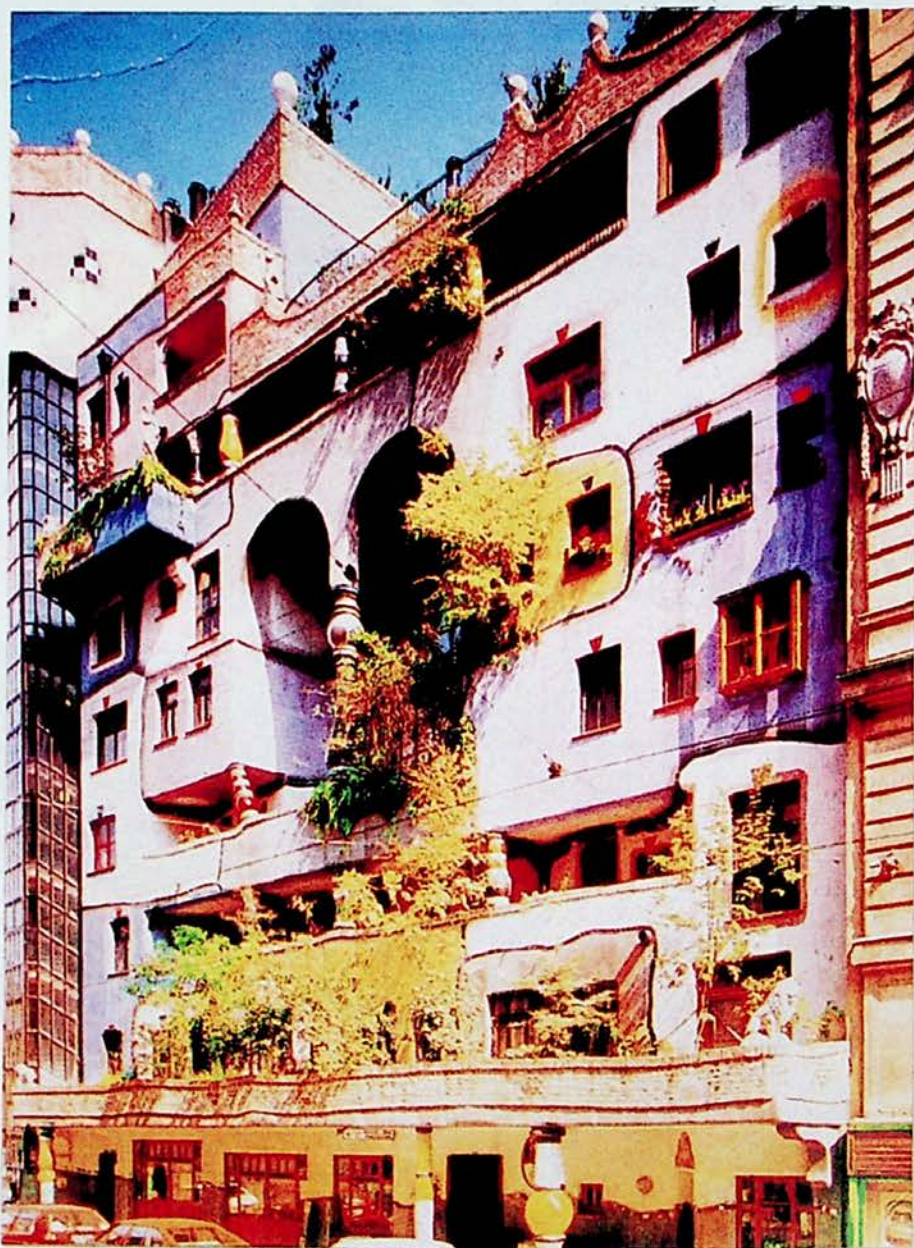
Преди известно време имах възможност да посетя Виена и съвсем естествено пожелах да потърся осъществената вече сграда и да придобия лични впечатления...

Картина от
Хундертвасер

Фрагменти от
екстериора

ния, още повече след като бях чул, че тя се е превърнала в архитектурен хит.

И наистина при посещението си бях изненадан от многобройните туристически групи - германци, италианци, японци и др., които непрекъснато запечатваха чрез фотоапаратите си спомена от нея. Имаше всред тях дори и двама слепци с придружители, които с ръцете си опипваха колоните при входа.

Сградата е построена през 1983-85 г. по идея на Хундертвасер и по планове на Ателие 19 при Общинския съвет на Виена с ръководител арх. П. Пеликан.

Терасовидното оформяне на сградата варира от 3 до 7 етажа, със стъпаловидни еркери, преминаващи през два етажа, балкони, веранди и тераса над част от приземния етаж. Разнообразие има и в предимно двустайните и мезонетните жилища, чиито брой е около 50. Асансьорните и стълбищните клетки завършват с куполи.

Чрез външна стълба е достъпна терасата, която е използвана за кафе-сладкарница. Прозорците са с най-различна големина и са разхвърляни по фасадата, а очертанията на отделните апартаменти са боядисани с различни цветове.

Използваният за фасадното оформяне материал е обикновена мазилка и тухлена облицовка, като са инкрустирани различни по големина и цвят керамични плочки.

Покривните тераси са затревени и на места има посадени доста цветни и дървесни насаждения, които придават на сградата специфичен характер. Малки скулптурни фигури по фасадата и на те-

расите допълват разнообразието.

След като усетили интереса, който тази сграда предизвикала, през 1990-91 г. авторите допълнително преустройват в същия дух разположената отсреща стара сграда от началото на столетието. Използвана по-рано като гараж за конната поща, а напоследък като бензиностанция, сега тя е оформена като търговски център.

От входа на този център е достъпно значително като обем пространство, в средата на което е разположен мраморен бар-плат с оформен по средата му улей с течаща вода.

В обсега на това пространство кръгово са изградени различни по големина магазини и художествена галерия на два етажа. В по-голямата си част експонатите са сувенири на тема "Хундертвасер" - книги, плакати, картини с различна големина, дърворезби и статуетки, дамски чанти, шоколади, бисквити и други.

Подът около магазинната част е покрит с керамика, павета, мрамор и фаянс, не е равен, а има неравномерно преливащи се издатини, което налага посетителят да внимава, когато ходи. По същия начин са оформени и тротоарите около разноцветния фонтан от мрамор и керамика.

Фактът, че двете сгради намират място в почти всички рекламни издания и книги за Виена под името "Хундертвасер", достатъчно убедително говори за идейното творческо участие на художника.

Роден във Виена през 1928 г. с името Щоувасер, впоследствие изменено на Хундертвасер, още в детските години той проявява своите заложби. През 1948 г. завършва живопис в курса на Егон Шелие.

• • •

◀
Фрагменти от
екстериора

● ● ●
 Още в началото на своето творчество световноизвестният художник, който има свой характерен стил, е изявен еколог и отявлен противник на антихуманното и стерилното в архитектурата.

Особено силно впечатление оставят у него къщите с така наречения "жив покрив" в Нова Зеландия, фактически озелененият покрив, къщите-лодки и къщите-яки в Китай и в пустините на Африка, защото в тях през лятото е студено, а през зимата топло.

Вместо стерилните бетонови блокове той препоръчва да се изградят кули-вишци градини, терасовидни и спираловидни къщи с "жив покрив", в които зелените пречиства въздуха и има изобилие на кислород.

Някои негови мисли и изказвания дават ясна представа за принципите, които защитава:

- Да направиш къща е твое човешко право.

- Хоризонталата принадлежи на природата, а вертикалата - на човека.

- Всичко, което е бяло през зимата, трябва да бъде зелено през лятото.

- Червеното и черното са най-подходящите цветове, защото не са стерилни.

- Необходимо е архитектът да се подчинява на желанията на обитателите на сградата.

- Най-важната роля на архитекта е да бъде технически съветник.

След като била изградена новата архитектурна атракция на Виена, в печата се появили доста критики и бележки:

- Задава се въпросът това архитектура ли е или живопис и дал изключителният интерес на публиката се покрива с качеството на сградата.

- Оригиналноста, която се харесва и която забавлява, не е всичко, защото тази колажно-жилищна архитектура по същност не отговаря на предназначението си.

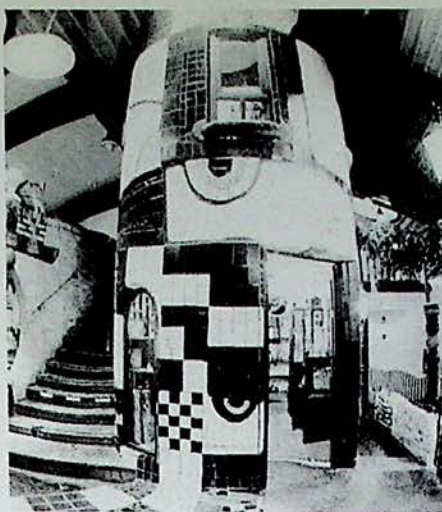
- Сградата е плод на "фантазиран реализъм", на липса на строителна логика, което е довело до една скъпоструваща преднамерена фасадна архитектура.

- Художникът може да унищожи несполучливата картина, но значителната стойност на несполучливата сграда не позволява това.

- Би трябвало да се обърне повече внимание на търсенето на нов от социално гледище тип гъвкави жилищни концепции и идеи.

- Във времето на всемирната урбанизация това е преди всичко само един провокативен експеримент.

Може би бъдещето ще покаже доколко принципите, залегнали в този експеримент, ще намерят почва и последователи.

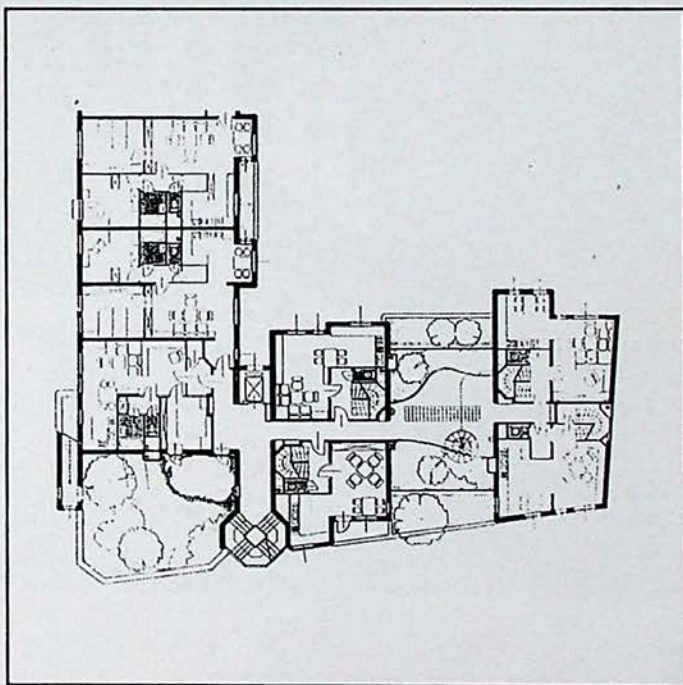

Фрагмент от интериора

Макет на друго предложение на "ХУНДЕРТВАСЕР"

Разпределение на типов етаж

Макет на сградата

Асен ТОПРЕВ

СИМФОНИЯТА НА АКВАРЕЛА...

Да се вижда означава да се работи, да се вижда означава, че е необходимо да се свърже светът, светът с човека и човекът със света. Някога в парижките приюти за слепи като "Кенз-Вен" са назовавали виждащи братя неслепите мъже и жени. Подобно братство свързва твореца-художник с хората, които не са обвити от пълното було на умствената и духовната слепота, те дори много често са дееспособни да използват естетическото зрително сетиво - окото. Те не могат да различат грозното от красивото, пропорциите от перспективите, оттенъците от съотношението на тоновете багри. От съкровената близост между този, който показва, и този, който гледа, между учителя и ученика, от връзката познание-мирознание, знание и не-знание, между откровението и откриването се ражда схващането за истинност на образите от действителността и природата. Ролята на художника е да бъде учител, да просветлява най-неподатливите погледи, да учи как трябва да се гледа на четмото, което е като семафор в дългия и трънлив път от словото до рацията.

А работата на художествените критици е да предадат със силата на перото възмущението от богатството на картините. Те са също виждащи братя, но тяхната роля рядко се счита за творческа, а тя е твърде опасна и неблагодарна. За нея големият френски поет сюрреалист и символист, естетът Пол Елюар пише: "Художниците ни дават нови очи, а художествените критици - очила". Истинският художник винаги се старее да каже всичко със силата на четката, защото хората се нуждаят от деня, защото всеки копнее за истинска светлина. Когато силите на духовния апокалипсис обхващат света, човешкият поглед става зъл, алчен, отмъстителен. Личност с такъв поглед не е в състояние да види мощта на вечното непреходно изкуство и тогава наистина се превръща в гледащ слепец. Рядко се срещат почитатели на изобразителното изкуство (и на изкуството въобще), които са истински виждащи. Още по-страшно е, когато художникът-творец започва да ослепява и да отразява духовния хаос (който също може да бъде предаден отлично с нанесените хаотично багри върху платното). Едни измежду малкото художествени зали, в които почитателят на истинското изкуство се среща с акварелната симфония на тоновете (за жалост това не са изложбе-

ните зали на СБХ), са залите на Съюза на архитектите в България, където 2 пъти, дори 3 пъти месечно се устроят изложби на членове на съюза (към който има и секция на архитектите-художници). Това става в красивата архитектурна постройка, намираща се на ул. "Кракра" №11, бивша ул. "Димитър Полянов", в която и на двата етажа има изложбени зали.

С влизането си в салона на първия етаж на САБ с подредените картини погледът е обхванат от невероятната светлина, която излъчват пейзажите на арх. Стефан Матеев. Тяхната цветова гама успокоява със свежестта си очите. Тези акварелни симфонии са израз на неговия възрожденски дух и същевременно изказ на чистотата на съзнанието и на духовния свят на автора. Няма кътче от родината, където неговият крак да не е стъпил, а точно то му и чисто око да не е видяло и отразило с помощта на четката красотата на родната природа, която непрекъснато продължава да го омайва. Не е случайна и приликата по стил и багри с големите майстори на родното изкуство на акварела Константин Щъркелов и Йордан Гешев (дълго време низвергнати от живковистите и все още забравени). Разликата е в това (въпреки че арх. Матеев се е учил от тях и е личен приятел на г-н Щъркелов), че архитектът има подчертано индивидуален стил и почерк, без да пропускаме факта, че е достоен ученик на своите учители.

Арх. Матеев реалистично и с голяма любов рисува това, което вижда. В неговото акварелно творчество възрожденските архитектурни линии се смесват с полифоничната акварелна красота на родния пейзаж. Всичко това творецът е изразил със силата на четката и с подчертано чувство за мярка, без да бъдат нарушавани законите на изобразителното изкуство и на архитектурата. С очите на родоло-

беца арх. Матеев майсторски ни поднася пейзажи от натура от Арбанаси, Велико Търново, Несебър и др. Шедьовър в изложбата му е картината "ЕСЕН".

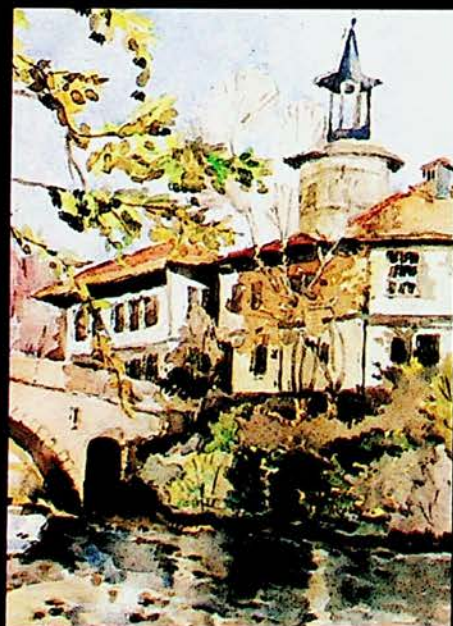
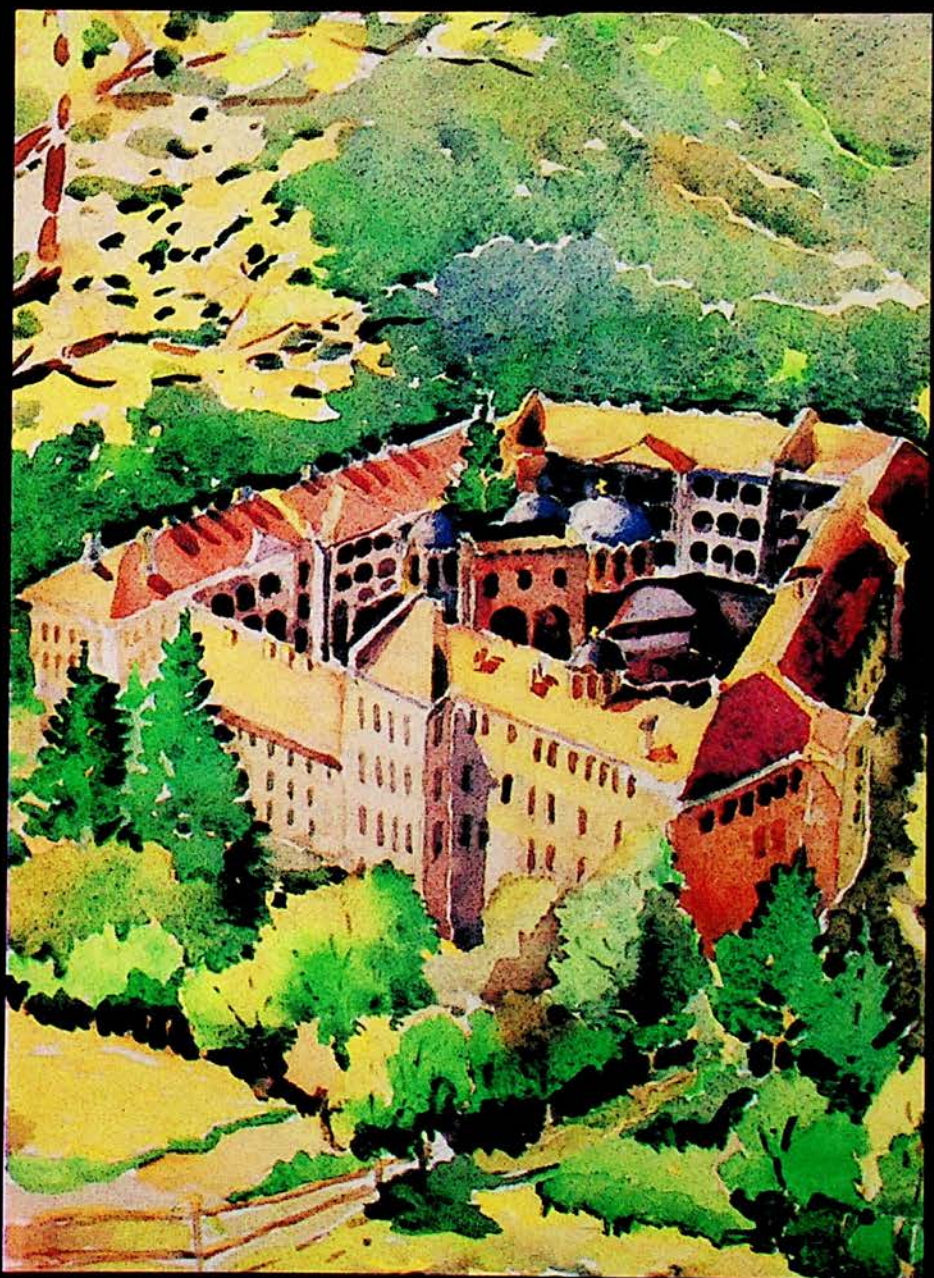
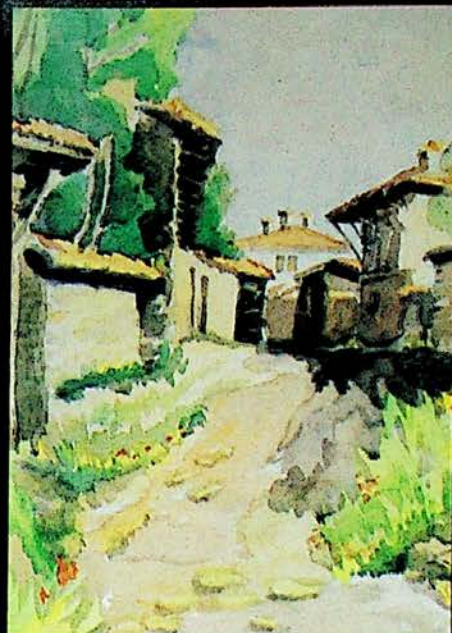
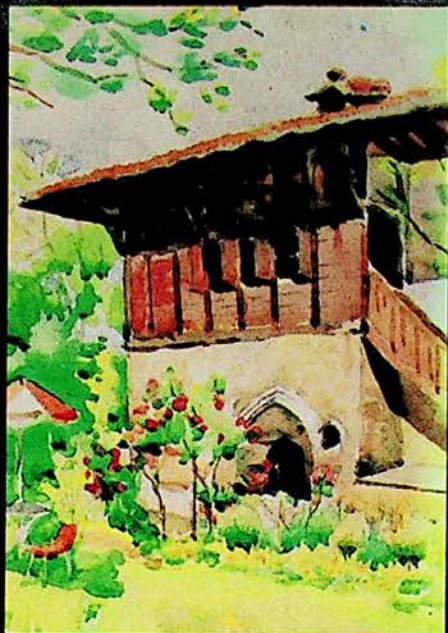
Интересно и точно е видял архитектът-художник източната култура и е изобразил настроението си от видяното в Дамаск - многото джамии и минарета, нанесени върху картоната със специфичната цветова гама, особено "УЛИЦА В ДАМАСК", пейзажът, който бих назовала "Привечер в Дамаск", където г-н Матеев предава всичко с нюансите на бледо и тъмносинята багра.

В 34-те платна тематиката не се повтаря, навсякъде проличава индивидуалният почерк на човека, архитекта, художника. Не е случаен и фактът, че още по време на откриването на изложбата най-интересните пейзажи на г-н Матеев бяха откупени, защото най-верният съдник на твореца е зрителят, а не критикът. А творецът е щастлив тогава, когато вижда, че творчеството му радва окото на хората, стопля ги, кара ги да гледат с по-добри, по-човешки очи. Акварелните пейзажи на арх. Матеев са истинска полифонична симфония на светлите багри.

Талантът е дар Божий. Много художници, отдали се на акварелното изкуство, могат да завидят на този дар на г-н Матеев, съчетан с дарбата на архитекта, даден му от Бога заради неговата чиста душа и светло съзнание, намерили изказ в картините му, пресъздадени с ръката на майстора пейзажист-авкарелист, който достойно може да заеме своето място сред колосите на това изкуство. Нека по-често изложбените зали на САБ бъдат окото към света на истината, на правдата, на действителността и красотата.

Елка КАМБУРОВА

Акварелите
на
Стефан
Матеев

Устройство за локално отопление "Мелина"

с ползване на нафта
автоматично управление

- задаване на t°
- задаване на времетраене на процеса

стоманени и панелни радиатори
произведени в Серес, Гърция.

Модификации за отопление на площи:

- до 80 м² - 20 000 ккал/час.
- до 120 м² - 30 000 ккал/час.
- до 150 м² - 40 000 ккал/час.
- до 7000 м² - 2 000 000 ккал/час.

ЗА ПЪРВИ ПЪТ У НАС

Отоплително устройство		Мелина		
Капацитет	Kcal/h	20000	30000	40000
Максимално налягане	At	4	4	4
Напрежение	Volt	220	220	220
Компенсатор	Лит	18	18	18
Височина	см	800	950	950
Ширина	см	500	500	500
Дължина	см	720	720	720
Диаметър към комина	см	120	120	120
Тегло	Kg	110	135	150

Търговско представителство

"BEST-PANEL"

София, ул. "Цар Самуил" 80, тел 83 19 01
президент Стелнос Везирлиандис

Производствена база:
Берковица 3500
Индуриална зона

Офис и управление:
Берковица 3500, Бл. Бор 2
Тел.: /0953/ 61 52, 79 38, 25 14
Факс: /0953/ 79 39
Телекс: 38305 CASTEL BG

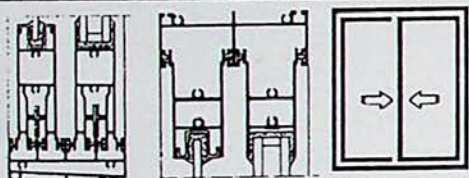
Офиси за поръчки:
София, ул. "Цар Симеон" 86,
тел./факс: /02/ 83 55 35
Бургас, ул. "Македония" 11,
тел./факс: /056/ 2 60 86
Варна, ул. "Княз Борис I" 6,
тел.: /052/ 22 51 14,
факс: /052/ 25 21 75
Пловдив, панаирна палата 5
тел.: /032/ 55 06 04

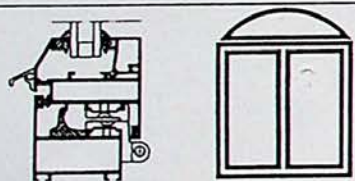
castel co®

АЛУМИНИЕВИ ВРАТИ И ПРОЗОРЦИ

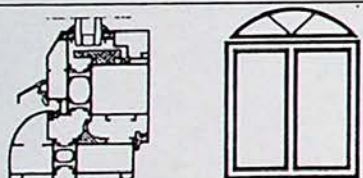
Система
"AL-PIN" 2000
Плъзгащи
се врати
и прозорци

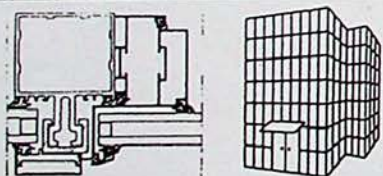
Система
"AL-PIN" 4000
Врати
и прозорци -
нормално и
комбинирано
отваряне

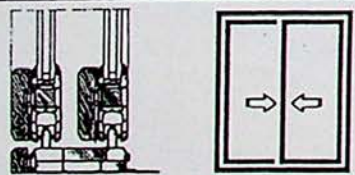
Система
"AL-PIN" 5000
Врати и прозорци -
нормално и
комбинирано отваряне
с подобрено
топлоизолаци
(прекъснат полимерен
мост)

Система
"AL-PIN" 6000
Структурно
остъкляване
на фасади

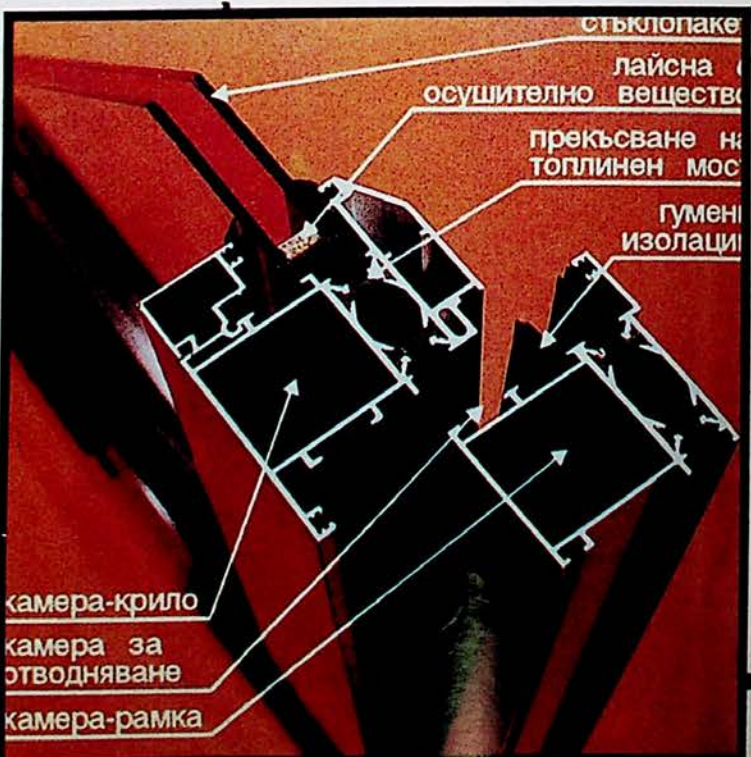
Система
"AL-PIN" 7000
Плъзгащи се врати
и прозорци с
декоративно
дървено покритие

Система
"AL-PIN" 8000
Врати и прозорци -
нормално и
комбинирано
отваряне с
декоративно
дървено покритие

- неограничен избор на архитектурни решения
- голямо обкръжение за комбинирано отваряне
- нова естетика за градската среда
- качество на материалите
- бързина на изпълнение на поръчките
- коефициент на топлопреминаване по-добър от 2.6
- коефициент на погтмискане на шума по-голям от 3.6 db

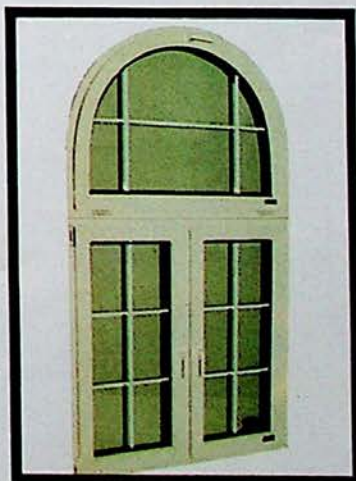
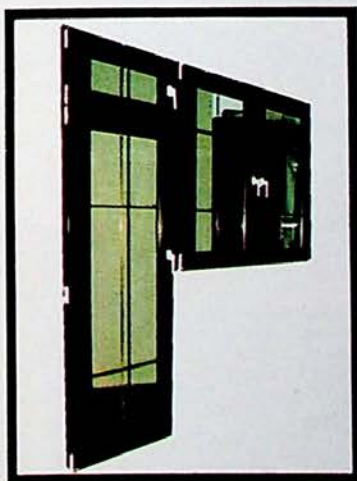
ПЛАСТМАСОВИ ВРАТИ И ПРОЗОРЦИ

- в бяло
- с външна алуминиева капачка
- с фолио имитиращо махагон, дъб и ела
- с коекструдирани акрил във всички цветове

Гарантира топло и шумоизолация, повече от 50% спестени разходи за топлинна енергия и висока степен на комфорт чрез:

- многокамерен пластмасов профил, гарантиран за 50г. употреба - Австрия
- тройни каучукови уплътнители - Селперит;
- двубариерен херметичен стъклопакет - Германия

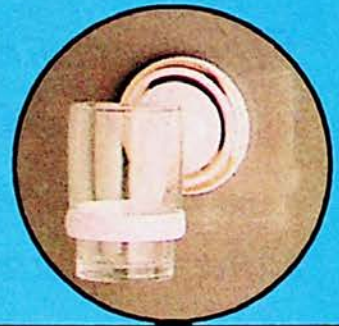
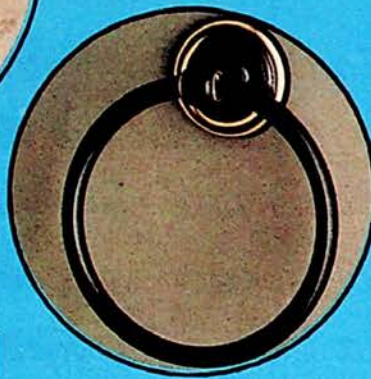
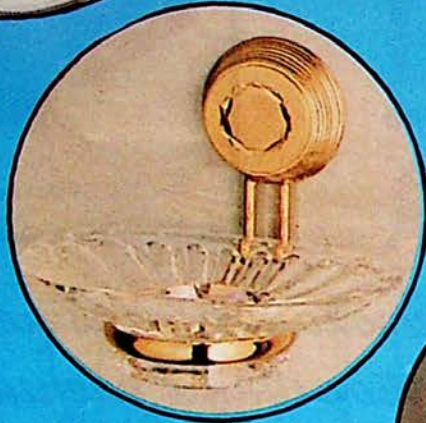
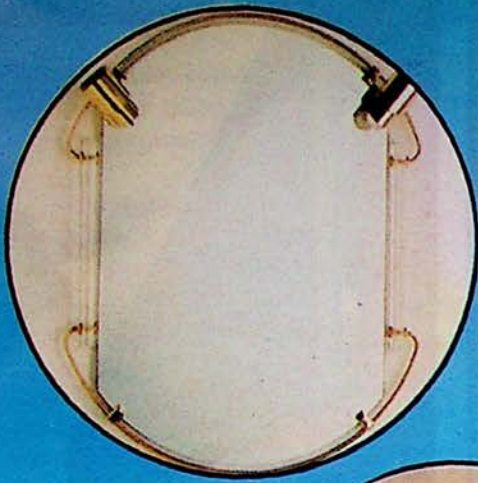

- коефициент на топлопреминаване по-добър от 2.6
- коефициент на погтискане на шума по-голям от 36 db.

- ПРОЗОРЦИ С НОРМАЛНО И КОМБИНИРАНО ОТВАРЯНЕ
- ПЛЪЗГАЩИ СЕ ВРАТИ И ПРОЗОРЦИ
- КАСЕТИРАНИ ПРОЗОРЦИ
- ФРЕНСКИ ВРАТИ
- ПАТИОВРАТИ И ПРОЗОРЦИ
- ОКАЧЕНИ ФАСАДИ
- ПРОЕКТИРАНЕ И ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЗИМНИ ГРАДИНИ
- ОСТЪКЛЯВАНЕ НА ТЕРАСИ
- ДИРЕКТЕН ВНОС ОТ ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКИ ПРОИЗВОДИТЕЛИ НА ПРИЕМЛИВИ ЦЕНИ
- ПРОЕКТИРАНЕ И ОФОРМЛЕНИЕ НА ЖИЛИЩА, ОФИСИ, БАНКИ И ХОТЕЛИ

БАНЯТА ЛУКС И УДОБСТВО

БОГАТА ГАМА ОТ
САНИТАРЕН ФАЯНС И
ПРИНАДЛЕЖНОСТИ ЗА БАНЯ

ПРЕДСТАВИТЕЛ ЗА БЪЛГАРИЯ

INDUSTRIAL TRADING
LAINTEX VETERANI, S.A.

София 1606, бул. "Ген. Скобелев" 59,0х. Г, ет. 3,
тел. 51 51 75, 51 55 25, 52 57 66, факс 51 51 10

ДОМАКИНСКИ МИВКИ **BLANCO**

ИДЕАЛНИЯТ РАБОТЕН ЦЕНТЪР В КУХНЯТА

ПЕСТЯТ ВРЕМЕ
НЕНАДМИНАТИ ПО
ДИЗАЙН
ЦВЯТ
МНОГООБРАЗИЕ
И КОМФОРТ

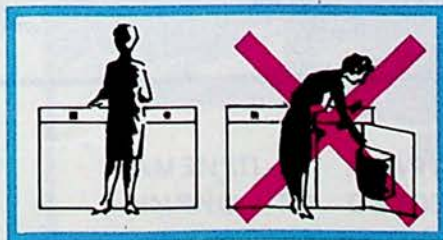
Името на германската фирма **BLANCO** е познато в над 90 страни по света като синоним на интелигентност и качество на продукта. Богатият спектър от цветове, форми и материал на мивките хармонира на всеки тип кухненско обзавеждане. Ергономичният им дизайн и предлаганите екстри, красивите

и функционални смесителни батерии превръщат работата около мивката в истинско удоволствие, а кухнята - във Ваше любимо помещение.

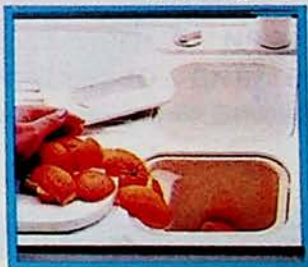
Официален вносител
за България
ЕВРОТУР А. Б.
КОМЕРС ООД
тел.: 46 72 66, факс: 46 73 87
Магазин:
ул. "Раковски" 63

ИНТЕЛИГЕНТНО ОСВОБОЖДАВАНЕ ОТ ОТПАДЪЦИТЕ - БЛАНКО БОКС

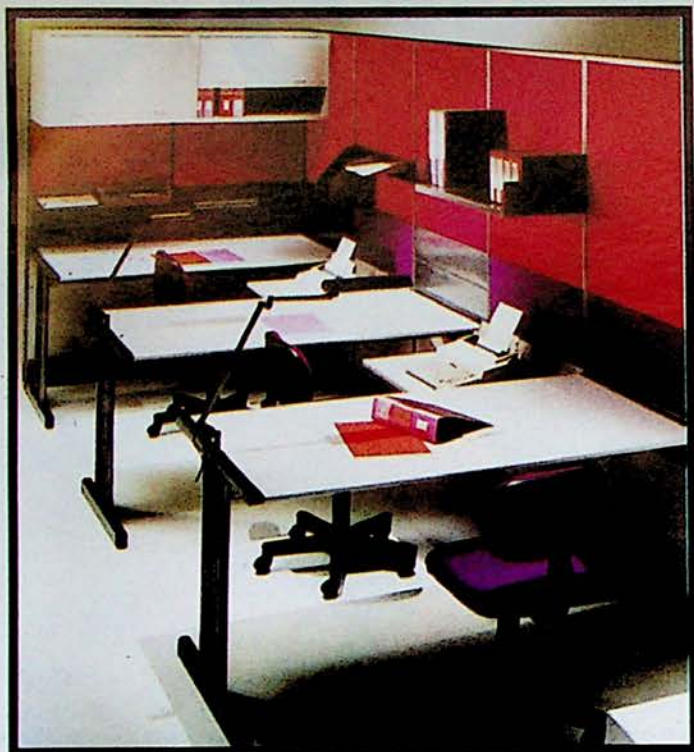

Просто отваряте капачето върху плота на мивката, пускате отпадъците, затваряте и готово.

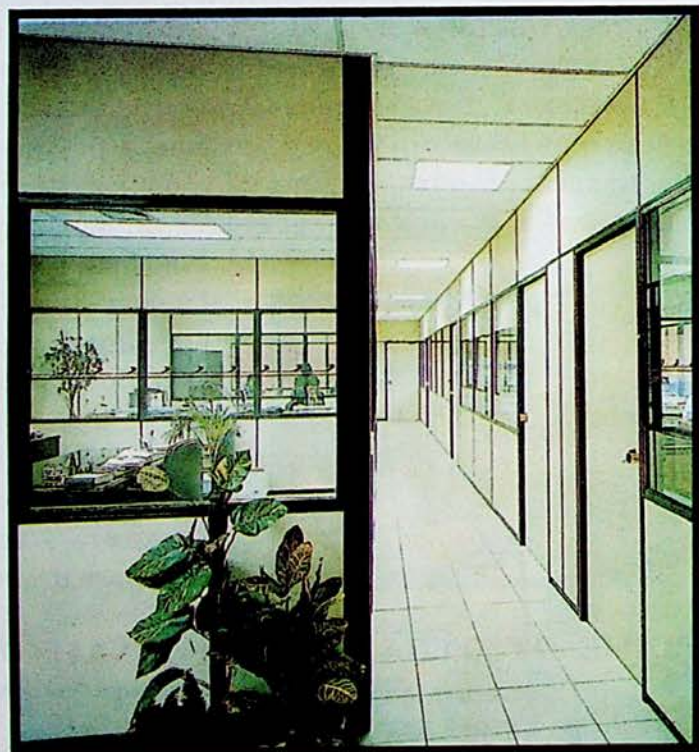

Всичко е скрито в кофата за отпадъци, монтирана на релса в шкафа под мивката.

Край на навеждането!

- **обзавеждане на
магазини**
- **всички видове
аксесоари**

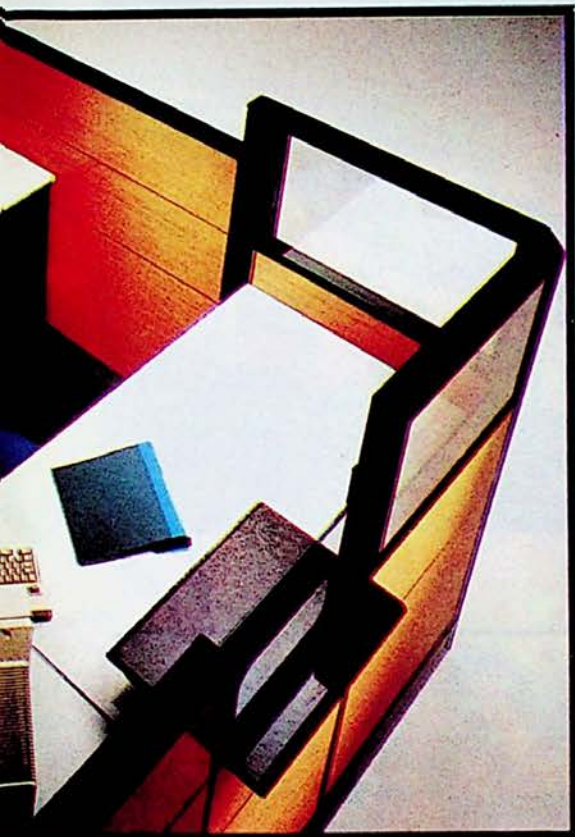
ФИРМАТА ТЪРСИ ДИСТРИБУТОРИ В ЦЯЛАТА СТРАНА И ПРИЕМА
ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ВСЯКАКЪВ ВИД СЪТРУДНИЧЕСТВО ОТ ФИРМИ
ПРЕДЛАГАЩИ ОФИС ОБОРУДВАНЕ.

SORIN INTERNATIONAL

**ОФИС И БАНКОВО ОБЗАВЕЖДАНЕ
ОТ НАЙ-ДОБРИТЕ ИТАЛИАНСКИ ДИЗАЙНЕРИ**

- богат избор на мебели за офиси и банки
- високо качество
- голямо разнообразие на модули
- широка цветова гама
- комплексно обслужване
- висококачествени леки преградни стени

Постоянна изложба:
бул. "Хр. Смирненски" 1
(сградата на ВИАС)
тел./ факс: 65 82 26
1421 София

Централен офис:
Viale Virgilio 42.
(Zona Fiera)
Tel: 059/848800
Fax: 059/848801
Modena, Italy

KLIMAT INKOM V&K LTD

BULGARIA, 1220 SOFIA, 12A, PROBUDA STR.
TEL/ FAX: 31 80 39, 31 21 51, 31 21 52; TEL: 31 91 13

TELEX: 25 448
Klimat BG

ПРОЕКТИРА, СТРОИ И ОБОРУДВА:

- пласохранялници - 50, 75, 100 и 150 т, мазезини, столови, кухни, офиси, лабиони от 15, 20, 25, 30, 35 и 40 м, комплексни обекти.

ПРОИЗВЕЖДА И ПРЕДЛАГА:

- хладилни витрини
- ремонтационни хладилни шкафове
- сглобени хладилни камери за средни и ниски температури с кубатура 3, 4, 6, 8, 11, 14 и 16 м

ИЗВЪРШВА ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ:

- в областта на хладилната и климатична техника
- в областта на търговското оборудване и битоба техника

ПРОИЗВОДСТВО И ПРОДАЖБИ:
18. "Захарна фабрика", ул. "Където Сърце" № 3
(последна спирка на трамвай № 3) тел. 227 031,
Филиал: Монтана 1036/2 32 28, Бургас 1094/3 30 18,
Поморие 10590/61 74, Кюстендил 1078/2 81 68

ИТАЛИАНСКИ ДИЗАЙН И УЮТ С МЕБЕЛИТЕ НА

M3 **MOBEL BERGAMIN**

- ПРОИЗВЕДЕНИ ОТ ДЪРВЕСЕН МАСИВ
- ИЗБОР НА МЕБЕЛИ ПО КАТАЛОГ ИЛИ ПО ИДЕИ НА КЛИЕНТА
- КОМПЛЕКСНО ОБЗАВЕЖДАНЕ НА ОФИСИ, БАНКИ, РЕСТОРАНТИ
- ПЪЛНО ДОМАШНО ОБЗАВЕЖДАНЕ
- ЦВЯТ И ИЗБОР НА ФУРНИР И ДАМАСКА ПО ЖЕЛЕНИЕ НА КЛИЕНТА

"МЕБЕЛИ БЕРГАМИН" АД:

Офис: бул. "Македония" 24, София 1606,
тел: (02) 544 626, 657 131, факс (02) 658 164
Производство: Илусци, Циркова база, София, тел: (02) 372 373

ТРАНС КОДЕКС ООА

Класическа Стилна Мебел

- ЗА ЛУКСОЗНИЯ ДОМ
- ЗА ПРЕДСТАВИТЕЛНИЯ ОФИС
- ЗА КАЧЕСТВЕНИЯ ИНТЕРИОР

**БЕЗПЛАТНА ДОСТАВКА
И МОНТАЖ ЗА ЦЯЛАТА СТРАНА**

ИЗЛОЖБИ - БАЗАРИ:

София
бул. "Христо Смирненски" 1
тел./факс 66 21 36
65 60 39

Пловдив
ул. "Гладстон" 32
тел. 26 55 74

Варна
ул. "Ген. Колев" 113
тел. 83 19 09

Качество за \$ 500 милиона

Цена 69.00 лв.
ISSN 0324-1254